

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA**

NATALIJA KUDRIAŠOVA

**MOKESČIŲ ĮTAKA VERSLO
KONKURENCINGUMUI, PADĖTIS LIETUVOJE**
Magistro baigiamasis darbas

**Vadovas
doc. dr. M. Strumskis**

VILNIUS, 2012

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA**

**MOKESČIŲ ĮTAKA VERSLO
KONKURENCINGUMUI, PADĖTIS LIETUVOJE**

**Finansų valdymo magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621N30005**

Vadovas

doc. dr. M. Strumskis

2012 03 23

Recenzentas

Atliko

FVmis0-02 gr. stud.

N. Kudriašova

2012 03 23

VILNIUS, 2012

TURINYS

ĮVADAS	7
1.KONKURENCINGUMO ĮVERTINIMAS TEORINIU ASPEKTU	10
1.1. Konkurencingumo samprata, bendrieji požymiai	10
1.1.1. Ryšys tarp konkurencingumo lygių	11
1.1.1.1. Šalies konkurencingumas	12
1.1.1.2. Regionų ūkio šakų konkurencingumas.....	13
1.1.1.3. Įmonių, prekių ir paslaugų konkurencingumas	14
1.2. Verslo įmonės konkurencingumo vertinimo modelis	16
1.2.1. Gaminamos produkcijos konkurencingumo vertinimo kriterijai	17
1.2.2. Įmonės finansinė būklė	19
1.2.3. Įmonės valdymo efektyvumas.....	20
1.3. Verslo aplinka. Veiksniai, darantys įtaką verslo įmonių konkurencingumui	22
1.3.1. Mikroaplinkos veiksniai.....	24
1.3.2. Makroaplinkos veiksniai	25
1.3.2.1. Ekonominės aplinkos veiksnių įtaka verslui.....	26
1.3.2.2. Technologinės aplinkos veiksnių įtaka verslui	29
1.3.2.3. Politinės-teisinės aplinkos veiksnių įtaka verslui	29
2. VERSLO KONKURENCINGUMO TYRIMO METODOLOGIJA	30
2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas	30
2.2. Interviu atlikimas	33
3. LIETUVOS SIUVIMO PRAMONĖS ESAMOS SITUACIJOS ANALIZĖ	38
3.1. Veiksniai, darantys įtaką verslo įmonių konkurencingumui Lietuvoje	38
3.1.1. The Global Competitiveness Report 2011 m. apklausos rezultatų vertinimas	38
3.1.2. Lietuvos siuvimo pramonės atstovų interviu rezultatų vertinimas	39
3.2. Lietuvos siuvimo pramonės specifika. Plėtros tendencijos	42
3.3. Gaminamos produkcijos konkurencingumo vertinimas	46
3.4. Veiksnių, lemiančių darbo jėgos sumažėjimą siuvimo pramonėje, nustatymas	50
3.4.1. Siuvimo įmonių darbuotojų skaičiaus kitimo analizė	50
3.4.2. Vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio lyginamoji analizė	52
3.4.3. Apmokestinimo sistemos ir valstybės socialinės politikos įtaka darbuotojų skaičiui.....	53
3.5. Investicijų poreikis Lietuvos siuvimo įmonių konkurencingumui skatinti	59
3.5.1. Materialinių investicijų apimtys kitimo analizė	60
3.5.2. Investicijų finansavimo galimybių vertinimas	61
3.5.3. Pelno mokesčio įtaka siuvimo įmonių veiklos modernizavimui.....	66
IŠVADOS IR SIŪLYMAI	71
LITERATŪRA	74
ANOTACIJA	79
ANNOTATION	80
SANTRAUKA	81
SUMMARY	82
PRIEDAI	83

LENTELĖS

1 lentelė. Lietuvos siuvimo įmonių gaminamos produkcijos apimtys dinamika 2006-2010 m...	46
2 lentelė. Mokestinės prievolės, atsirandančios asmeniui, teikiant siuvimo paslaugas pagal verslo liudijimą.....	57
3 lentelė. Apmokestinamojo pelno apskaičiavimas taikant pelno mokesčio lengvatą investiciniams projektams	69

PAVEIKSLAI

1 paveikslas. Ryšis tarp konkurencingumo lygių	12
2 paveikslas. Verslo įmonės konkurencingumo vertinimo modelis	16
3 paveikslas. Gaminamos produkcijos pardavimo kainos nustatymo tikslai	18
4 paveikslas. Veiksnių, darančių įtaką įmonės konkurencingumui, grupavimas mokslininkų darbuose	23
5 paveikslas. Vidinių veiksnių, darančių įtaką įmonių konkurencingumui, klasifikavimas	24
6 paveikslas. Išorinių veiksnių, darančių įtaką įmonių konkurencingumui, klasifikavimas	25
7 paveikslas. Interviu rezultatai. Veiksnių įtaka siuvimo įmonių konkurencingumui Lietuvoje ..	40
8 paveikslas. Lietuvos siuvimo įmonių darbuotojų skaičiaus dinamika 2006-2011 m.	50
9 paveikslas. Vid. mėnesinio darbo užmokesčio (bruto) dinamika 2007-2010 m.	52
10 paveikslas. Asmens disponuojamų pajamų ir valstybės socialinės paramos priklausomybė ..	55
11 paveikslas. Vilniaus miesto savivaldybės nustatytos verslo liudijimo įsigijimo lengvatos	56
12 paveikslas. Tekstilės ir siuvimo įmonių materialinių investicijų apimties dinamika 2005-2010 m.	60
13 paveikslas. Lietuvoje pelningai veikiančių siuvimo įmonių skaičiaus dinamika 2005-2010 m.	65
14 paveikslas. ES valstybių pelno mokesčio tarifai 2011 m. liepos 01 d.	67

PRIEDAI

1 priedas. Europos Sąjungos valstybių sąrašas	84
2 priedas. M. Porterio penkių konkurencinių jėgų modelis	85
3 priedas. Veiksniai, įtakojantys įmonės gaminamos produkcijos pardavimo kainas	86
4 priedas. Laferio kreivė	87
5 priedas. Pagrindinės verslo kliūtys Lietuvoje. <i>World economic forum</i> 2010/2011 m. ir 2011/2012 m. ataskaitų apklausos duomenys	88
6 priedas. ES valstybių mokestinės naštos ir konkurencingumo pasiskirstymas 2011 m. Požymis: valstybės užimama vieta iš 142 pasaulio valstybių	89
7 priedas. ES valstybių gyventojų pajamų mokesčio tarifų dydžiai 2011 m. liepos 1 d. (proc.)... 90	90
8 priedas. Lietuvos aprangos ir tekstilės pramonės įmonių skaičiaus dinamika 2006-2012 m. ... 91	91
9 priedas. Siuvimo įmonių skaičiaus dinamika 2006-2011 m. Požymis: įmonės dydis	92
10 priedas. Siuvimo įmonių darbuotojų skaičiaus dinamika 2006-2011 m.	93
11 priedas. Tekstilės ir siuvimo įmonių procentinė dalis Lietuvos verslo sektoriuje. Dinamika 2006-2011 m.	94
12 priedas. Lietuvos siuvimo įmonių gaminamos produkcijos eksporto dinamika 2006-2011 m. 95	95
13 priedas. Trečiųjų šalių siuvimo įmonių gaminamos produkcijos importo į Lietuvą dinamika 2006-2011 m. (proc.)	96
14 priedas. ES valstybių pridėtinės vertės mokesčio standartiniai tarifai 2011 m. liepos 1 d.	97
15 priedas. Siuvimo pramonės darbuotojų paklausos ir pasiūlos pasiskirstymas 2011 m. gruodžio 31 d. Požymis: didžiausių Lietuvos miestų savivaldybės.....	98
16 priedas. Pelningai veikiančių siuvimo įmonių Lietuvoje dinamika 2005-2010 m. (proc.).....	99
17 priedas. Lietuvos siuvimo įmonių pelno dinamika 2005-2010 m. (tūkst.lt)	100
18 priedas. Būtinai ir galimi interviu klausimai	101

IVADAS

Šiuolaikinėje visuomenėje susidomėjimas konkurencingumu ėgavo neįtikėtiną pagreitį. Dėl globalinės ekonomikos poveikio, gamtinių ir gamybos išteklių stokos bei spartėjančios naujų technologijų plėtros, viso pasaulio verslo įmonės ir net valstybės jaučia didėjančią konkurencinį spaudimą.

Temos aktualumas. Dabartiniame kiekvienos valstybės ekonominės plėtros etape konkurencingumas užima pagrindinę vietą valstybės vykdomoje ekonominėje politikoje. Verslo konkurencinių pranašumų sukūrimas tapo vienu iš svarbiausių prioritetų, siekiant sudaryti sąlygas subalansuotai ilgalaikiai valstybės regionų plėtrai bei sumažinti ekonominius ir socialinius skirtumus tarp regionų.

Svarbi ir nuolat keliamą problema ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje yra verslo įmonių konkurencingumo skatinimas bei jam neigiamą įtaką darančių veiksnių iš rinkos eliminavimas, taip pat jų poveikio mažinimas. Tokiu būdu siekiama užtikrinti sąžiningą konkurenciją bei sukurti darnią ir efektyvią rinkos sistemą, skatinančią naujų įmonių atsiradimą šalyje bei jau veikiančių įmonių konkurencingumo ir konkurencinių pranašumų didinimą ne tik vietinėje, bet ir tarptautinėje rinkoje. Dėl šios priežasties svarbu užtikrinti palankią verslo apmokestinimo sistemą, investavimo ir kitas įmonių atsinaujinimą užtikrinančias sąlygas, taip pat finansavimo šaltinių prieinamumą visiems rinkos dalyviams.

Iškyla **hipotezė:** mokesčiai yra pagrindinis veiksnys, darantis įtaką siuvimo įmonių konkurencingumui Lietuvoje.

Tyrimo objektas – siuvimo įmonių konkurencingumą lemiantys veiksniai.

Baigiamojo darbo tikslas – atlikus apklausą išanalizuoti siuvimo pramonės konkurencinę aplinką bei nustatyti veiksnius, kurie daro įtaką siuvimo įmonių konkurencingumui Lietuvoje.

Uždaviniai:

- ✓ apibrėžti konkurencingumo sąvoką bei konkurencingumo vertinimo teorinius aspektus;
- ✓ atlikti Lietuvos siuvimo pramonės atstovų apklausą (interviu);
- ✓ statistinių duomenų analizės pagalba įvertinti Lietuvos siuvimo pramonės konkurencingumą, pateikti siūlymus konkurencingumui skatinti;
- ✓ išnagrinėti vidinius ir išorinius veiksnius, kurie daro įtaką siuvimo įmonių konkurencingumui Lietuvoje;
- ✓ įvertinti apmokestinimo sistemos įtaką siuvimo įmonių konkurencingumui Lietuvoje;
- ✓ nustatyti materialinių investicijų poreikį siuvimo įmonių konkurencingumui skatinti bei išsiaiškinti verslo finansavimo galimybes Lietuvoje.

Darbo tikslui pasiekti ir uždaviniams įgyvendinti naudojami **tyrimo metodai:**

✓ *tikslinės literatūros bei teisės aktų analizės metodas*. Jis taikomas siekiant apibrėžti konkurencingumo sąvoką bei konkurencingumo vertinimo teorinius aspektus, taip pat nagrinėjant verslo konkurencingumą veikiančius išorinius ir vidinius veiksnius.

✓ *kokybinė apklausa (interviu)*. Šis metodas leidžia sužinoti respondentų (siuvimo pramonės atstovų Lietuvoje) nuomonę apie esamą situaciją rinkoje, taip pat naudingą informaciją apie siuvimo pramonės konkurencingumą lemiančius veiksnius. Išskirti pagrindinius veiksnius, darančius neigiamą įtaką verslo įmonių plėtrai Lietuvoje.

✓ *statistinių duomenų analizė*. Lietuvos statistikos departamento, Lietuvos Respublikos darbo biržos, Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos statistinių duomenų analizės pagalba įvertinamas Lietuvos siuvimo įmonių konkurencingumas, plėtros perspektyvos. Atliekant Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos bei Europos Sąjungos statistikos agentūros EUROSTAT duomenų analizę įvertinama verslo apmokestinimo našta Lietuvoje bei atskirų mokesčių taikymo poveikis verslo konkurencingumui.

✓ *lyginamasis metodas*. Šis metodas naudojamas analizuojant interviu metu gautus rezultatus bei statistinius duomenis, taip pat galiojančių teisės aktų normas. Kokybiniai duomenys sugrupuojami pagal kategorijas. Atskiriami pozityvūs komentarai nuo negatyvių, taip pat išskiriami komentarai pagal konkrečius taikomus veiksnius. Interviu metu gauti kokybiniai duomenys palyginami su turimais statistiniais (kiekybiniais) duomenimis, kitų pasaulio valstybių patirtimi bei šia tema parašytais moksliniais darbais;

✓ *apibendrinimo metodas*. Šis metodas naudojamas apibendrinant naudotą literatūrą, atliktos apklausos bei statistinių duomenų analizės rezultatus, pabaigoje daromos apibendrinančios išvados, formuluojami pagrindiniai viso darbo ir tyrimo teiginiai.

Baigiamojo darbo struktūrą nulėmė tikslas ir uždaviniai. Pirmoje darbo dalyje palyginamos skirtingų mokslinių šaltinių bendrosios konkurencingumo sąvokos. Ypatingas dėmesys skiriamas šalies, regionų, įmonių bei produktų konkurencingumo teoriniai apžvalgai, taip pat įvardijami ir išanalizuojami vidiniai ir išoriniai veiksniai, turintys įtakos įmonės konkurencingumui, sudaromas įmonės konkurencingumo vertinimo modelis.

Antroje darbo dalyje aprašoma tyrimo metodologija: įvardijami tyrimo metodai pasirinkti darbo tikslui pasiekti, uždaviniams įgyvendinti bei iškeltai hipotezei atmesti arba patvirtinti. Nurodomos priežastys, dėl kurių tyrimui atlikti buvo pasirinkta kokybinė apklausa (interviu), jos atlikimo eiga ir tikslai, pateikiamas respondentų aprašymas bei šių respondentų pasirinkimą sąlygojantys veiksniai.

Trečioje darbo dalyje atliekama siuvimo pramonės Lietuvoje verslo aplinkos analizė. Siuvimo įmonių vadovų bei Lietuvos aprangos ir tekstilės įmonių asociacijos narių apklausos pagalba nustatomi

pagrindiniai veiksniai, darantys įtaką šio sektoriaus įmonių konkurencingumui vietinėje rinkoje bei plėtros galimybėms. Statistinių duomenų pagalba įvertinama siuvimo įmonių skaičiaus dinamika, gaminamos produkcijos apimtys pokytis per analizuojamą laikotarpį, aprangos eksporto ir importo pasikeitimas, taip pat finansinių bei veiklos rodiklių pasikeitimas šalies mastu, nustatomos šių reiškinių priežastys. Įvertinama, ar verslo subjektų apmokestinimo sistema Lietuvoje yra pagrindinė kliūtis šiam verslui sėkmingai vystyti savo veiklą ir konkuruoti palyginus su kitų veiksmų įtaka. Darbo pabaigoje pateikiamos visą darbą apibendrinančios išvados.

Konkurencingumą savo darbuose analizuoja lietuvių mokslininkai – Rutkauskas A.V., Ramanauskas T., Navickas V. bei kiti. Pastebėtina tai, kad didžioji dalis lietuvių mokslininkų dėmesį skiria ne ūkio subjekto konkurencingumo, bet rinkos konkurencijos analizei. Konkurenciją ekonominėje rinkoje analizuoja Pajuodis A., Jakutis A., taip pat gerai žinomi mokslininkai Snieška V., Skomina V. ir kiti.

Užsienio rašytojai savo darbuose mažai dėmesio skiria mokesčių, kaip vieno iš išorinių veiksnių, darančių įtaką verslo konkurencingumui, analizei. Savo darbuose konkurencingumo ekonominę ir socialinę prigimtį analizuoja Smith A., Ricardo D., Шымпереп Ы., taip pat Luffman M. bei Dyer J., Singh H. ir kiti. Didžiąją dalį savo darbų konkurencijai ir konkurencingumui skyrė Harvardo verslo mokyklos profesorius Porter M.

Šis darbas iš dalies padės užpildyti šias spragas, nes konkurencingumo ir jam darančių įtaką veiksnių analizei naudojama ne tik mokslinė literatūra, bet ir naujausi teisės aktai, reglamentuojantys mokesčių taikymą, investavimo, konkurencijos sąlygas ne tik Lietuvos Respublikoje, bet ir Europos Sąjungoje. Taip pat naudojami kiti oficialūs dokumentai, monografijos, statistiniai duomenys.

Darbas gali būti naudingas besimokantiems ekonomiką aukštosiose mokyklose, juridiniams ir fiziniams asmenims, kurie teikia siuvimo paslaugas Lietuvos teritorijoje, taip pat valstybės tarnautojams, kurių darbas siejamas su mokesčių administravimu, teisės aktų projektų rengimu arba jų tvirtinimu bei institucijoms, atsakingoms už smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo priemonių įgyvendinimą ir sąžiningų konkurencinių sąlygų užtikrinimą valstybės teritorijoje.

1. KONKURENCINGUMO ĮVERTINIMAS TEORINIU ASPEKTU

1.1. KONKURENCINGUMO SAMPRATA, BENDRIEJI POŽYMIAI

Šiuolaikinės ekonomikos sąlygomis rinkos ūkio subjektai savarankiškai ieško vartotojų, siekiant realizuoti savo veiklos tikslus: maksimizuoti pelną, užimti didesnę rinkos dalį bei padidinti savo produkcijos paklausą. Konkurencija verčia juos efektyviau vykdyti savo veiklą rinkoje bei siūlyti vartotojams platesnį prekių (paslaugų) asortimentą mažesnėmis kainomis bei geresne kokybe nei konkurentai.

Sąvoka „konkurencija“ kilusi iš lotyniško žodžio *concurrentia*, reiškiančio varžymą, rungtyniavimą kurioje nors srityje, norint pasiekti tą patį tikslą. Шумпетер Й. konkurenciją apibūdina kaip „*kūrybinę destrukciją*“ (angl. creative destruction). Jos dėka verslininkai atranda naujus gamybos būdus ir siūlo naujus produktus, kurie paverčia atgyvenusiais senus produktus ir gamybos būdus. Savo ruožtu šie verslininkai anksčiau ar vėliau priversti užleisti savo pozicijas kitiems verslininkams (Шумпетер, 2007).

Dažniausiai konkurencijos sąvoka ekonomikos literatūroje siejama su rinkos dalyvių elgsena, rinkos ekonominiu veiksmingumu ir dinamiškumu arba struktūrinėmis konkurencinės elgsenos ar ekonominio efektyvumo prielaidomis (Navickas, 2010). Giliau išnagrinėjus konkurencijos sąvokos apibrėžimus, būtų galima teigti, kad konkurencija – tai procesas, kuriuo metu varžomasi dėl ekonominės naudos, nors ekonominė nauda, būdama pagrindiniu tikslu, ne visada gali būti susijusi su didesnio pelno gavimu.

Konkurencinė aplinka skatina efektyviau ir racionaliau naudoti turimus ribotus išteklius, investuoti į inovacijas bei modernizuoti technologijas, taip pat suteikia vartotojams prekių ir paslaugų pasirinkimo laisvę ir išstumia iš rinkos nekonkurencingus ūkio subjektus. Dėl šios priežasties verslo subjektų konkurencingumo užtikrinimas išlieka viena iš aktualiausių problemų pasaulinėje ekonomikoje.

Verslo įmonės konkurencingumo, konkurencinių pranašumų bei rinkos konkurencijos teorijų nagrinėjimui didelį dėmesį skyrė tokie žymūs užsienio mokslininkai, kaip: Smith A., Ricardo D., Porter M. ir Шумпетер Й., taip pat Keynes J., Luffman M. bei Dyer J., Singh H. ir kiti. Lietuvos mokslininkai (A. Vasiliauskas, D. Diskienė, A. Marčinkas, taip pat V. Navickas bei kiti) savo darbuose didesnę dėmesį skiria praktinei konkurencingumo analizei bei vertinimui.

Konkurencingumo sąvoka gana plati ir daugiaprasmė, todėl jos formulavimas reikalauja daugelio mokslininkų darbų analizės bei apibendrinimo. Tarptautiniuose aiškinamuosiuose žodynuose pateikiamos įvairios konkurencingumo sąvokos. Dažniausiai konkurencingumas apibūdinamas kaip prekės (paslaugos) arba rinkos subjekto sugebėjimas lygiavertiškai dalyvauti rinkoje su kitomis

homogeniškomis prekėmis (paslaugomis) arba konkuruojančiais rinkos subjektais. Išskiriamas aukšto, vidutinio bei mažo lygio konkurencingumas (Азрилиян, 2007).

Konkurencingumas dažnai apibūdinamas kaip visuotinai pripažinta ekonominė kategorija, kuri apibūdina ekonominę situaciją ir apima ekonominės veiklos rezultatų gamybinius, paskirstymo bei vartojimo aspektus. Konkurencingumas būdingas visiems ekonominės sistemos elementams, tačiau pasireiškia tik konfliktinių situacijų metu dėl rinkos perskirstymo.

Konkurencingumas kaip rodiklis domina ne tik gamintojus, bet ir prekių, paslaugų vartotojus. Produkcijos gamintojai suinteresuoti, kad jų produkcija būtų greitai parduota, todėl ji turi būti geros kokybės ir nebrangiai kainuoti. Tuo tarpu vartotojai suinteresuoti pirkti produkciją, kuri pilnai patenkintų jų poreikius kainos ir kokybės atžvilgiu. Siaurąja prasme, konkurencingumas suprantamas kaip šalies arba įmonės gebėjimas parduoti savo prekes.

Dažnai konkurencingumas nulemia subjekto (valstybės, įmonės ir t.t.) ekonominę ir socialinę gerovę, įvaizdį nacionalinėje ir tarptautinėje rinkoje. Tuo tarpu per mažas konkurencingumas gali būti didelių praradimų, sukrėtimų ar net žlugimo priežastis. Pasak M. Porter (2006), „rinkos dalyvis (įmonė ar valstybė) pasiekia didžiausią pranašumą prieš kitus stipriausius pasaulio konkurentus tik jų spaudimo ir iššūkių dėka“ (p. 203).

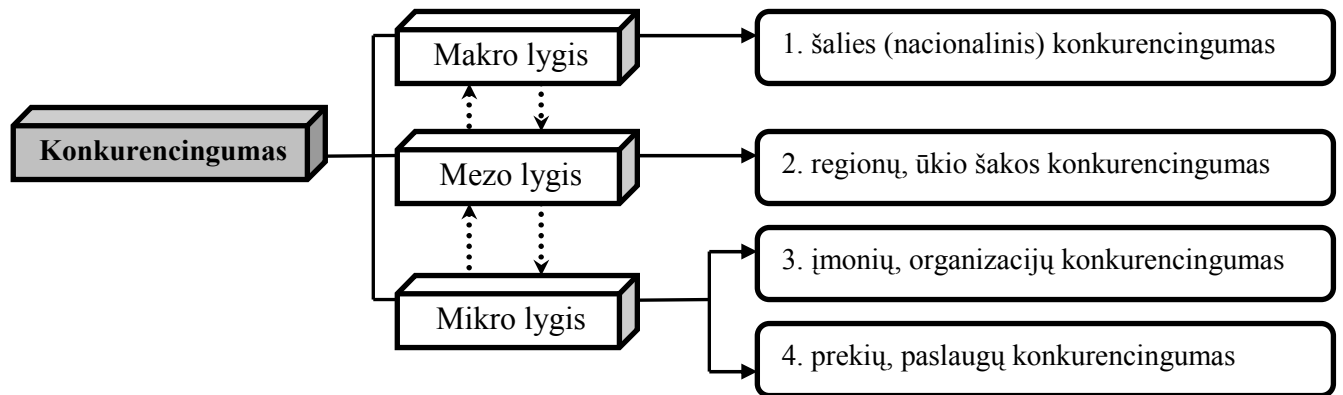
Mokslinės literatūros analizė parodo, kad neegzistuoja vieningo visuotinai priimto konkurencingumo apibrėžimo. Mokslininkai savo darbuose šio termino sąvoką pateikia atsižvelgiant į tai, kokį rinkos ūkio subjektą arba objektą (prekę, įmonę, regioną ar valstybę) jie studijuoja. Tačiau galima teigti, kad egzistuoja tiesioginė priklausomybė tarp konkurencijos lygių bei ūkio subjektų konkurencingumo: kuo stipresnė konkurencija nacionalinėje arba tarptautinėje rinkoje, tuo didesnis konkurencingumo lygis (Завялов, 1997).

1.1.1. Ryšys tarp konkurencingumo lygių

Konkurencingumas laikomas sudėtinga ekonomine kategorija, turinčia mažiausiai tris lygmenis: makro- (šalies ekonomika), mezo- (ūkio šakos ekonomika) ir mikro- (įmonės, produkcijos ekonomika). Kiekvienas iš šių lygmenų turi savitumą ir tam tikrų unikalių rodiklių, kurie naudojami konkurencingumo vertinimo procese (Navickas, Malakauskaitė, 2010). Moksliniuose šaltiniuose autoriai kartais išskiria dar vieną konkurencingumo lygį – tai mega- lygis, kuris nusako nacionalinių rinkų efektyvumą bei suteikia šalims reitingus tarptautinėje rinkos arenoje.

Konkurencingumo suskirstymas į lygius pavaizduotas šio darbo 1 paveiksle. Pirmajame makro-lygyje apibrėžiamos visos ūkio sistemos funkcionavimo pagrindinės sąlygos. Mezo-lygyje formuojasi atskirų regionų, ūkio šakos, taip pat korporacijų bei įmonių grupių vystymosi perspektyvos. Trečiajame mikro-lygyje konkurencingumas tarsi įgauna savo galutinę formą, prekės (paslaugos)

kainos ir kokybės santykio pavidalu. Konkurencingumas šiame lygyje priklauso nuo sąlygų, sukurtų pirmuose dviejuose lygiuose, taip pat įmonės personalo, t.y. jo sugebėjimo panaudoti savo ribotus išteklius bei nacionalinius ir teritorinius pranašumus.

1 pav. Ryšys tarp konkurencingumo lygių

Šaltinis: sudaryta pagal Reiljan, 2000.

Tarp visų 1 paveiksle konkurencingumo lygių egzistuoja visapusiška vidinė ir išorinė priklausomybė. Pirma, šalies ir regiono konkurencingumas priklauso nuo konkrečių ūkio subjektų sugebėjimų gaminti konkurencingą produkciją ir ją realizuoti. Šalies konkurencingumas neįmanomas be įmonių, kurios gali sėkmingai vykdyti savo veiklą ne tik vietinėje rinkoje, bet ir išlaikyti konkurenciją, teikiant savo prekes ir paslaugas į tarptautinę rinką.

Antra, vertinant ūkio subjekto konkurencingumą, konkrečios įmonės veiklos neįmanoma atskirti nuo mezo- bei makro- konteksto. Konkurencingos produkcijos gamyba bei pelninga įmonių veikla galima tik tam tikromis sąlygomis sukurtomis gamintojams šalies viduje, t.y. valstybės sukurta palanki ekonominė, politinė - teisinė aplinka ir kita.

1.1.1.1. Šalies konkurencingumas

Nepaisant to, kad pastaruoju metu labai padidėjo susidomėjimas nacionaliniu konkurencingumu iki šiol nėra tikslaus ir visuotinai priimtino šio termino apibrėžimo. Vieni mokslininkai teigia, kad nacionalinis konkurencingumas - tai valstybės gebėjimas gaminti prekes bei paslaugas, kurie sėkmingai gali konkuruoti tarptautinėje rinkoje. Tuo tarpu kiti mokslininkai teigia, kad nacionalinis konkurencingumas - tai valstybės gebėjimas kiekvienais metais užimti vis didesnę rinkos dalį.

Panašų nacionalinio konkurencingumo apibrėžimą pateikia S. Cohen. Jis teigia (1994), „šalies konkurencingumas atspindi šalies gebėjimą, esant laisvoms ir sąžiningoms konkurencijos sąlygoms, gaminti prekes ir teikti paslaugas, atitinkančias tarptautinių rinkų reikalavimus ir tuo pačiu metu didinti

realias savo piliečių pajamas. Nacionaliniu lygmeniu konkurencingumas yra grindžiamas išskirtiniu produktyvumu. Dažnai šalies konkurencingumas siejamas su patrauklumu tiesioginėms užsienio investicijoms. H. Traboldo šalies konkurencingumą vertina dviem aspektais, t.y. šalies gebėjimu parduoti bei gebėjimu pritraukti (Trabold, 1995).

Klasikinis šalies konkurencingumo, kaip atskiro regiono apibrėžimas, priklauso anglų ekonomistui D. Ricardo, kuris išplėtojo A. Smith absoliutaus pranašumo teoriją ir sukūrė santykinio konkurencinio pranašumo koncepciją. Šios koncepcijos pagrindinė mintis yra ta, kad šalies konkurencingumas tam tikrose pramonės srityse priklauso nuo gamybos veiksnių efektyvaus panaudojimo (darbo jėgos, žemės, kapitalo ir gamtinių išteklių), be to, rinkos jėgos pačios nukreipia valstybės išteklius ten, kur jie gali būti efektyviausiai panaudoti.

Tokiu būdu valstybė įgauna santykinį pranašumą tose srityse, kuriose intensyviai ir efektyviai naudojami turimi gamtos išteklių ir gamybos veiksniai. Šių gamybos sričių produkcija eksportuojama, tačiau importuojamos prekės ir paslaugos, kurių valstybė negali gaminti dėl nepalankių sąlygų savo teritorijoje.

Pasaulio ekonomikos forumo (World Economic Forum) 2004 metų konkurencingumo ataskaitoje šalies konkurencingumas apibūdinamas kaip valstybės gebėjimas sukurti ir palaikyti aplinką, kuri užtikrintų didelę ekonominę vertę įmonėms bei geresnį pragyvenimo lygį jos piliečiams. Taip pat valstybių, regionų ir įmonių gebėjimo palaikymas gauti santykinai didelį pelną bei užtikrinti aukštą užimtumo lygį, veikiant tarptautiniai konkurencijai.

Mokslininkai bei politikai dažnai linkę manyti, kad šalies konkurencingumas atspindi jos ekonomikos gebėjimą operatyviai greitai prisitaikyti prie staigių rinkos pokyčių. Tai dažniausiai priklauso nuo tokių veiksnių, kaip: valstybės mokėjimo balanso, biudžeto deficito, valstybės skolos, nacionalinių valiutos kursų svyravimų, valstybės vykdomos mokesčių politikos. Tokiu būdu valstybės konkurencingumo sumažėjimas paaiškinamas arba neteisingai vykdoma valstybės ekonomine politika, arba nepalankiomis ekonominėmis sąlygomis pasaulinėje rinkoje.

1.1.1.2. Regionų, ūkio šakų konkurencingumas

Regionų konkurencingumas dažnai apibrėžiamas kaip gebėjimas pasinaudoti konkurencingumo veiksniais konkurencinei pozicijai kurti ir išlaikyti tarp regionų. Šio apibrėžimo taikymas leidžia į konkurencingumą žiūrėti kaip į ciklinį procesą, kurio metu rezultatas virsta indėliu, vėliau lemiančiu rezultata. Regiono konkurencingumas priklauso ne tik nuo jame įsikūrusių įmonių konkurencingumo ir jų taikymo strategijų, bet ir nuo regiono aplinkos, sudarančios sąlygas įmonėms tapti konkurencingomis rinkoje (Bruneckienė, 2010).

Kiti mokslininkai teigia, kad regiono konkurencingumas tiesiogiai siejamas su investicijų patrauklumu, kurių pasekmė yra naujų darbo vietų kūrimas, pajamų augimas bei socialinės infrastruktūros plėtra. Ekonomistai, tarp jų ir M. Porter, mano, kad pasaulinėje rinkoje tarpusavyje konkuruoja įmonės - ne valstybės, regionai. Pastarųjų vaidmuo yra užtikrinti palankias verslo plėtros sąlygas, t.y. sukuriant nediskriminacinius apmokestinimo ir teisinius pagrindus bei patrauklias investicines sąlygas.

Taigi, galima teigti, kad šalies ir regionų konkurencingumas tiesiogiai priklauso nuo įmonių, vykdančių savo veiklą jų vietinėje rinkoje, t.y. kuo didesnis įmonių konkurencingumas ir jų veiklos potencialas, tuo didesnis šalies konkurencingumas tarptautinėje rinkoje. Dėl šios priežasties šiame darbe didžiausias dėmesys skiriamas verslo įmonių konkurencingumo analizei bei veiksnių, turinčių įtakos įmonių konkurencingumui ir plėtrai, vertinimui.

1.1.1.3. Įmonių, prekių ir paslaugų konkurencingumas

Konkurencinėmis rinkos sąlygomis kiekvienos įmonės vienas iš pagrindinių tikslų yra veiklos plėtra, t.y. didesnės rinkos dalies užkariavimas bei pastovios pridėtinės vertės sukūrimo užtikrinimas. Šiam tikslui pasiekti įmonės turi pastoviai stengtis didinti savo konkurencinius pranašumus kitų konkuruojančių įmonių atžvilgiu.

Mikroekonomikos požiūriu, konkurencingos įmonės yra tos, kurios su savo realiais ir potencialiais sugebėjimais bei turimomis galimybėmis, esamomis veikimo sąlygomis, gali gaminti bei realizuoti prekes ir paslaugas, kurios savo kainų bei kitomis charakteristikomis yra patrauklesnės vartotojams palyginus su konkurentų prekėmis. Taip pat panaudoti savo veikloje geriausią vadovavimo bei technologinę ir gamybos patirtį, siekiant maksimizuoti pelną bei užimti didesnę rinkos dalį.

Profesorė И. Спиридонова (1997) teigia, kad „įmonės konkurencingumas apima jos gebėjimą vykdyti pelningą veiklą konkurencingomis rinkos sąlygomis, kuri užtikrinama efektyviai panaudojant įmonės mokslinį, techninį, ekonominį bei gamybos potencialą“ (p. 52). Panašų apibrėžimą pateikia rusų mokslininkas Л. Кураков, kuris konkurencingumą apibūdina kaip įmonės arba organizacijos pranašumo lygį palyginus su kitais konkurentais šalies viduje arba už jos ribų, kuris priklauso nuo technologijų išsivystymo, personalo kvalifikacijos, produkcijos kokybės bei kitų veiksnių (Кураков, 2001).

Įmonės konkurencingumas pasireiškia verslo subjekto sugebėjimu nuolat vystyti savo veiklą. Tokiu būdu atlikus rinkos dalyvių analizę įmonė turi sukurti konkurencinius pranašumus rinkoje bei stengtis išlaikyti savo pozicijas nuolat tobulinant savo produkciją, taip pat gamybos procesą bei kitus veiksnius. Įmonė turi tai daryti greičiau už konkurentus.

Konkurencingumo sąvoką galima traktuoti kaip gebėjimą konkuruoti prekių ir paslaugų rinkoje arba įmonės gebėjimą vykdyti pelningą veiklą konkurencingomis rinkos sąlygomis. Dėl šios priežasties įmonės priverstos nuolat didinti savo produkcijos konkurencingumą integruojant naujausius mokslinius ir techninius atradimus į gamybos procesą, taip pat tobulinti valdymo ir rinkodaros procesus ir mobilizuoti visus savo finansinius, žmogiškuosius bei kitus rezervus. Svarbu tai, kad veiklos efektyvumą sąlygoja ne tik subjekto pastangos sėkmingai vykdyti savo veiklą, bet ir šalyje egzistuojanti bendradarbiavimo sistema: tarp įmonių ir valstybės, tarp pačių verslo subjektų, taip pat tarp verslo įmonių ir darbuotojų.

Amerikiečių mokslininkai I. Ansoff ir M. Porter savo darbuose analizuodami įmonių aukšto konkurencingumo priežastis, padarė išvadą, kad įmonės konkurencingumas didžiaja dalimi priklauso nuo susidariusių aplinkybių šalies teritorijoje bei įmonės sugebėjimo pasinaudoti atsirandančiomis palankiomis verslui sąlygomis, taip pat nuo paklausos bei vyriausybės vykdomos ekonominės ir socialinės politikos. Taip pat jie teigia, kad įmonės konkurenciniai pranašumai formuojasi konkurencinės kovos metu su penkiomis konkurencijos jėgomis: su kitais homogeniškų prekių gamintojais (pardavėjais), su potencialiais konkurentais rinkoje, taip pat su pakaitalų gamintojais bei tiekėjais ir pirkėjais. Juos galima vadinti pagrindinėmis rinkos jėgomis. (žr. 2 priedą)

M. Friedman savo darbuose rašė, kad konkurencingumo sąvoka pasižymi abstraktumu, kad ji nesusijusi su konkrečiais reiškiniais, vykstančiais konkrečioje rinkoje ir konkrečiu laiku, o tik leidžia apibendrinti atskirus įvykius ir situaciją, nurodydama bendrus jų bruožus (Friedman, 1998).

Apibendrinant galima teigti, kad nors susidomėjimas konkurencingumu yra didelis, analitikai negali pateikti tikslaus vieningo konkurencingumo apibrėžimo. Konkurencingumo sąvoka siejama ir su gaminama produkcija ir su rinkos subjektais, t.y. mokslininkai vis daugiau dėmesio skiria ne tik prekių ir paslaugų konkurencingumo vertinimui, bet ir verslo įmonių, atskirų regionų, valstybių ir net darbuotojų bei technologijų konkurencingumo analizei.

Skiriasi tik nuomonės, ar konkuruoja vien įmonės, ar ir valstybės, taip pat kokios ekonominės politikos priemonės yra tinkamiausios konkurencingumui užtikrinti. Visi mokslininkai sutinka, kad egzistuoja tiesioginis ryšys tarp šalies, atskirų regionų bei įmonių ir produktų konkurencingumo. Iš vienos pusės, valstybės konkurencingumo pagrindas yra nacionalinės gamybos efektyvumas ir pajėgumas. Iš kitos pusės, įmonių konkurencingumas didžiaja dalimi priklauso nuo valstybės sudarytų socialinių ir ekonominių sąlygų rinkoje. Tokiu būdu nacionalinis bei įmonių konkurencingumas priklauso nuo konkurencingo gamintojo gebėjimų į rinką teikti konkurencingą produkciją.

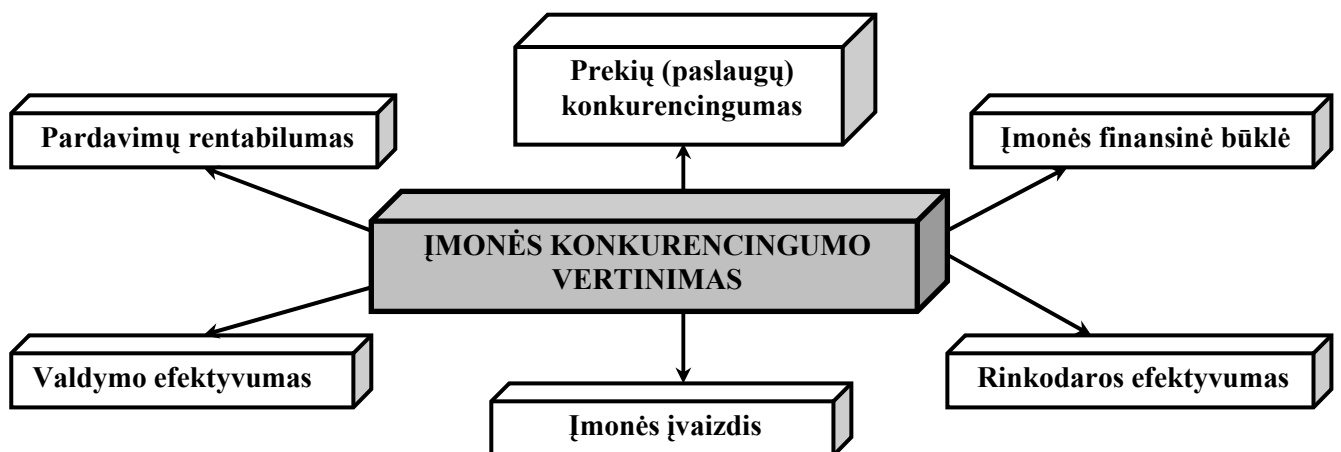
Kitame šio darbo skyriuje bus analizuojami verslo įmonių konkurencingumo vertinimo aspektai. Remiantis Lietuvos ir užsienio mokslinės literatūros analize, sudarytas visoms įmonėms bendras konkurencingumo vertinimo modelis.

1.2. VERSLO ĮMONĖS KONKURENCINGUMO VERTINIMO MODELIS

Lietuvos ir užsienio mokslininkai pateikia skirtingus įmonės konkurencingumo vertinimo sistemos modelius priklausomai nuo jų atliekamo tyrimo tikslo. Pavyzdžiui, J. H. Dyer ir H. Singh savo darbe įmonės konkurencingumą siūlo vertinti remiantis penkiais konkurencingumo kriterijais: įmonės gebėjimu prisitaikyti prie išorinės aplinkos veiksnių įtakos (plėtros galimybės), vidinių išteklių plėtojimu, taip pat bendradarbiavimu su kitais rinkos subjektais bei užimama rinkos dalimi ir įmonės akcijų verte (Dyer, Singh, 1998).

Dažnai įmonės pačios pasirenka kelis jos sėkmę ūkio šakoje užtikrinančius svarbius elementus, kurie tampa kriterijais, vertinant konkurencingumo lygį bei nustatant plėtros perspektyvas. Verslo subjektų vertinimui dažniausiai parenkami sėkmės elementai, kurie dažniausiai susieti su gaminamos produkcijos konkurencingumu nustatymu (produkto unikalumas, asortimentas, kokybės ir kainos priklausomybė). Ypatingas dėmesys skiriamas įmonės mokslo ir technologijų išsivystymo vertinimui, rinkos dalies nustatymui, taip pat finansinių rodiklių bei įmonės valdymo efektyvumo analizei ir pan.

Visus juos galima suskirstyti į šešias stambias grupes, tokiu būdu sukurti bendrą konkurencingumo vertinimo modelį visiem verslo subjektams nepriklausomai nuo jų ekonominės veiklos. Verslo įmonės konkurencingumo vertinimas turi būti atliekamas kompleksiskai. Šio darbo 2 paveiksle pavaizduoti pagrindiniai įmonės konkurencingumo vertinimo sistemos elementai, kurių analizė bei tarpusavio priklausomybės įvertinimas, suteikia galimybę nustatyti įmonės konkurencingumo lygį.

2 pav. Verslo įmonės konkurencingumo vertinimo modelis

Šaltinis: Sudaryta autorės, remiantis mokslinės literatūros analize (literatūros sąrašas, p. 73)

Išsamiai išanalizavus visus šešis verslo įmonės konkurencingumo vertinimo sistemos elementus (įmonės finansinę būklę, pardavimų rentabilumą, prekės konkurencingumą ir pan.) galima nustatyti, kuriame išsivystymo lygyje yra verslo subjektas.

World economic forum tyrimuose išskiriami trys **ūkio išsivystymo lygiai (pakopos)**:

- ✓ gamybos veiksnių sąlygojamas ūkio išsivystymo lygis;
- ✓ investicijų sąlygojamas ūkio išsivystymo lygis;
- ✓ inovacijų sąlygojamas ūkio išsivystymo lygis.

Pradiniame etape (*gamybos veiksnių sąlygojamas ūkio išsivystymo lygis*) įmonės gamina paprastas (standartines) prekes, kurios nieko neišsiskiria iš kitų, todėl rinkoje tenka konkuruoti tik kainomis. Darbo jėga yra mažai apmokama, gamybos procesas imlus darbui. Dėl šios priežasties norint skatinti verslo įmonių konkurencingumą bei visos šalies ekonominį augimą šioje pakopoje, svarbu užtikrinti makroekonominį stabilumą bei palankias sąlygas investicijoms pritraukti.

Investicijų sąlygojame ūkio išsivystymo lygyje verslo subjektai gamina geresnės kokybės prekes, todėl konkuruojant rinkoje didelis dėmesys skiriamas ne tik kainai, bet ir produkcijos kokybei, jos išskirtinėms savybėms. Tokiu būdu verslo subjektų finansiniai pajėgumai nukreipiami į didesnės pridėtinės vertės produkcijos gamybos investavimą, modernių technologijų plėtrą bei gamybos proceso modernizavimą.

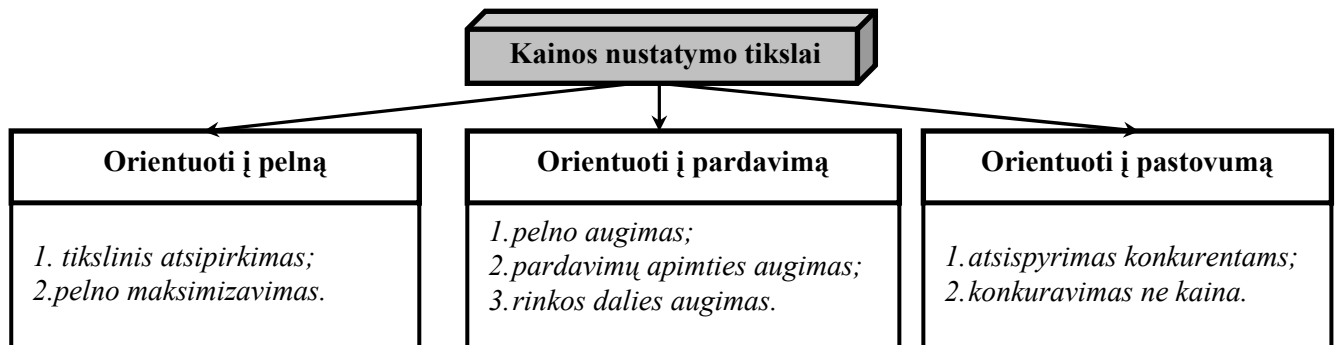
Paskutinėje pakopoje įmonės konkuruoja žiniomis ir inovacijomis. Sukuriama aukštos pridėtinės vertės produkcija, kurios gamyba pagrįsta pažangiomis technologijomis. Gamybos procesas yra sudėtingas, automatizuotas ir reikalauja kvalifikuotos darbo jėgos pritraukimo. Norint išlaikyti didelę konkurenciją rinkoje, įmonės verčiamos nuolat investuoti į tyrimus, kurie apima ne tik naujo produkto kūrimą, bet ir subjekto konkurencinių pranašumų vertinimą rinkoje, analizuojant visus 2 paveikslė pavaizduotus elementus.

1.2.1. Gaminamos produkcijos konkurencingumo vertinimo kriterijai

Vienas iš įmonės konkurencingumų vertinimo kriterijų yra **gaminamos produkcijos konkurencingumas**, kurio analizei palyginus su kitais konkurencingumo lygiais visada buvo skiriamas didžiausias dėmesys. Įmonės, siekdamos pagerinti savo pozicijas rinkoje, nuolat stengiasi gerinti gaminamos produkcijos kokybę.

Suprantama, kad absoliutų konkurencinį pranašumą gali turėti tik naujos prekės, neturinčios analogų rinkoje. Praktikoje produkcijos konkurencingumo vertinimas pagrįstas prekių kokybės, kainos bei vartotojų poreikių patenkinimo analize lyginant su konkuruojančiomis įmonėmis. Vartotojams svarbi ne tik prekės pardavimo kaina, bet ir būsimos išlaidos eksploatuojant ją (Коротков, Шестопапов, Дорофеев, 2003).

Galima teigti, kad prekės konkurencingumas ir kaina turi atvirkštinę priklausomybę, t.y. kuo mažesnė kaina, tuo didesnis prekės konkurencingumas bei paklausa. Dažniausiai įmonės nustato ir reguliuoja savo produkcijos kainas priklausomai nuo įmonės veiklos ir gaminamos produkcijos rinkodaros tikslų, kurie atvaizduoti šio darbo 3 paveiksle.

3 pav. Gaminamos produkcijos pardavimo kainos nustatymo tikslai

Šaltinis: sudaryta pagal Bruce R. Jewell, 2002, p. 195

Iš paveikslo matome, kad įmonės savo gaminamos produkcijos kainas nustato pasirenkant vieną iš nurodytų tikslų kaip prioritetinį. Verslo subjektas gali siekti padidinti rinkos dalį net paaukodamas tam tikslui trumpalaikį pelną. Kiti rinkos dalyviai pasirenka tokį kainos nustatymo būdą, kuris leistų maksimaliai padidinti produkcijos pardavimo pajamas. Tokiu būdu siekiama kuo greičiau susigrąžinti pinigus, kad galima būtų atsiskaityti su tiekėjais ir toliau finansuoti savo veiklą.

Kartais įmonės pasirenka nerizikuoti ir nusistato kainas orientuojantis į konkurentus arba, apskritai, konkuruoja ne kainomis, o gaminamos produkcijos išskirtinėmis savybėmis (kokybe, asortimentu) arba kitais būdais. Nustatant kainas svarbu atsižvelgti į tam tikrus apribojimus: konkurentų elgesį, pirkėjų paklausą ir gamybos kaštus.

Jautrumu kainoms ir dideliu konkurencingumu pasižyminčioms rinkoms labiau tinkami ne kaštais grįsti kainos nustatymo metodai, o į paklausos ir konkurencijos aspektus rinkoje orientuotos strategijos, nes remiantis į kaštus orientuotais metodais apskaičiuota produkto kaina gali viršyti vartotojo galimybes (Snieškienė, 2009).

Kol pardavimų kainos dengia kintamus kaštus ir dalį pastovių kaštų, ūkio subjektai gali tęsti savo veiklą, tačiau toks išsigelbėjimas yra trumpalaikis, todėl vadovai turi ieškoti būdų mažinti gaminamos produkcijos savikainą, taip pat didinti pardavimų apimtį arba ruoštis įmonės likvidavimui. Suprantama, šiuolaikinėmis ekonominėmis rinkos sąlygomis kiekviena bendrovė patiria didesnę ar mažesnę riziką.

Siekiant išlaikyti gamybos bei realizavimo apimtis, įmonės priverstos aukoti pelną mažinant pardavimo kainas. Išanalizavus Lietuvos ir užsienio mokslinę literatūrą galima išskirti pagrindinius veiksnius, kurie daro įtaką verslo įmonės gaminamų prekių ir paslaugų kainoms. Prie veiksnių, mažinančių prekių pardavimų kainas, priskiriami: darbo našumo, gamybos apimties didinimas, taip pat mokesčių mažinimas bei gamybos sąnaudų optimizavimas bei kiti. Tuo tarpu kainų padidėjimą sąlygoja: nestabili ekonominė padėtis valstybėje, mokesčių didinimas, taip pat žaliavų, gaminamos produkcijos komplektavimo gaminių kainų padidėjimas ir pan. (žr. 3 priedą).

Didžiąją dalį galima priskirti prie įmonės vidaus sistemos valdymo elementų. Tinkami atsakingų asmenų sprendimai dėl gamybos proceso tobulinimo, gamybos apimties didinimo bei žaliavų tiekėjų parinkimas padeda optimizuoti sąnaudas ir sumažinti gaminamos produkcijos savikainą. Investicijos į gamybos proceso modernizavimą didina darbo našumą.

Nemažiau svarbus vaidmuo atitenka valstybei ir jos vykdomai monetarinei bei fiskalinei politikai. Valstybės siekis padidinti mokesčines pajamas į biudžetą mokesčių didinimo sąskaita verčia rinkos ūkio subjektus kelti kainas arba ieškoti būdų mažinti savikainą. Tai daro neigiamą įtaką gaminamos produkcijos kokybei ir mažina produkcijos konkurencingumą rinkoje. Įmonėms sunku balansuoti tarp geros kokybės ir mažos pardavimo kainos. Dėl gaminamos produkcijos konkurencingumo sumažėjimo įmonės susiduria su finansiniais sunkumais, nes negali realizuoti produkcijos rinkoje.

1.2.2. Įmonės finansinė būklė

Rinkos ekonomikos sąlygomis įmonės finansinė būklė yra vienas iš svarbiausių ūkio subjekto konkurencingumo vertinimo sistemos elementų, kuri priklauso nuo ūkio subjekto vykdomos gamybinės, finansinės bei ekonominės veiklos rezultatų. Įmonės konkurencingumas ir įmonės finansinis stabilumas turi tiesioginę priklausomybę. Iš vienos pusės, įmonės ir jos gaminamos produkcijos konkurencingumas yra viena iš pagrindinių sąlygų siekiant išlaikyti įmonės finansinę būklę stabilią. Iš kitos pusės, nestabili įmonės finansinė būklė trukdo verslo įmonei plėsti savo veiklą bei išlikti konkurencingai rinkoje.

Finansiškai stabili įmonė pajėgi laiku atsiskaityti su tiekėjais, darbuotojais, akcininkais bei valstybe, taip pat finansuoti savo veiklą bei užtikrinti plėtros galimybes. Tokiu būdu užtikrinti savo konkurencinius pranašumus prieš kitus rinkos dalyvius. Įmonių finansinė būklė analizuojama, pasitelkiant finansinės analizės metodus. Įmonės finansinės būklės analizė suteikia galimybę įvertinti įmonės finansinę būklę konkrečiai datai, taip pat veiklos efektyvumo didinimo galimybes, pasirenkant vieną iš įmonės finansinės politikos strategijų bei nujauti artėjančius finansinius sunkumus.

Tačiau lyginti kelių panašių įmonių santykinius rodiklius, siekiant nustatyti įmonės finansinį konkurencingumą, reikia atsargiai. Nereikia pamiršti, kad įmones tarpusavyje galima palyginti, jeigu jos vienodai apskaičiuoja nusidėvėjimą ir taiko tuos pačius atsargų įvertinimo būdus. Svarbu tai, kad tos pačios šakos įmonių santykiniai rodikliai gali labai nukrypti nuo konkurentų dėl to, kad skiriasi vadybos elementai (Bruce R. Jewell, 2002).

Kaip *pagrindiniai finansiniai veiksniai, turintys įtakos įmonės konkurencingumui* bei atspindintys įmonės finansinę būklę, išskiriami: likvidumas ir mokumas, taip pat nuosavų lėšų kiekis ir rentabilumas. Mokslinėje literatūroje mokumas apibūdinamas kaip verslo įmonės gebėjimas padengti trumpalaikius ir ilgalaikius įsipareigojimus. Tuo tarpu likvidumas vertinamas kaip galimybė greitai ir su minimaliais nuostoliais turtą paversti grynaisiais pinigais.

Norint nustatyti įmonės veiklos rezultatyvumą vertinami rentabilumo rodikliai, kurie parodo, kiek įmonė gauna pelno patirdama vienokias ar kitokias išlaidas. Verslo įmonės nuosavų ir skolintų lėšų analizė suteikia galimybę įvertinti įmonės išsiskolinimo lygį. Greitai besikeičiančiomis rinkos sąlygomis verslo subjektams svarbu išlaikyti skolinto ir nuosavo kapitalo lygį, kuris garantuotų įmonės stabilumą (Kuizinaitė, Paliunaitė, 2008).

Šie veiksniai turi lemiamą įtaką ne tik vadovams priimant sprendimus dėl įmonės veiklos plėtros, bet ir kreditoriams ir užsakovams apsisprendžiant dėl tolimesnio bendradarbiavimo. Komerciniams bankams įmonės finansinės atskaitomybės analizė bei įmonės finansinės būklės vertinimas yra būtina procedūra priimant sprendimą dėl paskolos suteikimo.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad ne visos finansiškai stabilios ir pelningai dirbančios įmonės trumpuoju laikotarpiu gali išlaikyti savo konkurencingas pozicijas rinkoje ilguoju laikotarpiu. Dėl šios priežasties įmonės turi skirti didesnę dėmesį rinkodarai bei tobulinti valdymo įgūdžius.

1.2.3. Įmonės valdymo efektyvumas

Vykstant sparčiam rinkų globalizavimo procesui, neišvengiamai kyla įmonių konkurencingumo problemų, todėl įmonės priverstos ieškoti būdų, kaip padidinti savo veiklos efektyvumą. Verslo įmonės valdymas turi būti inovatyvus bei lankstus, t.y. laiku reaguoti į nuolat besikeičiančias verslo aplinkos sąlygas.

Siekiant sukurti konkurencingai veikiančią bendrovę turi būti laiku priimami tinkami valdymo sprendimai, atsižvelgiant į septynis efektyvios verslo įmonės organizavimo kriterijus: veiksmingumas ir ekonomiškumas, kokybė ir darbo našumas, taip pat pelningumas bei gyvenimo kokybė ir naujovių diegimas (Sink, 1985).

Pavyzdžiui, kalbant apie ekonomiškumą D. Scott Sink išskiria įmonės atsakingų darbuotojų priimamų sprendimų svarbumą, siekiant optimizuoti turimus finansinius išteklius bei jų pagalba

pasiekti didžiausiai tikėtinus rezultatus. Pelningumą apibūdina kaip matą, kuris išreiškia priklausomybę tarp įmonės finansinių išteklių bei jų panaudojimo būdų efektyvumo.

Svarbu pabrėžti tai, kad ekonomiškumas yra tik minimali sąlyga įmonei išlikti rinkoje, tačiau net pati ekonomiškiausia verslo įmonė negalės išgyventi konkurencinėmis rinkos sąlygomis, jeigu jos gaminama produkcija neatitinka vartotojų poreikių, t.y. neįgyvendinamas aukščiau minėtas veiksmingumo kriterijus (aukštos kokybės produkcijos pateikimas į rinką laiku). Dėl šios priežasties įmonių valdymo sprendimai turi būti nukreipti į naujovių diegimą (gamybos, paskirstymo, pardavimo ir kituose) įmonei gyvybiškai svarbiose procesuose.

Šiuolaikinėje visuomenėje verslo įmonės turi priėjimus beveik prie visų išteklių, reikalingų veiklai vykdyti. Vienintelis veiksnys, kuris skiria įmones, yra jų vadovavimo ir rinkodaros sistemos išsivystymo lygis. Įmonės veiklos efektyvumą sąlygoja ne tik subjekto pastangos sėkmingai vykdyti savo veiklą, bet ir šalyje egzistuojanti bendradarbiavimo sistema: tarp įmonių ir valstybės, tarp pačių verslo subjektų, taip pat tarp verslo įmonių ir darbuotojų.

Nuolatinis įmonės valdymo, rinkodaros efektyvumo skatinimas padeda sukurti teigiamą *įmonės įvaizdį*, kuris sukuria vartotojų pasitikėjimą gaminama produkcija ir didina jos paklausą rinkoje. Teigiamo įvaizdžio kūrimas yra ilgalaikis procesas ir reikalauja didelių įmonės investicijų, kurios atsiperka negreitai ir verčia įmonių vadovus atsisakyti dalies pelno.

Apibendrinant galima teigti, kad visi įmonės konkurencingumo vertinimo sistemos elementai yra tarpusavyje susieti: sutrikus įmonės personalo arba gamybos valdymo sistemai, mažėja gaminamos produkcijos rentabilumas, konkurencingumas. Tai daro neigiamą įtaką subjekto finansinei būklei bei atvirksčiai. Dėl šios priežasties svarbu nustatyti pagrindinius verslo aplinkos veiksnius, kurie turi tiek teigiamos, tiek neigiamos įtakos šiems elementams.

Kitame šio darbo skyriuje analizuojama įmonės konkurencingumo ir verslo aplinkos priklausomybė. Mokslinės literatūros pagalba atskleidžiama verslo aplinkos sąvoka bei ją sudarantys veiksniai. Didžiausias dėmesys skiriamas atskirų vidinių ir išorinių veiksnių vertinimui, siekiant išsiaiškinti jų poveikį verslo plėtrai.

1.3. VERSLO APLINKA. VEIKSNIAI, DARANTYS ĮTAKĄ VERSLO ĮMONIŲ KONKURENCINGUMUI

Mokslinėje literatūroje nėra vieningos nuomonės apie verslo aplinką, nes ekonomistai į ją žiūri iš skirtingų pozicijų priklausomai nuo tyrimo tikslo. Verslo subjekto ir jo aplinkos konkurencingumo vertinimus dažniausiai atlieka tarptautinės organizacijos, nepriklausomų ekspertų grupės arba valstybės institucijos. Lietuvoje verslo konkurencingumo vertinimui ir aplinkos analizei didžiausią dėmesį skiria LR ūkio ministerija, LR švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos ekonominės plėtros agentūra (LEPA), Lietuvos verslo paramos agentūra (LVPA) bei Investicijų ir verslo garantijos (INVEGA) bei kitos.

Šių institucijų tikslas – ne tik nustatyti savo šalies ūkio subjektų konkurencingumą bei tolesnę plėtros kryptį, bet ir tyrinėti verslo aplinkos veiksnių įtaką verslui bei įvertinti atskirų pasaulio šalių reitingus pagal jų pasiektą konkurencinę padėtį atitinkamoje rinkoje (Liučvaitienė, Paleckis, 2011).

Verslo įmonė gali išgyventi ir sėkmingai plėsti savo veiklą, jeigu ji greitai sugeba prisitaikyti prie nuolat besikeičiančios aplinkos. Arthur M. Weimer verslo aplinką apibūdina kaip išorinių kontroliuojamų ir nekontroliuojamų veiksnių grupę, kuri daro įtaką verslo subjektams. Tačiau didžioji dalis mokslininkų nesutaria dėl veiksnių priskyrimo prie verslo mikroaplinkos (verslo įmonė gali daryti tam tikrą įtaką išoriniams veiksniams) ir makroaplinkos (verslo įmonė nepajėgi daryti įtaką išoriniams veiksniams).

Plačiąja prasme, verslo aplinka laikomi visi išoriniai objektai jos atžvilgiu (visas pasaulis). Siaurąja prasme, verslo aplinką sudaro tik ta dalis anksčiau minėtų objektų, kurie turi tiesioginę įtaką verslo įmonės veiklai (Vasiliauskas, 2010). Be minėtų veiksnių, verslo aplinką lemia ir verslo įmonių bei jų gaminamos produkcijos padėtis rinkoje, kaimyninės šalys. Atliekant įvairius verslo aplinkos tyrimus, analizuojamas šalies investicijų klimatas, inovacijų taikymas, verslo įmonių registravimo procedūros, darbo santykių reguliavimas, mokesčių sistema ir kita (J. Bersėnaitė, 2008).

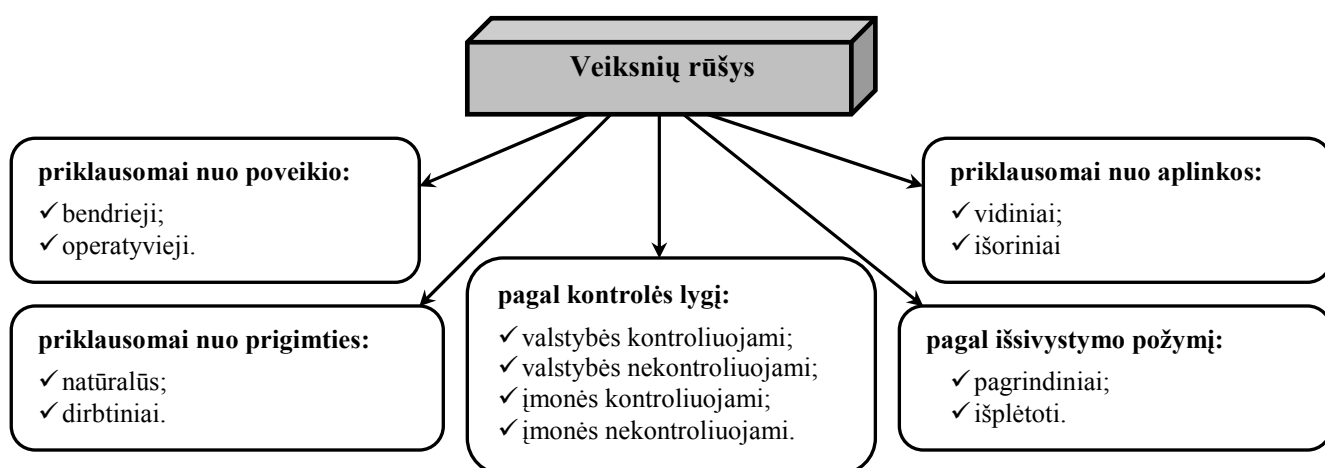
Galima teigti, kad organizacijos konkurencingumas gali būti įgytas dėl skirtingų veiksnių įtakos, kurie apibūdinami kaip tam tikri reiškiniai, esantys tiek už jos ribų, tiek įmonės viduje, t.y. verslo subjekto veiklos ir socialinio ekonominio gyvenimo procesai, sukeltys ūkio subjekto gamybos sąnaudų pokyčius, kas nulemia konkurencingumo pasikeitimą. Veiksniai gali turėti tiek teigiamą, tiek neigiamą poveikį įmonės konkurencingumui. Šie veiksniai apibrėžiami šalies, regiono ar atskiros vietovės mastu. Verslo sąlygų palankumas kartu ir verslo konkurencingumas priklauso nuo šių veiksnių derinio.

M. Попреп visus veiksnius suskirsto į pagrindinius ir išplėtotus. Pagrindiniams veiksniams jis priskiria gamtinius išteklius, klimato sąlygas, taip pat valstybės, kurioje įmonė vykdo savo veiklą, geografinę padėtį bei nekvalifikuotą darbo jėgą. Išplėtotais veiksniais jis vadina tuos, kurie

susiformavo per tam tikrą laiko tarpą: šiuolaikinė infrastruktūra, aukštosios technologijos, kvalifikuota darbo jėga (Попреп, 2005).

Kituose moksliniuose šaltiniuose veiksniai yra skirstomi pagal jų poveikį, t.y. į bendruosius ir operatyvius. Pirmieji apibūdinami kaip veiksniai, darantys įtaką konkrečiam ūkio subjektui, tuo tarpu, paskutiniai daro įtaką visoms verslo įmonėms konkrečioje rinkoje, nepriklausomai nuo jų ekonominės veiklos.

Lietuvos ir užsienio literatūros analizės pagalba įrodyta, kad mokslininkai skirtingai interpretuoja veiksnius, darančius įtaką įmonės konkurencingumui, ir pateikia keletą klasifikavimo variantų. Siekiant sudaryti aiškesnį vaizdą, jie buvo sugrupuoti ir pavaizduoti šio darbo 4 paveiksle.

4 pav. Veiksmių, darančių įtaką įmonės konkurencingumui, grupavimas mokslininkų darbuose

Šaltinis: sudaryta pagal Попреп, 2005; Bersėnaitė, 2008 ir kiti.

Didžioji dalis mokslininkų savo darbuose veiksnius (darančius įtaką verslo konkurencingumui) skirsto į išorinius ir vidinius. *Išoriniai veiksniai* apibūdinami kaip makroaplinkos ir mikroaplinkos veiksniai. Tuo tarpu *vidiniai veiksniai* – tai organizacijos vidaus aplinkos veiksniai, kurie yra daugiau ar mažiau jos pačios kontroliuojami.

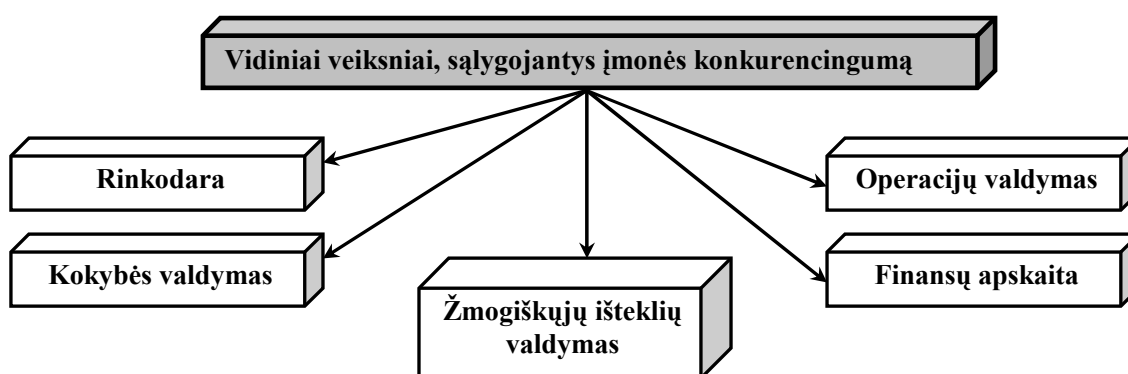
Išorės aplinkos veiksniai suformuoja galimybes ir ribojimus, su kuriais susiduria organizacija konkurencinėje aplinkoje. Vidaus aplinkos veiksnius, t.y. įmonės veiklos aplinkos turinį lemia išorės aplinka. Jei įmonė dėl naujų išorės sąlygų, darančių įtaką jai (pavyzdžiui, sustiprėjusi konkurencija, infliacija, mokesčių pakeitimas bei reikalingų išteklių kainų augimas ir kita) nesugeba reorganizuoti savo valdymo sistemos, jos gyvybingumui gresia didelis pavojus (Beniušienė, Svirskienė, 2008).

Suprantama, negalima vienareikšmiškai teigti, kad mažesnę įmonių konkurencingumą lemia tik blogesnės verslo sąlygos. Nereikėtų pamiršti, kad dėl pagerėjusių verslo sąlygų šalyje verslo įmonės

konkurencingumo lygis gali ir nekilti arba kilti, bet lėtai, t.y. priklausomai nuo įmonių vadovų priimamų sprendimų teisingumo ir efektyvumo.

1.3.1. Mikroaplinkos veiksniai

Įmonės valdymas išsiskiria ekonominių ir gamybinių procesų sudėtingumu, atsakomybe už finansinius ir gamybinius rezultatus, į savo veiklą įtraukiant materialinius, techninius bei darbo jėgos išteklius. Nepalankiomis rinkos sąlygomis, kai neigiamai veikia išoriniai veiksniai, vienintelis būdas įmonei išlaikyti savo pozicijas rinkoje ir išlikti konkurencingai, yra skatinti ir tobulinti vidinius veiksnius, kurie pavaizduoti šio darbo 5 paveiksle.

5 pav. Vidinių veiksnių, darančių įtaką įmonių konkurencingumui, klasifikavimas

Šaltinis: sudaryta pagal Sink S., 1985.

Iš paveikslo matome, kad visų vidinių veiksnių tinkama kombinacija gali tapti vieninteliu būdu užtikrinti įmonei sėkmingos veiklos vykdymą konkurencingoje rinkoje. T.R. Jain, Mukesh Trehan ir Ranju Trehan (2009) teigimu, vidinę verslo įmonės aplinką sudaro „5M“ elementai: *man* (žmogus), *material* (medžiagos), *money* (pinigai), *machinery* (įrengimai), *management* (valdymas).

Įmonės konkurencingumas priklauso nuo jos žmogiškųjų išteklių valdymo efektyvumo, t.y. vadovų sugebėjimų parinkti tinkamą kompetentingą personalą, kuris sugebėtų organizuoti nenutrūkstamą kokybiškos produkcijos gamybos procesą, taip pat nuolatinis darbuotojų apmokymas bei darbo užmokesčio susiejimas su nustatytais veiklos rodikliais. Toks darbo užmokesčio apskaičiavimo būdas didina darbuotojų našumą bei motyvaciją dirbti.

Efektyviai dirbantis personalas pasiekia gerų rezultatų optimaliai panaudodamas įmonės gamybos, finansinius bei kitus išteklius, t.y. sumažina išteklių, būtinų rezultatui pasiekti, sąnaudas taip, kad tai neturėtų neigiamos įtakos gaminamos produkcijos kokybei. Pagrindinių procesų apibrėžimas bei jų optimizavimas tinkamiausių technologijų (nebūtinai brangiausių) panaudojimas taip pat suteikia

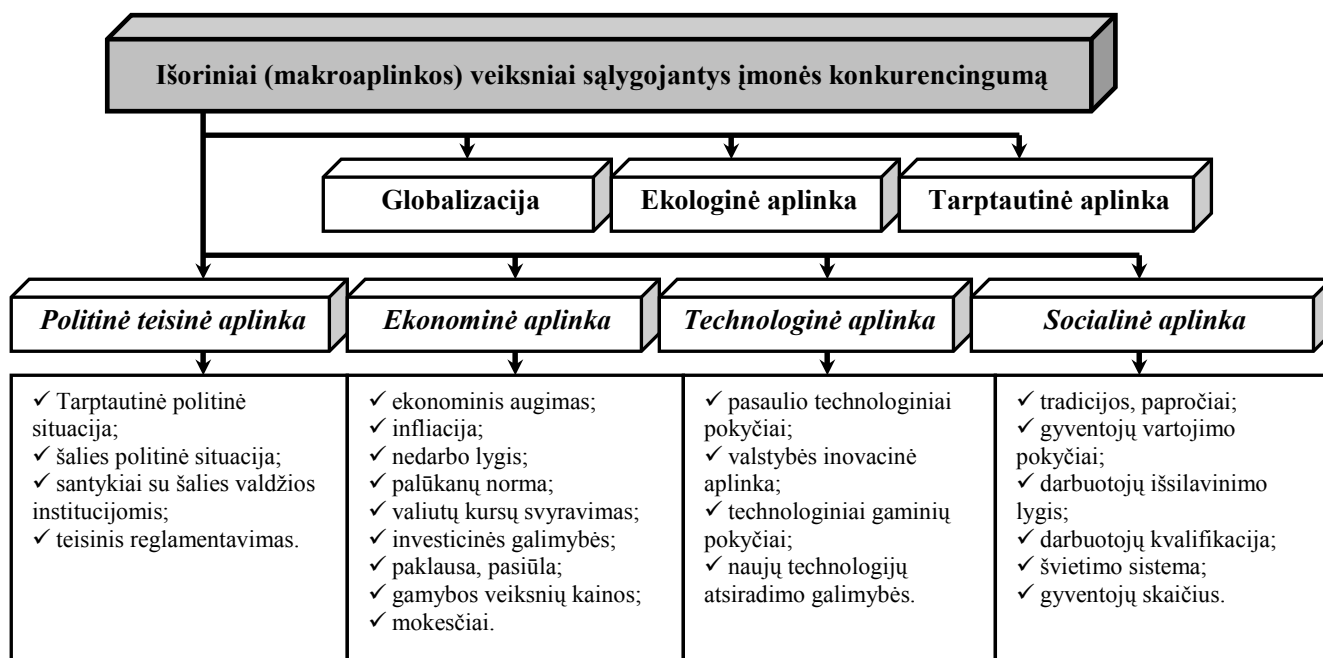
galimybę didinti gamybos efektyvumą bei mažinti įmonės gaminamos produkcijos savikainą, tokiu būdu didinti jos konkurencingumą rinkoje.

Didelės konkurencijos sąlygomis rinkodara turi reikšmingą įtaką įmonės gaminamos produkcijos realizavimui. Rinkų analizės atlikimas, prioritetinių pirkėjų nustatymas bei jų poreikių įvertinimas padeda laiku prisitaikyti prie rinkos pokyčių. Nemažiau svarbus yra gebėjimas kurti ir realizuoti įmonės strateginius planus, prisitaikyti prie išorinių pokyčių diegti inovacijas.

1.3.2. Makroaplinkos veiksniai

Išorinė verslo subjekto aplinka yra dinamiška. Aplinkai kintant vis sparčiau, įmonei lieka vis mažiau laiko reaguoti į pokyčius, todėl kiekvienos įmonės vadovo pagrindinė užduotis yra tinkamai panaudoti veiksnių privalumus bei sumažinti jų neigiamą poveikį įmonei. Pasak J. Bersėnaitės (2008), „pokyčiai nevienodai veikia verslo įmones: vieni verčia atsisakyti prekių eksporto arba žaliavų importo, arba atlikti įmonės reorganizavimą, kiti pasireiškia pasikeitusiu pirkėjų vartojimo įpročiu bei kita“ (30 psl.).

Konkurencingumo ir konkurencijos teorijos analizė rodo, kad daugelis veiksnių, turinčių įtakos įmonės konkurencingumo lygiui, yra už jos ribos ir sudaro verslo mikro- ir makro- aplinkas. Savo ruožtu verslo mikroapliką sudaro pirkėjų ir tiekėjų, taip pat konkurentų bei pagalbininkų veikiančios jėgos. Šiame darbe didesnis dėmesys skiriamas verslo makroaplinkos analizei, kurios suskirstymas pavaizduotas šio darbo 6 paveiksle.

6 pav. Išorinių veiksnių, darančių įtaką įmonių konkurencingumui, klasifikavimas

Šaltinis: sudaryta pagal Paul D., Yeat D., Cadle J., 2010.

Savo darbuose mokslininkai makroaplinką ir jos veiksnių įtaką verslo subjektui vertintina panaudojant *PESTLE* analizę (*P* – (*political*) politinė aplinka, *E* – (*economic*) ekonominė aplinka, *S* – (*social*) socialinė aplinka, *T* – (*technological*) technologinė aplinka, *L* – (*law*) teisinė aplinka, *E* – (*ecology*) ekologinė aplinka), kuri leidžia analizuoti kiekvieną makroaplinkos dalį atskirai.

1.3.2.1. Ekonominės aplinkos veiksnių įtaka verslui

Iš 6 paveikslo matome, kad įmonės veiklai įtakos turi ekonominė aplinka, kurią sudaro bendri šalies ekonominiai rodikliai, nes nuo jų priklauso žaliavų kainos, gaminamos produkcijos paklausa bei verslo įmonės veiklos galutinis rezultatas. Šiems rodikliams priskiriami: nedarbo lygis, infliacija, taip pat valiutų kursų svyravimai. Vilniaus teisės ir verslo kolegijos prof. hab. daktaras, A. Žvirblis, taip pat priskiria investicijų klimata (galimybes) ir mokesčių sistemą (dydį ir kaitą) (Žvirblis, 2007).

Vertinant ekonominės aplinkos veiksnių įtaką verslo konkurencingumui svarbu nustatyti, kokiam etape yra valstybės ekonomika, t.y. pakilimo ar recesijos. Laiku įvertinus šalies ekonominius rodiklius, jų pasikeitimo priežastis bei poveikį verslui, įmonių vadovai gali sėkmingai pasinaudoti net valstybės ekonomikos nuosmukiu savo verslo plėtros galimybėms realizuoti (Poželaitė, Jonuškienė, 2009).

Ekonomikos augimo metu yra didžiausia vartotojų perkamoji galia, susidomėjimas gaminama produkcija bei investavimo galimybėmis, tuo tarpu recesijos metu (esant dideliame ilgojo laikotarpio nedarbo lygiui šalyje) vartotojai labiau linkę taupyti (atidėti vartojimą ateičiai), dėl to mažėja produkcijos paklausa. Verslo įmonės priverstos ieškoti būdų išsilaikyti rinkoje: mažinti pardavimo kainas, ieškoti naujų produkcijos realizavimo rinkų, tobulinti produkciją ir racionaliai mažinti jų savikainą.

Simonavičienė, Šnapštienė išskiria keturis pagrindinius principus, kuriais valstybė turėtų vadovautis reguliuojant verslą, t.y. verslininkystės formų įvairovės užtikrinimas šalies teritorijoje, tikslingos valstybės paramos užtikrinimas, taip pat verslininkystės ekonominės prasmės supratimas bei ekonominių ir socialinių tikslų įgyvendinimas ir suderinamumo užtikrinimas (Simonavičienė, Šnapštienė, 2002).

Tačiau praktikoje šie principai neįgyvendinami ne tik Lietuvoje, bet ir kitose ES valstybėse, didžiąja dalimi dėl valstybės vykdomos mokesčių politikos, kuri tiesiogiai veikia ne tik pajamų perskirstymą, bet ir gali skatinti šalies spartesnę ekonomikos plėtojimą arba stagnaciją, smukimą, kovoti su infliacija, kontroliuoti tam tikrų prekių gamybą bei vartojimą (Buškevičiūtė, 2005).

K. Lukaševičius (1999) pateikia kelias priežastis, kodėl valstybės mokesčių sistema dažniausiai yra neefektyvi ir daro neigiamą įtaką verslo subjektų veiklai. Viena iš pagrindinių priežasčių yra tai, kad apmokestinimas neskatina užsienio ir vietinių investicijų pritraukimo, taip pat dažna mokesčių teisės aktų kaita padaro juos sudėtingus ir painius.

Mokslininkai *mokesčius* traktuoja kaip svarbų šalies patrauklumo kriterijų, nes maži mokesčiai gerina kapitalo pelningumą ir didina šalies patrauklumą užsienio investuotojams. Valstybėje, į kurią įplaukia investicijos, padidėja gamyba, dažnai ir eksportas, vyksta valdymo patirties ir naujų technologijų perėmimas.

Didžiausią įtaką įmonės konkurencingumui turi dideli mokesčių tarifai, kuriais apmokestinami gamybos veiksniai, kurie yra svarbiausi įmonių santykinų pranašumų naudojimui (pvz., darbo jėga). Tačiau maži mokesčiai – tai mažesnės vyriausybės pajamos, kartu mažesnės investicijos į viešąsias gėrybes. Didesni mokesčių tarifai gali turėti teigiamą poveikį, jei pajamos iš mokesčių panaudojamos infrastruktūrai modernizuoti ir investicijoms į žmogiškąjį kapitalą (Ekonominis modernizavimas, 2007).

Tačiau mokesčių tarifų didinimas tik iki tam tikro momento atneša papildomas mokestines pajamas į valstybės biudžetą. Tai atspindi Laferio kreivė, kuri atvaizduota šio darbo 4 priede. Vyriausybė, nustačiusi didelius mokesčių tarifus, iš mokesčio gali gauti mažesnes pajamas nei esant mažiems mokesčių tarifams, t. y. kiekvieną kartą paaugus mokesčių tarifams mokesčių surinkimas paauga mažesniu dydžiu – kai peržengiama riba (t^*), dar smarkiau pakeltų mokesčių surenkama vis mažiau dėl didėjančios šešėlinės ekonomikos. Tokiu būdu verslininkai skatinami ieškoti būdų mažinti mokestinę našta (Snieska, Čiburienė, 2005).

Mokslinėje literatūroje apmokestinimo įtaka ekonominiams stimulams įvardijama dvejopai: pajamų efektu ir pakeitimo efektu (Buškevičiūtė, Pukelienė, 1998). Pajamų efektas suprantamas kaip pajamų sumažėjimas dėl sumokėtų mokesčių, skatinantis mokesčio mokėtoją taupyti bei našiau dirbti, siekiant atkurti prarastas pajamas. Pakeitimo efektas veikia priešingai – sumažėjus santykiniam pajamų lygiui, prarandamas noras investuoti ir diegti naujoves, taupyti bei tęsti veiklą (Pajuodienė, 1993).

F. Schneider, D. Kaufman ir kiti mokslininkai, tyrinėję mokesčių įtaką verslui, teigia, kad analizuojant jų poveikį verslo konkurencingumui reikia analizuoti ne visą mokesčių našta, bet atskirai tiesioginių mokesčių (įskaitant socialinio draudimo įmokų) ir netiesioginių mokesčių (pridėtinės vertės mokesčio, akcizų ir muitų) tarifų įtaką atskirų rinkos subjektų veiklos rezultatų pokyčiams. Tuo tarpu, ekonomikos skatinimas turi apimti ne tik atskirų verslo šakų skatinimą, bet ir palankių sąlygų sudarymą efektyviausiai dirbančioms įmonėms nepriklausomai nuo to, kokioje srityje jos vykdo savo veiklą.

Nemažiau svarbų poveikį pirkėjų elgesiui turi *infliacijos lygis*. Jei vartotojai mano, kad infliacijos lygis sumažės ir jų realios pajamos išaugs, brangių ir ilgo naudojimo prekių pirkimą paprastai jie atideda ateičiai. Tuo tarpu, tikėdamiesi infliacijos padidėjimo, jie elgiasi priešingai ir stengiasi kaupti vertingus daiktus, o ne pinigus (Snieskienė, 2009).

Vertinant *valiutų kursų svyravimų* poveikį verslo konkurencingumui, galima teigti, kad tai daugiausia daro įtaką įmonėms, kurios importuoja žaliavas ir eksportuoja savo produkciją į kitas šalis. Žaliavų pirkimą eksportuojamai produkcijai gaminti ir užsienio pirkėjo atsiskaitymą už eksportuotas prekes gali skirti ilgas laiko tarpas. Neprognozuojami valiutų kursų pokyčiai apsunkina pinigų srautų planavimą. Visa tai įmonėms gali sukelti neplanuotų nuostolių.

Tokiu būdu įmonių vadovai atsiskaitymams pasirenka stabilias valiutas. Pasaulyje dažniausiai prekybos sandoriai sudaromi eurai arba doleriais. Pastaruoju metu siekiant apsidrausti nuo valiutų kursų rizikos, kuri atsiranda perkant prekes viena valiuta ir realizuojant jas kita valiuta, verslininkai naudojami *forward* (išankstinis), *swap* (pasikeitimo) ir *spot* (nedelsiamas) sandoriais.

Be natūraliai vykstančių išorinės aplinkos veiksnių pokyčių, verslo įmonės veiklai turi įtakos **vyriausybės vykdoma politika**. Šalies lyginamųjų pranašumų suvokimas ir įvertinimas yra svarbi priežastis parengiant ir įgyvendinant veiksmingą ekonominę politiką. Valstybės vykdoma ekonominė politika verslo subjektams gali suteikti papildomų galimybių, tačiau gali jos veiklą ir riboti.

Būtų galima išskirti dvi skatinimo priemonių grupes – makroekonominės ir mikroekonominės verslo aplinkos gerinimą bei šakinę finansinę ir techninę paramą. Pirmoji grupė priemonių susijusi su verslui palankios aplinkos formavimu, antroji – su tam tikrų ekonomikos sektorių subsidijavimu, siekiant padėti jiems įgyti konkurencinį pranašumą.

Bruce R. Jewell (2002) teigia, „valstybė daro didžiulę įtaką ekonomikai ir verslo konkurencingumui, taikydama šias priemones: mokesčių sistemą ir valstybės išlaidas, konkurencijos skatinimo priemones bei privatizaciją, taip pat pagalbą smulkiam ir vidutiniam verslui ir regioninę politiką (tam tikrų valstybės regionų ekonominės plėtros skatinimas)“ (p. 102). Turto, pelno, gyventojų pajamų mokesčiai bei kitos privalomosios išmokos, išduodamos licencijos didina verslininkų kaštus. Tokiu būdu, vyriausybės vykdoma politika, taip pat įstatyminė bazė bei kitas verslo reguliavimas gali tiesiogiai veikti verslo subjektų veiklą.

Valstybės dažnai teikia finansinę paramą prioritetinėms verslo šakoms. Pagrindiniai valstybės finansinės pagalbos būdai: dotacijos ir tiesioginės subsidijos, taip pat subsidijuojamos paskolos bei kreditų garantijos. Skatindama tam tikras tendencijas, ji taiko mokesčių lengvatas arba keičia palūkanų normą, siekdama išspręsti makroekonominius klausimus.

Nuolat kintant verslo aplinkai, įmonės, norėdamos išsilaikyti rinkoje bei sėkmingai vykdyti veiklą, turi būti lanksčios ir greitai prisitaikyti prie pokyčių, taip pat nuolat tobulėti ir stengtis būti vienu žingsniu pirmesni nei jų konkurentai. Drąsiai galima teigti, kad įmonės pelningumo, konkurencingumo bei sėkmės pagrindas yra gebėjimas vartotojams teikti naujas patobulintas bei geresnės kokybės prekes, kurių pagaminimas reikalauja mažesnių sąnaudų, tačiau tai galima įgyvendinti tik investuojant į inovacijas.

1.3.2.2. Technologinės aplinkos veiksnų įtaka verslui

Nepaliamajam kinta *technologinė aplinka*, todėl verslo įmonių veikla būna sėkminga, jeigu jos sugeba laiku prisitaikyti prie pokyčių. Tokiu būdu skatinamas gamybos proceso tobulinimas: keičiasi reikalingų darbuotojų skaičius ir jų kvalifikacijos reikalavimai (automatizuojant gamybos procesą, kvalifikuotos darbo jėgos poreikis sumažėja).

Pažangios naujovės didina verslo įmonių galimybes išsilaikyti rinkoje gaminant konkurencingą produkciją. Inovacijos, pagal Ё. Шумпетер, yra griovimo kūrybiškasis momentas. Tik kūrybiškai verslininkai išradimus (inovacijas) gali paversti ekonominėmis inovacijomis.

Mokslinių tyrimų ir jų praktinio taikymo poveikis produktų kainoms pasireiškia tuo, kad įdiegus naują technologiją, pagaminto produkto kaina iš pradžių būna didesnė, tačiau, plečiantis ir tobulėjant gamybai, jo savikaina mažėja ir kaina krenta. Modernių technologijų naudojimas didina darbo našumą bei sąlygoja gamybos kaštų produkcijos vienetui mažėjimą (Sanderson, Luffman, 1988).

D. Štreimkienė, R. Dapkus, G. Šivickas (2007) teigia: „siekiant padidinti įmonės veiklos apimtį, reikia papildomų apyvartinių lėšų, kurios galėtų užtikrinti greitesnius atsiskaitymus ir pinigų srautų nenutrūkstumą. Toliau plėtodamos veiklą įmonės patiria investavimo problemų, dėl šios priežasties investavimas yra aktualus visą įmonės gyvavimo laiką“ (p. 87).

Tačiau įmonėms sunku savarankiškai investuoti lėšas į technologijų modernizavimą, nes tai reikalauja didelių finansinių išteklių, todėl jos priverstos skolintis. Visi mokslininkai pažymi paskolų suteikimo įmonėms svarbą. Ё. Шумпетер teigia, kad paskola – tai tipinis pinigų gavimo būdas, siekiant lėšas investuoti į naujų kombinacijų įgyvendinimą. Tai gali būti įvairios paskolų gavimo iš banko rūšys priklausomai nuo paskolos dydžio ir trukmės. Iš loginės ir istorinės pusės aišku, kad paskola yra reikalinga tam, kad įmonės galėtų plėsti savo veiklą.

Tuo tarpu, kuo didesnė įmonė, tuo didesnis jos kapitalas, kuris suteikia verslininkui galimybę naudoti šias geroves, kaip priemones savo tikslams pasiekti ir savo gamybą nukreipti inovacijų link, t.y. daugiau lėšų investuoti į naujų produktų kūrimą, gamybos proceso tobulinimą. Dėl šios priežasties vyriausybė turi stengtis užtikrinti palankias paskolų gavimo sąlygas, nes nacionalinių įmonių konkurencingumo palaikymas neįmanomas be centralizuotos vyriausybės politikos nukreiptos į inovacijų plėtrą, taip pat valstybė turi sudaryti palankias sąlygas užsienio investicijoms pritraukti. Nepaisant to, kad A. Smitas teigė, jog tik natūraliai egzistuojančios rinkos jėgos užtikrina geriausią įmonės veiklos rezultatą (Smitas, 1776).

1.3.2.3. Politinės - teisinės aplinkos veiksnių įtaka verslui

Nemažiau svarbi yra *politinė - teisinė aplinka*, kurią sukuria valstybės valdymo organų veikla. Valstybėje veikiančių politinių jėgų suformuotas valdžios ir valdymo struktūrų poveikis įmonei gali

būti dvejopas: skatinantis (palankesnių veiklos sąlygų sudarymas, investicijų skatinimas) arba ribojantis (tam tikros veiklos draudimas ar ribojimas) (Snieškienė, 2009).

Įmonės veiklai turi įtakos ne tik valstybės, kurioje ji veikia, politinis gyvenimas, bet ir tarpvalstybinių institucijų darbas. Galima teigti, kad atviros ekonomikos sąlygomis, įmonių veiklai turi įtakos viso pasaulio įvykiai, o ypač vykstantys tose šalyse, iš kurių prekės importuojamos arba į kurias eksportuojamos.

Tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai turi užtikrinti sąžiningas konkurencines sąlygas rinkoje. Jie neturi būti kliūtimi naujų įmonių steigimui bei jau veikiančių įmonių veiklos plėtrai. Dėja, tenka pripažinti, kad šiuo metu būtent teisinės sistemos netobulumas ir „išpūstas“ biurokratinis aparatas sukelia daugiausia problemų.

Svarbiausias *socialinės aplinkos* rodiklis yra gyventojų skaičius. Šalyje didėjant gyventojų skaičiui auga ne tik darbo jėgos pasiūla (darbo jėga pinga), bet ir įmonių gaminamos produkcijos paklausa. Prie socialinės aplinkos taip pat priskiriami kultūriniai ir žmonių gyvenimo būdą lemiantys veiksniai, kurie formuoja verslo įmonių gaminamos produkcijos paklausą. Viramgami H. savo knygoje „Fundamentals of entrepreneurship“ papildomai išskiria *demografinę, geografinę ir rinkodaros aplinkas*.

Apibendrinant galima teigti, kad verslo sąlygos yra viena svarbiausių sėkmingos verslo plėtros sudedamųjų dalių. Siekiant kryptingai gerinti verslo sąlygas jas identifikuojant, svarbu integruoti ne tik didžiąsias šalies įmones, bet ir smulkųjų verslą. Nuolat stengiamasi gerinti ne tik ekonominę, bet ir teisinę, technologinę aplinkas, taip pat kuriamos naujos verslo skatinimo priemonės ir programos, siekiant užtikrinti verslo plėtros galimybes ir aukštą verslo konkurencingumo lygį.

Tik tokiu būdu galima subalansuotai gerinti verslo aplinką. Šiuo metu Europos Sąjungos valstybių politika nukreipta į mikroliberalizaciją (kainų, prekių ir kapitalo judėjimo liberalizavimą), taip pat į makrostabilizaciją (valiutos kurso, infliacijos, biudžeto deficito stabilizaciją, mokesčių harmonizavimą) bei struktūrinius pokyčius, kurie apima privatizaciją, naujų prekybos partnerių suradimą bei naujų rinkos institucijų atsiradimą ir kita.

2. VERSLO KONKURENCINGUMO TYRIMO METODOLOGIJA

2.1. TYRIMO METODIKA IR ORGANIZAVIMAS

Verslo makroaplinkos tyrimai suteikia galimybę sumažinti nepalankią aplinkos pokyčių įtaką verslui ir panaudoti juos įmonės konkurencinių pranašumų skatinimui. Aplinkos analizės procesą galima suskirstyti į dvi dalis: analizę ir diagnozę. Analizės metu nustatomos ir tikrinamos potencialios galimybės ir grėsmės. Diagnozės metu įvertinama analizės metu nustatytų grėsmių ir galimybių svarba verslo įmonės konkurencingumui. Toks požiūris yra pagrįstas, kadangi tas pats veiksnys vienu atveju atveria galimybes, o esant kitoms aplinkybėms, gali kelti grėsmę (Sanderson, Luffman, 1988).

Tyrimo problema. Verslo įmonių konkurencingumo skatinimas bei jį neigiamai įtakančių veiksnių iš rinkos eliminavimas arba jų poveikio mažinimas yra viena iš aktualiausių temų visame pasaulyje. Tokiu būdu siekiama užtikrinti sąžiningą konkurenciją bei sukurti darnią ir efektyvią rinkos sistemą, skatinančią naujų įmonių atsiradimą šalyje bei jau veikiančių įmonių konkurencingumo ir konkurencinių pranašumų didinimą ne tik vietinėje, bet ir tarptautinėje rinkoje. Dėl šios priežasties svarbu užtikrinti palankią verslo apmokestinimo sistemą, investavimo ir įmonių atsinaujinimo sąlygas, finansavimo šaltinių prieinamumą visiems verslo subjektams rinkoje.

Darbo tikslas – atlikus apklausą išanalizuoti siuvimo pramonės konkurencinę aplinką bei nustatyti veiksnius, kurie daro įtaką siuvimo įmonių konkurencingumui Lietuvoje.

Tyrimui iškelta hipotezė - mokesčiai yra pagrindinis veiksnys, darantis įtaką siuvimo įmonių konkurencingumui Lietuvoje.

Tyrimui atlikti pasirinkti šie tyrimo metodai:

✓ pagrindiniai tyrimo metodai:

1. *kokybinė apklausa (interviu).* Šis metodas leidžia sužinoti respondentų (siuvimo pramonės atstovų Lietuvoje) nuomonę apie esamą situaciją rinkoje, taip pat naudingą informaciją apie siuvimo pramonės konkurencingumą lemiančius veiksnius. Išskirti pagrindinius veiksnius neigiamai įtakančius verslo įmonių plėtrą Lietuvoje. Taip pat nustatyti taikomų mokesčių poveikį vietiniam verslui bei įvertinti valstybės taikomų verslo konkurencingumo skatinimo priemonių įvairovę bei panaudojimo galimybes. Konkrečios situacijos analizuojamos remiantis atskirų siuvimo įmonių vadovų suteikta informacija;

2. *statistinių duomenų analizė.* Darbe ypatingas dėmesys skiriamas Lietuvos statistikos departamento, Lietuvos Respublikos darbo biržos, Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos statistinių duomenų apie siuvimo pramonės veiklą Lietuvoje analizei. Vertinami šio verslo sektoriaus įmonių ir

darbuotojų skaičiaus, gamybos apimtys bei gaminamos produkcijos eksporto ir importo kitimo dinamika, taip pat materialinių investicijų bei pelningumo rodikliai.

Atliekama Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos bei Europos Sąjungos statistikos agentūros EUROSTAT duomenų analizė siekiant įvertinti verslo apmokestinimo našta Lietuvoje bei atskirų mokesčių taikymo poveikį verslo konkurencingumui.

✓ papildomi tyrimo metodai:

1. *tikslinės literatūros bei teisės aktų analizės metodas*. Jis taikomas analizuojant konkurencingumo sampratą įvairiose literatūros šaltiniuose, taip pat nagrinėjant verslo konkurencingumą veikiančius išorinius ir vidinius veiksnius. Teisės aktų analizės pagrindu išanalizuojamos taikomų mokesčių apmokestinimo sąlygos Lietuvoje, taip pat verslo finansavimo ir konkurencingumo skatinimo priemonių panaudojimo galimybės;

2. *lyginamasis metodas*. Šis metodas naudojamas analizuojant interviu metu gautus rezultatus bei statistinius duomenis, taip pat galiojančių teisės aktų normas. Kokybiniai duomenys sugrupuojami pagal kategorijas. Atskiriami pozityvūs komentarai nuo negatyvių, taip pat išskiriami komentarai pagal konkrečius taikomus veiksnius. Interviu metu gauti kokybiniai duomenys palyginami su turimais statistiniais (kiekybiniais) duomenimis, kitų pasaulio valstybių patirtimi bei šia tema parašytais moksliniais darbais;

3. *apibendrinimo metodas*. Šis metodas naudojamas apibendrinant naudotą literatūrą, atliktos apklausos bei statistinių duomenų analizės rezultatus, pabaigoje daromos apibendrinančios išvados, formuluojami pagrindiniai viso darbo ir tyrimo teiginiai.

Tyrimo metu naudojama mišri metodologijos strategija: vykdomas kiekybinis tyrimas renkant ir analizuojant statistinę informaciją bei nagrinėjant dokumentus ir atliekant interviu įgyvendinamas kokybinis tyrimas. Kiekybiniai tyrimo metodai reiškinius matuoja skaičiais ir siekia būti objektyviais ir patikimais. Kokybinė analizė – tai vien intuityvaus prognozavimo metodas, ekspertai ja remdamiesi išskiria prognozuojamą palankų poveikį turinčius veiksnius ir prognozuojamą nepalankų poveikį turinčius veiksnius (A. Žvirblis, 2007).

Tyrimo duomenys apdoroti naudojant *MS Word* ir *MS Excel* programinius paketus. Kiekybiniai duomenys analizės metu sugrupuojami ir atvaizduojami panaudojant stulpelines, linijines ir skritulines diagramas bei lenteles. Kokybinei informacijai pateikti naudojami paveikslai. Visi analizės duomenys sugrupuojami ir apibendrinami techninių priemonių pagalba. Tai suteikia konkretumą ir aiškumą analizuojamai temai.

2.2. INTERVIU ATLIKIMAS

Šio darbo tikslui pasiekti, uždaviniams įgyvendinti bei iškeltai hipotezei paneigti arba patvirtinti buvo pasirinktas interviu. Šis metodas apibūdinamas kaip betarpiška „akis į akį“ interviuotojo ir respondento sąveika, kai tyrinėtoją dominanti informacija gaunama žodžiu atsakant į pateikiamus klausimus. Interviu yra vienas iš efektyviausių kokybinio tyrimo metodų, nes atsakymus galima gauti išsamius, ypač į atvirus klausimus, galima pateikti papildomų klausimų. Taip pat interviu atsakymai nebūna neteisingi, interviu tyrėjas turi galimybę išaiškinti respondentui vieno ar kito klausimo, ar atsakymo varianto prasmę.

Interviu atlikimo laikas: nuo 2012 m. sausio 01 d. iki 2012 m. sausio 31 d. Dėl interviu atlikimo laiko telefonu buvo asmeniškai susitarta su kiekvienu iš respondentų atskirai. Pokalbio metu nustatyta konkreti interviu atlikimo data, vieta ir laikas.

Interviu aprašymas. Tyrimo metu buvo atliktas *pusiau standartizuotas interviu*. Iš anksto buvo numatyti būtini ir galimi (tik iš dalies standartizuoti) klausimai. Ši interviu rūšis pasirinkta dėl kelių priežasčių. Kuo mažiau struktūrizuotas interviu, tuo daugiau lankstumo užduodant interviu klausimus. Tai leidžia patikslinti klausimus, kontroliuoti atsakymų tvarką, gauti papildomos informacijos iš smulkmenų. Šis interviu geras tuo, kad sukuria laisvesnę bendravimo atmosferą (žr. 18 priedą).

Pagal tikslinę paskirtį atliktas interviu priskiriamas prie *nuomonių, požiūrių, vertinimų interviu*. Jis skirtas respondentų nuomonei, vertinimams ir jų reakcijoms į tam tikrus reiškinius, įvykius atskleisti. Šis interviu taip pat priskiriamas prie *ekspertų interviu*. Respondentai yra asmenys, kurie dėl savo profesinės patirties turi didžiausią kompetenciją ir gali pateikti patikimiausią informaciją apie tiriamą problemą, kuri leidžia aptarti arba patikrinti tyrimo hipotezę (Tidikis, 2003).

Šio darbo interviu respondentais buvo išrinkti penki siuvimo pramonės Lietuvoje atstovai (ekspertai), t.y. keturi siuvimo įmonių vadovai ir Lietuvos aprangos ir tekstilės įmonių asociacijos viceprezidentas. Pagrindinis kriterijus, atrenkant respondentus, buvo darbo patirtis siuvimo pramonės srityje, kuri turėjo būti ne mažesnė nei 10 metų.

Respondentų pristatymas.

✓ *Uždaroji akcinė bendrovė TUMA (generalinis direktorius – Vladimiras Ivlijevas).*

Įmonė buvo įkurta 1992 metais, savo veiklą vykdo Vilniuje. Šiuo metu įmonėje dirba daugiau kaip 200 kvalifikuotų darbuotojų. Pagrindinė veikla: uniforminės aprangos, amunicijos ir civilinių drabužių modeliavimas, konstravimas ir gamyba. Įmonė bendradarbiauja su Lietuvos, Didžiosios Britanijos, Švedijos, Prancūzijos, Suomijos, Vokietijos kompanijomis, taip pat su Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, Generaline miškų urėdija prie aplinkos ministerijos bei kitomis valstybės institucijomis.

✓ ***Akcinė bendrovė SPARTA (generalinis direktorius - Petras Zenonas Janavičius).***

Įmonė pradėjo veiklą 1918 metais. Bendrovė užsiima trikotažo gaminių, viršutinio trikotažo, maudymosi kostiumėlių, kojinių gamyba ir prekyba. Šiuo metu yra viena didžiausių kojinių ir trikotažo gamintojų Lietuvoje. Per metus pagamina apie 5,5 mln. porų kojinių ir 0,5 mln. trikotažo gaminių. Apie 60,00 proc. savo produkcijos eksportuoja į Suomiją, Daniją, Švediją, Rusiją ir kitas šalis. Įmonėje dirba daugiau kaip 160 kvalifikuotų darbuotojų.

✓ ***Uždaroji akcinė bendrovė DIKSTA (direktorius – Juozas Mačys).***

Bendrovė pradėjo veiklą 1995 metais Anykščiuose. Šiuo metu dirba 43 kvalifikuoti darbuotojai. UAB DIKSTA užsiima masiniu siuvimu užsienio įmonėms pagal užsakymus. Didžiąją dalį savo produkcijos eksportuoja į Europos Sąjungos valstybes. Įmonė pajėgi siūti įvairiausių viršutinius vyriškus ir moteriškus drabužius, t.y. švarkus, kelnes, sukneles ir pan. Gaminamos produkcijos asortimentas priklauso nuo užsakymų.

✓ ***Uždaroji akcinė bendrovė MAJORIS IR PARTNERIAI (direktorius- Piotr Vasilenko).***

Uždaroji akcinė bendrovė MAJORIS 1994 metais pradėjusi veiklą buvo 1999 metais perorganizuota į UAB MAJORIS IR PARTNERIAI. Ilgametę patirtį turinti įmonė gamina vyrišką, moterišką ir vaikišką viršutinį trikotažą. Įmonė siuva mokyklinės uniformas. Taip pat siuva darbo drabužius, drabužius sportui, medžioklei ir žūklei, drabužius apsaugos darbuotojams su pilna komplektacija: kepurėmis, striukėmis, apatiniu trikotažu. Įmonėje dirba 23 kvalifikuoti darbuotojai.

✓ ***Lietuvos aprangos ir tekstilės įmonių asociacija (viceprezidentas - Vidmantas Vikšraitis).***

Asociacija (*LATIA*) buvo įkurta Lietuvoje 1991 metais. Šiandien asociacija vienija daugiau kaip 130 organizacijų, tarp kurių yra lyderiaujančios Lietuvos aprangos siuvimo ir tekstilės įmonės, mokslo įstaigos, paslaugų, technologijų kompanijos. *LATIA* padeda asociacijos nariams skverbtis į Europos Sąjungos ir trečiųjų valstybių rinkas, organizuoja Lietuvos siuvimo ir tekstilės įmonių dalyvavimą tarptautinėse parodose, padeda nariams gaunant ES struktūrinių fondų paramą. Deda visas pastangas didinti aprangos ir tekstilės įmonių konkurencingumą ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje.

LATIA valdymo organus sudaro visuotinis narių susirinkimas, prezidiumas (15 narių), taryba (35 įmonių atstovų) ir asociacijos administracija.

Interviu metu užduodami klausimai respondentams buvo formuluojami siekiant:

✓ *Įsiaiškinti Lietuvos siuvimo pramonės konkurencinę aplinką vietinėje ir tarptautinėje rinkoje, kurią įtakoja valstybės vykdoma fiskalinė ir monetarinė politika bei galiojantys Lietuvos Respublikos įstatymai, ES direktyvos ir kiti teisės aktai, reglamentuojantys verslo veiklą, taip pat valstybės biurokratinis aparatas, taikomų mokesčių dydžiai, korupcija ir kita. Nustatyti pagrindinius veiksnius, dėl kurių siuvimo įmonės Lietuvoje pastaraisiais metais praranda savo konkurencinius*

pranašumus rinkoje. Šių veiksmų atsiradimo šaltinius bei priemonių, siekiant sumažinti jų poveikį verslui, identifikavimas.

Tikėtina, kad didžioji dalis respondentų kaip pagrindinį veiksnių neigiamai įtakojantį siuvimo įmonių konkurencingumą Lietuvoje išskirs apmokestinimo sistemą, t.y. didelius mokesčių tarifus ir sudėtingą teisinį reglamentavimą. Šiuo atveju bus galima manyti, kad valstybės vykdoma mokesčių politika yra orientuota ne į vietinio verslo konkurencinių pranašumų skatinimą ir plėtros galimybių didinimą, bet į valstybės biudžeto pajamų surinkimo maksimizavimą.

Tačiau analizuojant valstybės vykdomą mokesčių politiką bei jos įtaką verslo konkurencingumui svarbu įvertinti tai, kad šiuolaikinėmis rinkos sąlygomis mokesčių taikymas (tarifų dydžiai, lengvatos apmokestinimo tvarka) gali būti ne viena iš pagrindinių valstybės taikomų verslo skatinimo priemonių. Dėl šios priežasties turi būti įvertinama valstybės taikomų verslo konkurencingumo skatinimo priemonių visuma. Verslo netekimai dėl didelių mokesčių tarifų gali būti kompensuojami mokesčių lengvatų taikymu, valstybės subsidijomis, lengvatinais kreditais, daliniu palūkanų kompensavimu ir pan.

Taip pat tikėtina, kad respondentai kaip pagrindinį konkurencingumą ribojantį veiksnių įvardins ne apmokestinimo sistemą, bet galimybę gauti finansavimą investicijoms. Tokiu būdu, pasitvirtins įtarimai, kad siuvimo pramonės konkurencingumo sumažėjimą lemia žemas darbo našumas dėl pasenusios gamybos įrangos, kurios modernizavimui siuvimo įmonėms trūksta finansinių lėšų. Jei ne, galima bus manyti, kad verslui Lietuvoje sudarytos palankios finansavimo galimybės bei įmonių vadovai puikiai sugeba jomis pasinaudoti. Tai reiškia, kad siuvimo pramonės atsinaujinimo procesui neigiamą įtaką daro kiti veiksniai.

Dėl didėjančios darbo jėgos emigracijos iš Lietuvos tikėtina, kad interviu metu siuvimo pramonės atstovai, kaip dar vieną siuvimo įmonių veiklą trikdančią veiksnių, išskirs kvalifikuotų darbuotojų trūkumą. Jei taip, galima numanyti, kad siuvimo pramonei iškyla grėsmė prarasti savo konkurencines pozicijas rinkoje dėl gamybos pajėgumų sumažėjimo, produkcijos savikainos padidėjimo. Tokiu būdu, verslo įmonių vadovai turės imtis priemonių siuvimo pramonės patrauklumo darbo rinkoje didinimui. Priešingu atveju, įmonės negalės plėsti savo veiklos bei didinti gamybos apimtį.

Interviu metu gali išaiškėti papildomi siuvimo pramonės konkurencingumą lemiantys veiksniai: valstybės biurokratinio aparato neefektyvumas, korupcija, nepakankamai išvystyta infrastruktūra bei kita. Svarbu įvertinti jų poveikį verslo įmonių veiklai.

✓ Nustatyti, kokie veiksniai įtakoja faktinį siuvimo įmonių kvalifikuotų darbuotojų trūkumą, nes oficialus šios srities specialistų bedarbių skaičius Lietuvoje gan aukštas Įvertinti valstybės vykdomos

socialinės politikos ir darbo užmokesčio apmokestinimo sistemos poveikį siuvimo įmonių konkurencingumui.

Tikėtina, kad respondentų nuomonė vertinant darbuotojų trūkumo priežastis gali išsiskirti. Kaip pagrindiniai veiksniai gali būti įvardinti valstybės vykdoma socialinė politika, pajamų apmokestinimo sistema, emigracija, taip pat nedidelis darbo užmokestis, darbo pobūdis bei mokslo įstaigų, rengiančių šios srities specialistus, sumažėjimas.

Jei taip, atlikus papildomą analizę galima bus patvirtinti arba paneigti teiginį, kad Lietuvoje valstybės vykdomos socialinės politikos ir mokesčių sistemos derinys skatina nelegalų darbą, didina valstybės išlaikytinių gretas. Įmonių vadovai gali teigti, kad siuvimo pramonės patrauklumas darbo rinkoje smunka dėl mažo darbo užmokesčio, nes apmokestinimo sistema mažina siuvimo įmonių galimybes didinti darbuotojų atlyginimus.

Interviu metu gali būti nustatyta, kad siuvimo pramonės darbuotojų darbo užmokesčio didinimą ribojantis veiksnys yra ne tik apmokestinimo sistema, bet ir žemas darbo našumas dėl pasenusių įrengimų, taip pat didelė gaminamos produkcijos savikaina, maža sukuriama pridėtinė vertė. Jei tai pasitvirtins, įmonių vadovai, norėdami išlaikyti savo konkurencines pozicijas rinkoje, turės ieškoti finansinių galimybių investuoti į savo įmonės gamybos proceso modernizavimą bei inovacijas.

✓ Įvertinti materialinių investicijų poreikį šiuolaikinėmis rinkos sąlygomis. Išsiaiškinti verslo finansavimo galimybes Lietuvoje bei nustatyti, kokiais finansavimo šaltiniais naudojasi siuvimo įmonių vadovai investuodami į savo įmonės gamybos proceso modernizavimą.

Tikėtina, kad interviu metu visi respondentai, kaip pagrindinį veiksni, kuris mažina gaminamos produkcijos konkurencingumą rinkoje bei siuvimo įmonių pelningumą, nurodys ne pridėtinės vertės mokestį, bet didelę ir nuolat augančią produkcijos savikainą. Jei taip, galima bus teigti, kad didelę produkcijos savikainą lemia neracionalios gamybos sąnaudos dėl nepakankamai efektyvaus ir produktyvaus gamybos proceso.

Respondentams nurodžius, kad didžiausią įtaką gaminamos produkcijos pardavimo kainai daro pridėtinės vertės mokestis galima teigti, kad įmonės vadovai nesugeba tinkamai įvertinti gaminamos produkcijos savikainos įtakos jų produkcijos konkurencingumui. Pridėtinės vertės mokestis yra netiesioginis mokestis, be to Lietuvos Respublikos teisės aktai užtikrina nediskriminacines (vienodas) vienos rūšies prekių apmokestinimo sąlygas rinkoje.

Tikėtina, kad vadovai, norėdami optimizuoti gamybos sąnaudas (sumažinti gaminamos produkcijos savikainą), investuoja į savo įmonės gamybos proceso atsinaujinimą, todėl kaip prioritetinius finansavimo šaltinius interviu metu gali nurodyti tiek vidinius, tiek išorinius šaltinius priklausomai nuo įmonės finansinės būklės.

Jei respondentai kaip pagrindinį finansavimo šaltinį pasirinks finansavimą nuosavomis lėšomis, galima numanyti, kad įmonės vadovai nelinkę rizikuoti. Toks požiūris dažnai neleidžia įmonėms išnaudoti visų savo konkurencinių pranašumų didinimo bei plėtros galimybių. Jei respondentai nurodys, kad yra linkę naudotis išoriniais finansavimo šaltiniais, galima numanyti, kad daugelis iš jų pasinaudoja valstybės taikomomis finansinėmis priemonėmis Lietuvos verslo konkurencingumui skatinti.

✓ Išaiškinti valstybės taikomas finansines priemones smulkiam ir vidutiniam verslui skatinti ir atsinaujinti Lietuvoje. Su kokiomis kliūtimis siuvimo įmonėms tenka susidurti ieškant išorinių finansavimo šaltinių. Įvertinti pelno mokesčio lengvatas investuojantiems į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą bei vykdančioms investicinius projektus.

Tikėtina, kad siuvimo įmonių vadovai kaip pagrindines valstybės taikomas verslo skatinimo priemones įvardins: lengvatines paskolas smulkiam ir vidutiniam verslui, dalinį paskolų palūkanų kompensavimą, valstybės garantijas. Jei taip, galima numanyti, kad respondentų nuomonė apie galimybę pasinaudoti šiomis finansinėmis priemonėmis gali skirtis priklausomai nuo respondentų įmonių finansinės būklės, dydžio, veiklos trukmės, nes tai nulemia galimybę pasinaudoti valstybės finansine parama verslui.

Mažai tikėtina, kad siuvimo įmonių vadovai kaip vieną iš prioritetinių finansinės paramos gavimo priemonių išskirs Europos Sąjungos struktūrinius fondus. Priešingu atveju, t.y. respondentams nurodžius, kad jie aktyviai naudoja Europos Sąjungos finansinę paramą savo įmonės konkurencingumui didinti, nepasitvirtins vyraujanti nuomonė, kad siuvimo pramonė (mažą pridėtinę vertę sukurianti verslo sritis) Lietuvoje yra neprioritetinė verslo šaka, todėl Europos Sąjungos parama siuvimo įmonėms yra neprieinama.

Interviu metu respondentai kaip pagrindinį veiksni, kuris daro neigiamą įtaką įmonės finansiniam pajėgumui iš nuosavų lėšų finansuoti materialines investicijas, gali įvardinti pelno mokestį, t.y. taikomą pelno mokesčio tarifo dydį, apskaičiavimo ir sumokėjimo tvarką ir pan. Šiuo atveju tikslinga atlikti papildomą pelno mokesčio bei taikomų šio mokesčių lengvatų analizę, siekiant patvirtinti arba paneigti interviu metu siuvimo pramonės atstovų išsakytą nuomonę šiuo klausimu.

Interviu metu iš siuvimo pramonės atstovų gauta informacija pateikta ir įvertinta šio darbo analitinėje dalyje. Taip pat atlikta išsami Lietuvos siuvimo pramonės konkurencingumo analizė statistinių duomenų analizės pagrindu. Pateiktos apibendrinančios išvados, remiantis aprašyta tyrimo metodika.

3. LIETUVOS SIUVIMO PRAMONĖS ESAMOS SITUACIJOS ANALIZĖ

Šioje darbo dalyje atliekama siuvimo pramonės Lietuvoje verslo aplinkos analizė. Siuvimo įmonių vadovų bei Lietuvos aprangos ir tekstilės įmonių asociacijos narių ir kitų šios srities kompetentingų asmenų apklausos pagalba nustatomi pagrindiniai veiksniai, įtakoiantys šio sektoriaus įmonių konkurencingumą vietinėje rinkoje bei plėtros galimybes. Taip pat nustatoma, ar *The Global Word Competitiveness report 2011-2012* metų apklausos rezultatai, kurie atvaizduoti šio darbo 5 priede, visiškai atspindi Lietuvos siuvimo įmonių situaciją.

Įvertinama, ar verslo subjektų apmokestinimo sistema Lietuvoje yra pagrindinė kliūtis šiam verslui sėkmingai vystyti savo veiklą ir konkuruoti palyginus su kitų veiksmų įtaka. Statistinių duomenų pagalba įvertinama siuvimo įmonių skaičiaus dinamika, gaminamos produkcijos apimtys pokytis per analizuojamą laikotarpį, aprangos eksporto ir importo pasikeitimas, taip pat finansinių bei veiklos rodiklių pasikeitimas šalies mastu, nustatomos šių reiškinių priežastys. Techninių priemonių pagalba visi analizės duomenys pateikiami ir apibendrinami analitinėse lentelėse.

3.1. VEIKSNIAI, DARANTYS ĮTAKĄ VERSLO ĮMONIŲ KONKURENCINGUMUI LIETUVOJE

Pirmoje šio darbo dalyje mokslinės literatūros pagalba buvo išanalizuoti pagrindiniai verslo aplinkos veiksniai (vidiniai ir išoriniai), kurie, mokslininkų nuomone, turi pagrindinę įtaką verslo konkurencingumui. *World economic forum* kiekvienais metais atlieka tyrimus ir apklausas, siekdami išsiaiškinti viso pasaulio valstybių konkurencingumą, konkurencinius pranašumus bei pagrindines grėsmes verslui.

Lietuvos konkurencingumas 2011/2012 metų ataskaitoje, vertinant pagal **GCI** (*Global Competitiveness Index*), buvo įvertintas 44 vieta. Tai geresnis rezultatas palyginus su 2009/2010 metais, kai Lietuvai buvo priskirta 53 vieta. Kaip jau buvo minėta, valstybės konkurencingumas didžiąja dalimi priklauso nuo verslo įmonių konkurencinių pajėgumų, todėl vyriausybei svarbu nustatyti pagrindines kliūtis verslui sėkmingai veikti.

3.1.1. The Global Competitiveness Report 2011 m. apklausos rezultatų vertinimas

World economic forum atliktos Lietuvos verslininkų (nepriklausomai nuo ekonominės veiklos) apklausos rezultatai 2011 metais parodo, kad didžioji dalis vadovų kaip pagrindinį veiksni, kuris daro neigiamą įtaką jų verslo veiklai išskiria valstybės biurokratinio aparato neefektyvumą (18,30 proc). Antra vieta priskiriama verslo apmokestinimo sistemai (mokesčių teisinis reglamentavimas (13,10 proc.) mokesčių dydžiai (12,80 proc.)), net 11,80 proc. respondentų kaip vieną iš verslo plėtros

kliuvinių išskyrė korupciją. Pažymėtina tai, kad verslo finansavimo galimybes įmonių vadovai 2011 metais vertina geriau palyginus su 2010 metais (žr. 5 priedą).

Nepaisant to, kad beveik visi Lietuvos verslininkai kaip vieną iš pagrindinių verslo konkurencingumą mažinančių priežasčių išskiria apmokestinimo sistemą, išanalizavus 27 Europos Sąjungos valstybių apmokestinimo našta galima teigti, kad Lietuvoje ji nėra labai didelė, t.y. Lietuva užima tik 67 vietą iš 142 pasaulio valstybių (žr. 6 priedą). Taip pat pelno mokesčio tarifas (15,00 proc.) yra vienas iš mažiausių Europos Sąjungoje. Mažesnę tarifą (10,00 proc.) taiko tik trys valstybės (Kipras (10,00 proc.), Bulgarija (10,00 proc.) ir Airija (12,50 proc.)) visų kitų valstybių pelno mokesčio tarifai yra didesni ir svyruoja nuo 16,00 proc. iki 35,00 proc. (žr. 14 paveikslą). Panaši situacija Lietuvoje su gyventojų pajamų mokesčiu bei pridėtinės vertės mokesčiu, kurių tarifai palyginus su kitų valstybių labai palankūs.

Kalbant apie mokesčius kaip pagrindinį veiksnių, kuris daro neigiamą įtaką įmonių konkurencingumui, bei tiesioginę priklausomybę tarp verslo ir visos šalies konkurencingumų, svarbu pabrėžti tai, kad 2011 metais iš Europos Sąjungos narių į pasaulio konkurencingiausių valstybių dešimtuką pagal *GCI (The Global Competitiveness Index)* pateko Švedija (3 vieta), Suomija (4 vieta), taip pat Vokietija (6 vieta) ir Nyderlandai (7 vieta) bei Danija (8 vieta) ir Jungtinė Karalystė (10 vieta).

Būtent šių valstybių apmokestinimo našta yra didžiausia palyginus su kitomis Europos Sąjungoms valstybėmis. Pavyzdžiui, Lietuva užima 44 vietą iš 142 pasaulio valstybių pagal konkurencingumą, taip pat 67 vietą pagal apmokestinimo našta. Tuo tarpu, Švedija užima 3 vietą ir yra viena konkurencingiausių valstybių pasaulyje nepaisant to, kad jos apmokestinimo našta yra beveik dvigubai didesnė nei Lietuvos, t.y. 115 vieta. Iš kitos pusės, Bulgarijoje apmokestinimo našta yra gan nedidelė (28 vieta), tačiau valstybės konkurencingumas vertinamas ne visai optimistiškai, t.y. tik 74 vieta (žr. 6 priedą).

Dėl šios priežasties negalima vienareikšmiškai teigti, kad visos valstybės ir verslo konkurencingumas didžiąja dalimi priklauso tik nuo vieno veiksnio įtakos. Atskirų veiksnių poveikis skirtingų verslo sričių konkurencingumui yra nevienodas, todėl tikslinga atlikti konkrečios verslo šakos (pvz: siuvimo pramonės) konkurencingumo vertinimą bei nustatyti, kokie veiksniai lemia siuvimo įmonių plėtros tendencijas.

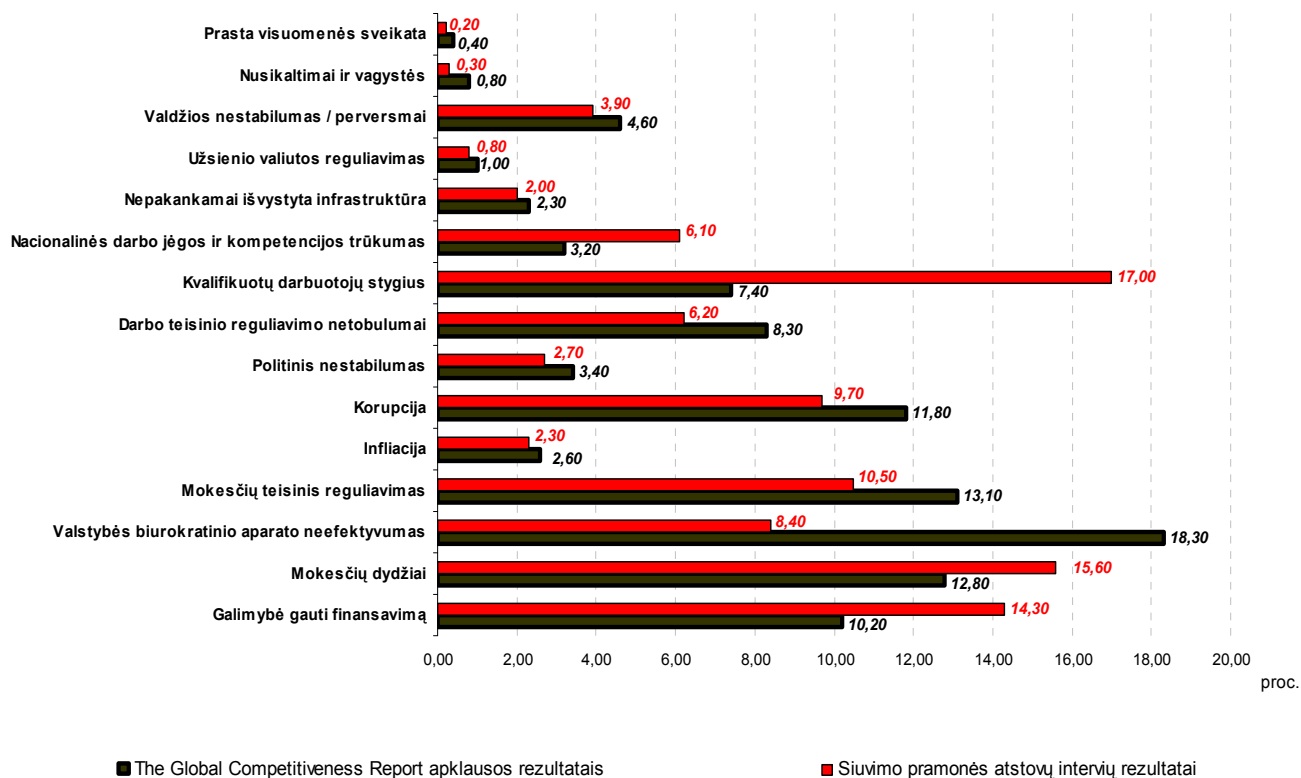
3.1.2. Lietuvos siuvimo pramonės atstovų interviu rezultatų vertinimas

Siekiant išsiaiškinti, kokie veiksniai daro įtaką aprangos siuvimo sektoriui Lietuvoje, interviu metu siuvimo pramonės atstovai turėjo procentais įvertinti (*The Global Competitiveness Report* apklausos ataskaitoje pateiktų veiksnių) įtaką konkrečiai siuvimo įmonių konkurencingumui bei išreikšti savo nuomonę.

UAB TUMA generalinis direktorius Vladimiras Ivlijevas interviu metu paklaustas, ar sutinka su *The Global Competitiveness Report (2011/2012 metai)* apklausos rezultatais, dėl veiksnių, kurie daro įtaką verslo įmonių veiklai Lietuvoje atsakė, kad iš dalies. *Jis teigė: „šie rezultatai nevisiškai atspindi dabartinę aprangos siuvimo sektoriaus situaciją. Valstybės biurokratinio aparato neefektyvumas ir korupcija nėra pagrindinės problemos, su kuriomis susiduria šiuo metu siuvimo verslas. Didžiausia problema yra mokesčiai ir kvalifikuotų darbuotojų trūkumas. Būtent šios problemos neleidžia įmonėms didinti gamybos apimtį“.*

Lietuvos aprangos ir tekstilės įmonių asociacijos narys Vidmantas Vikšraitis interviu metu teigė: *„siuvimo verslo konkurencingumo mažėjimo priežastis yra finansinių išteklių trūkumas įmonių gamybos modernizavimui. Siuvimo įmonės praranda savo pajėgumus ne tik dėl darbuotojų trūkumo, bet ir dėl pasenusių siuvimo mašinų ir kitų įrengimų. Dėl šios priežasties, kaip pagrindinį konkurencingumą ribojantį veiksniį jis išskiria galimybę gauti finansavimą, taip pat pažymi mokesčių svarbą“.*

Veiksnių įtaka siuvimo pramonės konkurencingumui, kuri buvo įvertinta respondentų interviu metu, pavaizduota šio darbo 7 paveiksle.

7 pav. **Interviu rezultatai. Veiksnių įtaka siuvimo įmonių konkurencingumui Lietuvoje**

Šaltinis: sudaryta pagal interviu metu gautus duomenis.

Iš paveikslo matome, kad respondentai kaip keturis pagrindinius veiksnius, darančius neigiamą įtaką siuvimo pramonės konkurencingumui nurodė: kvalifikuotų darbuotojų trūkumą (17,00 proc.),

mokesčių dydžius (15,60 proc.) bei galimybę gauti finansavimą (14,30 proc.) ir mokesčių teisinį reglamentavimą (10,50 proc.). Siuvimo įmonės jaučia didesnę darbuotojų trūkumą nei daugelis kitų verslo sričių Lietuvoje, nes šalies mastu (*The Global Competitiveness Report* apklausos duomenimis) darbuotojų trūkumas įvertinamas tik 7,40 proc.

Tokiu būdu siuvimo pramonei iškyla grėsmė prarasti savo konkurencines pozicijas rinkoje dėl gamybos pajėgumų sumažėjimo. Svarbu nustatyti priežastis, dėl kurių siuvimo įmonės prarado patrauklumą darbo rinkoje ir imtis atitinkamų priemonių jas pašalinti. Priešingu atveju, siuvimo įmonės neteks užsakovų, nes negalės laiku įvykdyti užsakymų visa apimtimi. Darbo užmokesčio ir kitų pajamų apmokestinimas išskiriamas kaip viena iš priežasčių, kodėl siuvimo įmonės nepajėgios išlaikyti darbo jėgą. Detalesnė siuvimo pramonės darbuotojų trūkumo analizė atliekama šio darbo analitinės dalies ketvirtame skyriuje.

Suprantama, kad darbuotojų trūkumą siuvimo įmonių vadovai bando kompensuoti investicijomis į gamybos proceso modernizavimą. Tokiu būdu jie stengiasi didinti darbo našumą bei mažinti darbuotojų poreikį. Dėl šios priežasties padidėja finansinių lėšų poreikis. Interviu rezultatai parodo, kad siuvimo įmonėms trūksta finansinių lėšų gamybos modernizavimui ir atsinaujinimui, todėl kaip vieną iš veiksnių, darančių įtaką verslo konkurencingumui, jie nurodo galimybę gauti finansavimą.

Vertinant korupciją (9,70 proc.), valstybės biurokratinio aparato neefektyvumą (8,40 proc.) verslininkai pabrėžia, kad tai sukelia papildomus nepatogumus vykdant veiklą. Politinį nestabilumą (2,70 proc.), infliaciją (2,30 proc.), nepakankamai išvystytą infrastruktūrą (2,00 proc.) siuvimo pramonės atstovai nepriskiria prie pagrindinių veiksnių, kurie stipriai įtakoja jų įmonių veiklą.

Apibendrinant galima teigti, kad visi veiksniai, darantys įtaką siuvimo pramonės konkurencingumui yra siejami su darbo našumu, darbo jėgos išlaikymu, taip pat gamybos proceso modernizavimu ir kitais aspektais, kurie daro įtaką gaminamos produkcijos konkurencingumui rinkoje. Siuvimo pramonės atstovų interviu ir *The Global Competitiveness Report* 2011 metų apklausos rezultatų analizė parodo, kad atskiri veiksniai daro skirtingą įtaką tam tikroms verslo šakoms.

Norint nustatyti, kokie veiksniai šiuolaikinėmis verslo sąlygomis daro didžiausią įtaką siuvimo įmonių veiklai, taip pat patvirtinti arba paneigti mokesčių neigiamą įtaką verslo konkurencingumui, reikia atlikti išsamią šios srities analizę. Pirma, nustatyti, su kokiais sunkumais susiduria siuvimo įmonės vykdydamos veiklą Lietuvoje. Antra, nustatyti šių sunkumų atsiradimo priežastis bei identifikuoti priemones jiems pašalinti.

Kitame šio darbo skyriuje atliekama siuvimo pramonės Lietuvoje plėtros analizė. Įvertinama gaminamos produkcijos apimtys dinamika, eksporto ir importo pasikeitimai. Išaiškinami Lietuvos siuvimo įmonių konkurenciniai pranašumai bei veiksniai, trukdantys įmonėms plėsti savo veiklą ne tik vietinėje, bet ir tarptautinėje rinkoje.

3.2. LIETUVOS SIUVIMO PRAMONĖS SPECIFIKA. PLĖTROS TENDENCIJOS

Moksliniuose straipsniuose, ekonominėse leidiniuose bei kitose informaciniuose šaltiniuose dažniausiai analizuojamas aprangos ir tekstilės sektorius kaip visuma. Dėl šios priežasties prieš pradėdant analizuoti siuvimo pramonės bei jos atskirų verslo subjektų veiklą Lietuvoje, svarbu apibrėžti, kas tai yra.

Lietuvoje ir visoje Europos Sąjungoje *aprangos ir tekstilės sektorius*, remiantis Europos bendrijos reglamentu Nr. 1893/2006, kuris nustato statistinį ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių NACE 2 red. ir iš dalies pakeičia tarybos reglamentą (EEB) Nr. 3037/90, skirstomas į 3 pramonės šakas:

✓ **tekstilės gaminių gamyba** (13 ekonominė veikla pagal reglamentą). Šiai gamybai priskiriami: tekstilės gaminių gamyba, tekstilės pluoštų paruošimas ir verpimas bei tekstilės audimas ir tekstilės apdaila. Prie šios veiklos rūšies taip pat priskiriami megztų ir nertų medžiagų gamyba, kilimų (kilimėlių), virvių (virvelių), lynų bei neaustinių medžiagų ir jų gaminių, ir dirbinių, išskyrus drabužių gamybą bei kita.

Lietuvos aprangos ir tekstilės įmonių asociacijos internetinės svetainės www.latia.lt duomenimis, Lietuvoje šią veiklą vykdančių įmonių didžioji dalis įregistruota Kauno miesto savivaldybės teritorijoje (*LIETUVOS TEKSTILĖS INSTITUTAS*, *KORELITA UAB*, *LIETLINEN UAB*, *LINCASA UAB*, *LITEKSAS AB* ir kitos) bei Šiaulių miesto savivaldybės teritorijoje (*AUSNĖ UAB*, *COMCO UAB*, *NEAUSTIMA UAB*, *NEASTINIŲ MEDŽIAGŲ FABRIKAS*), taip pat yra įregistruotų tekstilės įmonių Plungėje bei Panevėžyje. Vilniuje savo veiklą vykdo didžiausia ir moderniausia baldinių audinių gamybos įmonė Baltijos šalyse - *AUDĖJAS UAB*.

✓ **drabužių siuvimas (gamyba)** Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių modelis apima veiklos rūšis, kurios sugrupuotos į klases ir grupes. Drabužių siuvimo veiklai (14 ekonominė veikla pagal reglamentą) priskiriami:

14.1. drabužių, išskyrus kailinius drabužius, siuvimas (gamyba);

14.11. odinių drabužių siuvimas;

14.12. darbo drabužių siuvimas;

14.13. kitų viršutinių drabužių siuvimas;

14.14. apatinių drabužių siuvimas;

14.19. kitų drabužių siuvimas ir drabužių priedų gamyba.

14.2. kailinių dirbinių ir gaminių gamyba;

14.3. megztų (trikotažinių) ir nertų drabužių gamyba;

14.31. pėdkelnių, triko, kojinių ir kitų panašių megztų (trikotažinių) ir nertų gaminių bei dirbinių gamyba.

14.39. kitų megztų (trikotažinių) ir nertų drabužių gamyba.

Kalbant apie trikotažinių drabužių gamybą Lietuvoje galima išskirti šias svarbiausias įmones: UTENOS TRIKOTAŽAS AB (Utenoje), taip pat SPARTA AB (Vilniuje) bei OMNITEKSAS UAB (Kaune) bei kitas. Šios įmonės yra aukščiausios kokybės trikotažo gaminių gamintojos, kurios ne tik gamina trikotažinius gaminius, bet ir turi savo prekinis ženklus bei parduotuves Lietuvos teritorijoje.

Didžioji dalis siuvimo įmonių Lietuvoje užsiima viršutinių drabužių ir darbo drabužių gamyba: LELIJA UAB (Vilniuje), KAUNO BALTIJA AB (Kaune), ROŽĖ UAB (Vilniuje), ŠATRIJA AB (Raseiniuose), TUMA UAB (Vilniuje) ir kitos pramoninės siuvimo įmonės. Minėtos įmonės sudaro pagrindą siuvimo verslui Lietuvoje, nes turi didesnę nei 20 metų patirtį šioje srityje ir yra vienos iš didžiausių.

✓ **odos ir odos dirbinių gamyba** (15 ekonominė veikla pagal reglamentą). Šiai veiklai priskiriamas odų rauginimas ir išdirbimas, lagaminų, rankinių ir balno reikmenų ir pakinktų gamyba, taip pat avalynės gamyba.

Iš visų odos ir odos dirbinių gamybos įmonių Lietuvoje svarbu išskirti VILNIAUS KAILIAI AB (Vilniuje). Tai yra didžiausias natūralaus kailio ir odos produktų gamintojas Lietuvoje, turintis tarptautinį pripažinimą bei parduotuvių tinklą didžiuosiuose šalies miestuose.

Drabužių siuvimo pramonė Lietuvoje vertinama kaip didelę patirtį ir senas tradicijas turintis ūkio sektorius ir yra vienas iš reikšmingiausių pramonės sektorių Lietuvoje, kuris pastaruosiu metu išgyvena ne pačius geriausius laikotarpius. Dėl šios priežasties svarbu išanalizuoti susidariusias verslo sąlygas bei siuvimo įmonių veiklos tendencijas.

Lietuvos Respublikos teritorijoje siuvimo įmonės sudaro didžiausią aprangos ir tekstilės pramonės dalį. Tuo tarpu, tekstilės gaminių gamybos įmonių skaičius svyruoja tik nuo 182 iki 213 verslo vienetų per analizuojamą laikotarpį, t.y. 2006 - 2012 m. Mažiausią dalį šio verslo sektoriaus sudaro ūkio subjektai, vykdantys odos ir odos dirbinių gamybą. Jų skaičius neviršija 90 įmonių (žr. 8 priedą).

Nuo 2006 metų pastebima neigiama siuvimo įmonių dinamikos tendencija, siuvimo įmonių skaičius ženkliai mažėja. Statistikos departamento duomenimis 2012 metų pradžioje savo veiklą vykdė tik 626 siuvimo įmonės, tai 75 vienetais mažiau palyginus su 2011 metais ir 270 mažiau nei 2006 metų pradžioje. Pabrėžtina tai, kad iš visų bankrutavusių įmonių didžioji dalis yra dideli ir vidutinio dydžio verslo subjektai. Šiuo metu yra tik 3 siuvimo įmonės, kurių darbuotojų skaičius svyruoja nuo 500 iki 999 žmonių ir 1 įmonė su daugiau nei 1000 darbuotojų (žr. 9 priedą).

Iš viso 2010 metais buvo pradėti 234 bankroto procesai, beveik dvigubai daugiau nei 2006 metais. Tai didžiausias skaičius per visą analizuojamą laikotarpį. Didėjant Azijos valstybių (Kinijos, Bangladešo bei kitų) konkurenciniam spaudimui, ne visos įmonės sugeba išsilaikyti rinkoje. Pagrindinė priežastis yra tai, kad didžiąją dalį Lietuvos siuvimo įmonių galima priskirti prie žemų technologijų pramonės. Tokiu būdu išsilaiko tik tos įmonės, kurios modernizuoja gamybą, plečia gaminamos produkcijos asortimentą bei investuoja į aukštos pridėtinės vertės produktų siuvimą. Suprantama, tai reikalauja papildomų finansinių išteklių.

Tuo tarpu, mažų siuvimo įmonių, vykdančių savo veiklą Lietuvos teritorijoje, sumažėjimas tik laikinas. Tai patvirtina 2011 metais papildomai įregistruotos 40 siuvimo įmonės, kuriose dirba 0-4 darbuotojai, taip pat 2 įmonės su 5-9 darbuotojais. Tokia situacija paaiškinama mažų įmonių veiklos lankstumu, t.y. gebėjimu greitai reaguoti į rinkos pokyčius ir greitai prie jų prisitaikyti.

Išanalizavus siuvimo įmonių skaičiaus kitimą bei jų dydį galima teigti, kad siuvimo pramonę, remiantis *Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymu*, priimtu 1998 m. lapkričio 24 d. su vėlesniais pakeitimais, galima priskirti prie smulkaus ir vidutinio verslo. Šio įstatymo 3 straipsnis mažą įmonę apibrėžia kaip įmonę, kurioje dirba mažiau kaip 50 darbuotojų ir vidutinę įmonę kaip įmonę, kurioje dirba iki 250 darbuotojų, tačiau yra papildomos finansinės klasifikavimo sąlygos.

Atlikus siuvimo įmonių teritorinio pasiskirstymo Lietuvoje analizę išaiškėjo, kad didžioji dalis įmonių savo veiklą vykdo didžiausių miestų (Vilniaus, Kauno, Panevėžio ir Šiaulių) savivaldybėse, išimties yra Klaipėdos miesto savivaldybė. Aprangos siuvimo įmonės Lietuvoje yra privačios. Labiausiai paplitusios siuvimo įmonių rūšys Lietuvoje yra uždarnosios akcinės bendrovės (UAB), taip pat nemažai yra individualiųjų įmonių (II). Pastarieji yra populiarūs tarp mažų įmonių dėl to, kad įstatymai nereikalauja jokio minimalaus pradinio kapitalo. Siuvimo įmonių steigimui nėra jokių apribojimų (nereikia licencijų veiklai vykdyti), kurie galėtų riboti tokios įmonės steigimą. Vienintelė problema yra ta, kad šios įmonės veiklai vykdyti reikia didelių finansinių išteklių, reikalingų įrengimams įsigyti.

Eksportas Lietuvai, kaip ir kitoms pasaulio valstybėms, išlieka labai svarbus. Ekspertų prognozėmis 2012 metų tiek importas, tiek eksportas augs lėčiau nei 2011 metais, tačiau augimas išliks. Siuvimo pramonė kiekvienais metais eksportuoja daugiau nei už 2 mlrd. Lt. Didžioji dalis sudaro drabužiai ir jų priedai, išskyrus megztus ir nertus drabužius.

Iš 12 priede pateiktų duomenų matome, kad megztų ir nertų drabužių eksportas per analizuojamą laikotarpį beveik kiekvienais metais (išskyrus 2009 metus) stabiliai auga. Eksportas 2011 metais siekia 963,40 mln. Lt, tai 43,07 proc. daugiau palyginus su 2006 metais. Drabužių ir jų priedų (išskyrus megztus ir nertus) eksporto atsigavimas fiksuojamas tik nuo 2010 metų vertinant absoliučia suma

(mln. Lt). Tokiu būdu, 2011 metais drabužių ir jų priedų eksporto apimtis siekia tik 1010,70 mln. Lt, tai 19,29 proc. mažiau nei 2006 metais, kai eksportas buvo lygus 1252,20 mln. Lt.

Nepaisant to, kad pastebimas siuvimo įmonių produkcijos eksporto didėjimas, jo procentinė dalis bendrame šalies eksporto kontekste mažėja dėl kitų Lietuvos verslo šakų produkcijos eksporto apimties spartesnio augimo. Svarbu yra tai, kad aprangos siuvimo pramonės prekybos balansas visais analizuojamais metais yra teigiamas, t.y. eksportas viršija importą.

Megztų ir nertų drabužių importo apimtis 2011 metais siekė 567,70 mln. Lt, tai 91,73 proc. daugiau palyginus su 2006 metais, kai eksportas buvo lygus 296,10 mln. Lt. Drabužių ir jų priedų importas didėja, tačiau ne taip ženkliai kaip megztų ir nertų drabužių importas, t.y. 2011 metais siekia 529,40 mln. Lt, tai 30,94 proc. daugiau palyginus su 2006 metais (žr. 13 priedą). Importo kaip ir eksporto procentinė dalis bendrame šalies importo kontekste nuo 2009 metų mažėja kasmet.

Apibendrinant galima teigti, kad siuvimo įmonių vadovai sugebėjo ekonominės krizės metu priimti tinkamus sprendimus ir išgelbėjo savo įmonės nuo bankroto. Statistinių duomenų analizė parodė, kad aprangos gamybos apimtis didėja, taip pat įmonės sugebėjo prisitaikyti prie rinkos pokyčių bei pradėjo gaminti kitas labiau paklausias prekes.

3.3. GAMINAMOS PRODUKCIJOS KONKURENCINGUMO VERTINIMAS

Lietuvos siuvimo įmonių konkurencingumas priklauso nuo jų gebėjimo gaminti ir realizuoti rinkoje savo produkciją. Ekonomistai kaip vieną iš pagrindinių Lietuvos siuvimo pramonės trūkumų išskiria tai, kad gaminama mažos pridėtinės vertės produkcija, t.y. standartinės prekės, kurios neišsiskiria savo savybėmis iš kitų. Iš visų Lietuvoje veikiančių siuvimo įmonių tik maža dalis pradėjo investuoti į nuosavo produkto kūrimą. Pagrindinis gaminamos produkcijos asortimentas ir jo gamybos apimtys kitimas Lietuvoje pavaizduotas šio darbo 1 lentelėje.

1 lentelė. Lietuvos siuvimo įmonių gaminamos produkcijos apimtys dinamika 2006-2010 m.

Gaminio pavadinimas	2006 metai	2007 metai		2008 metai		2009 metai		2010 metai	
	tūkst. vnt.	tūkst. vnt.	pokytis (proc.)*	tūkst. vnt.	pokytis (proc.)*	tūkst. vnt.	pokytis (proc.)*	tūkst. vnt.	pokytis (proc.)*
1. Apsiaustai, striukės	1108	921	(16,88)	637	(30,84)	408	(35,95)	450	10,29
2. Kostiumai, ansambliai	271	268	(1,11)	205	(23,51)	255	24,39	302	18,43
3. Švarkai ir švarkeliai	2432	1995	(17,97)	1598	(19,90)	1257	(21,34)	1196	(4,85)
4. Kelnės, kombinezonai	6988	6485	(7,20)	3991	(38,46)	2271	(43,10)	2835	24,83
5. Vyr. marškinėliai	2022	1556	(23,05)	1245	(19,99)	641	(35,12)	868	35,41
6. Suknelės tūkst. vnt.	1211	1144	(5,53)	988	(13,64)	1039	5,16	1369	31,38
7. Moter. palaidinukės	5492	4014	(26,91)	2344	(41,60)	1397	(40,40)	1783	27,63
VISO (1.-7.):	19524	16383	(16,09)	11008	(32,81)	7268	(33,98)	8803	21,12
Gaminio pavadinimas	mln. vnt.	mln. vnt.	pokytis (proc.)	mln. vnt.	pokytis (proc.)	mln. vnt.	pokytis (proc.)	mln. vnt.	pokytis (proc.)
8. Trikotažo gaminiai	36,6	30,1	(17,80)	22,8	(24,25)	19,8	(13,15)	24,8	25,25
9. Pėdkelnės ir triko	9,9	7,3	(26,26)	7,5	2,74	6,4	(14,67)	9,4	46,88
10. Kojinės, puskojinės	45,40	35,4	(22,02)	35,9	1,41	28,8	(19,78)	30,5	5,90
VISO (8.-10.):	91,90	72,80	(20,78)	66,20	(9,07)	55,0	(16,92)	64,70	17,36

Pastaba: pokytis (proc.) (palyginus su praėjusiais metais)

Šaltinis: sudaryta pagal: produkcijos gamyba. Požymis: Kombinuotoji nomenklatūra (8-ių ženklų). <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>

Lentelėje sugrupuoti duomenys parodo, kad nuo 2006 iki 2009 metų imtinai siuvimo įmonių gamybos apimtys šalies mastu mažėjo kiekvienais metais. Tam įtakos turėjo ne tik bankrutuojančių įmonių skaičiaus didėjimas, bet ir sumažėjęs užsakymų kiekis. Ypatingai daug sumažėjo apsiaustų ir striukų gamyba, kurių 2009 metais buvo pagaminta beveik dvigubai mažiau, t.y 2006 metais 1108 tūkst. vnt. ir 2009 metais tik 408 tūkst. vnt. Taip pat ženkliai sumažėjo kelnių ir kombinizonų gamyba.

Siuvimo įmonių vadovai tokį reiškinį paaiškina prasidėjusia 2008 metais ekonomine krize. Interviu metu Vladimiras Ivlijevas teigė: „UAB TUMA iki ekonominės krizės pradžios apie 80,00 procentų visos gamybos kasmet sudarė valstybės užsakymai, t.y striukės, apsiaustai, kelnės, kombinizonai. Tokiu būdu didžiausi užsakovai buvo Lietuvos Respublikos muitinė, Policijos departamentas prie VRM, taip pat Lietuvos kariuomenė, Valstybės sienos apsaugos tarnyba bei kiti.

Prasidėjus krizei, sumažinus asignavimus asignavimų valdytojams, šios institucijos dalinai sustabdė 3 metams į priekį pasirašytas viešųjų pirkimų sutartis ne tik su UAB TUMA, bet ir su kitomis Lietuvos įmonėmis. Tokiu būdu sumažėjo ne tik šių drabužių gamyba, bet ir įmonės atsidūrė aklavietėje: medžiagos buvo užpirtos, alternatyvų užsakymų nebuvo“.

Kadangi valstybės institucijos buvo vienos iš didžiausių užsakovų siekiant išvengti bankroto, įmonės turėjo greitai persiorientuoti. Dėl šios priežasties 2009 metais pastebimas civilinių drabužių gamybos atsigavimas, t.y. išaugo kostiumų ir suknelių siuvimo apimtys palyginus su 2008 metais, atitinkamai 24,39 proc. ir 5,16 proc. Išaugo eksportuojamos produkcijos apimtys, pagrindiniais užsakovais tapo kitų Europos Sąjungos valstybių įmonės, turinčios savo darbužių prekės ženklą. Pažymėtina tai, kad 2010 metais fiksuojamas visų aprangos rūšių gamybos padidėjimas.

Svarbu pabrėžti tai, kad šios prekės yra standartinės (neturi išskirtinių savybių), todėl negali įmonėms suteikti didesnį konkurencinį pranašumą prieš konkurentus. Suprantama, jos yra aukštos kokybės bei gerai vertinamos Europos Sąjungoje ir kitose valstybėse. Tačiau pagrindiniu konkurencinės kovos pranašumu šiuo metu laikoma žema kaina, todėl Lietuvos siuvimo įmonės turi mažinti veiksmų, kurie skatina pardavimo kainos augimą, poveikį. Jie turi didinti darbo našumą, mažinti darbo jėgos išlaikymo sąnaudas. Svarbiausia pradėti gaminti didesnę pridėtinę vertę sukuriančią produkciją.

Nepaisant to, kad nuo 2010 metų jaučiamas atsigavimas siuvimo pramonėje, Lietuvoje gaminamų drabužių konkurencingumas ne tik vietinėje, bet ir tarptautinėje rinkoje mažėja kasmet. Tam įtakos turi žemas darbo našumas, darbo jėgos kainos augimas, taip pat finansinių išteklių trūkumas. Tokiu būdu didėja gaminamos produkcijos savikaina, siuvimo įmonėms vis sunkiau išlaikyti kaininę konkurenciją.

Interviu metu beveik visi respondentai patvirtino, kad pagrindinis veiksnys, kuris mažina gaminamos produkcijos konkurencingumą rinkoje bei Lietuvos siuvimo įmonių pelningumą, yra ne pridėtinės vertės mokestis, bet didelė ir nuolat auganti produkcijos savikaina.

AB Sparta generalinis direktorius Petras Zenonas Janavičius kaip pagrindinius Lietuvos siuvimo įmonių konkurentus išskiria Kiniją, Turkiją, Indiją. Interviu metu jis teigė: *„Lietuvos siuvimo įmonėms sunku konkuruoti su Kinijos gamintojais produkcijos kainos atžvilgiu, nes Lietuvoje gaminamos produkcijos kaina kasmet didėja dėl nuolat augančios elektros energijos kainos, taip pat šildymo bei kitų komunalinių paslaugų ir žaliavų kainų. Gelbsti tai, kad Lietuvos gamintojai yra strategiškai patogioje vietoje, tai suteikia jiems pranašumą prieš Kinijos gamintojus. Užsakymai gali būti vykdomi greičiau bei mažesniais kiekiais, nes transportavimo išlaidos yra mažesnės palyginus su importu iš Kinijos“.*

UAB DIKSTA ir UAB TUMA direktorių teigimu, didžiausią dalį jų gaminamos produkcijos savikainos sudaro darbo sąnaudos, nes jų įmonės teikia tik siuvimo paslaugas, medžiagas atsiunčia užsakovai. Tokiu būdu gamintojai priversti ieškoti būdų mažinti gamybos kaštus bei optimizuoti gamybos procesą. Vienintelis būdas išsilaikyti rinkoje – tai investuoti į gamybos proceso modernizavimą, efektyvesnių gamybos technologijų diegimą. Tokiu būdu sumažinti darbo jėgos poreikį bei darbo apmokėjimo sąnaudas.

Šiuo metu darbo jėga, palyginus su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis, yra pigesnė. Dėl šios priežasties Lietuvos produkcijai dar pavyksta išlaikyti savo konkurencines pozicijas, tačiau atsižvelgiant į tai, kad darbo jėga Lietuvoje pamažu brangsta, galima numanyti, kad brangs ir Lietuvos aprangos gaminiai.

Nepaisant to, kad visi respondentai sutinka, kad didžiausia siuvimo pramonės problema yra nuolat auganti savikaina. UAB MAJORIS IR PARTNERIAI direktorius Piotr Vasilenko interviu metu pabrėžė, kad pridėtinės vertės mokesčio lengvata padėtų siuvimo įmonėms Lietuvoje sumažinti gaminamos produkcijos pardavimo kainą bei padidinti prekės konkurencingumą rinkoje, nes kokybės požiūriu Lietuvoje gaminama produkcija vertinama aukštai ne tik Europoje, bet ir visame pasaulyje.

Tačiau PVM tarifo sumažinimas Lietuvoje vienodai įtakos visus rinkos dalyvius ir nesuteiks vietiniams gamintojams konkurencinių pranašumų prieš kitų valstybių importuojamas prekes. Tokiu būdu įgyvendinamas Tarybos direktyvos **2006/112/EB** dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos principas, kad net jeigu mokesčio tarifai ir neapmokestinimo atvejai nebus visiškai suderinti ES teritorijoje, taikant bendrą PVM sistemą turėtų būti sudarytos neutralios konkurencijos sąlygos, kuriomis kiekvienos valstybės teritorijoje panašioms prekėms ir paslaugoms taikomi vienodi mokesčiai nepriklausomai nuo gamybos ir paskirstymo grandies.

Lietuvos Respublikos teritorijoje, remiantis LR pridėtinės vertės mokesčio (2002 m. kovo 5 d. Nr. BIX –751) įstatymu su vėlesniais pakeitimais, siuvimo pramonės produkcijai taikomas standartinis 21,00 proc. tarifas. Šis įstatymas nenumato lengvatų bei išimčių apmokestinant šios kategorijos prekes pridėtinės vertės mokesčiu Lietuvoje. Dėl šios priežasties galima teigti, kad Lietuvos rinkoje sudaromos vienodos PVM apmokestinimo sąlygos tiek vietinei siuvimo pramonės produkcijai, tiek iš kitų ES valstybių atvežamiems gaminiams bei importuojamai iš trečiųjų valstybių (Kinijos, Turkijos, Indijos ir kitų valstybių, kurie yra pagrindiniai Lietuvos produkcijos konkurentai) produkcijai.

Lietuvoje PVM tarifas (21,00 proc.) nėra vienas iš didžiausių, palyginus su kitomis ES valstybėmis. Europos Sąjungos valstybėse, su kuriomis bendras sienas turi Lietuva, PVM tarifas yra didesnis: Lenkijoje ir Latvijoje taikomi atitinkamai 23,00 proc. ir 22,00 proc. (žr. 14 priedą). Dėl šios priežasties negalima teigti, kad kitų ES valstybių siuvimo pramonės gaminiai turi palankesnes apmokestinimo sąlygas palyginus su Lietuvos gamintojais.

Vertinant PVM tarifo įtaką pardavimo kainai negalima vienareikšmiškai teigti, kad lengvatinis PVM tarifas sumažins pardavimo kainas. Nuo paklausos priklauso maksimali aprangos kaina, kurią įmonė nustatys savo prekei. Minimalią kainą taip pat nulemia prekės savikaina.

Petras Zenonas Janavičius interviu metu teigė: *„gaminamos produkcijos kainas diktuoja rinka, todėl nenuostabu, kad viešbučiams, sugražinus lengvatinį PVM tarifą, šio sektoriaus paslaugų kainos nesumažėjo, bet, atvirkščiai, padidėjo dėl vykusio Krepšinio čempionato (padidėjusios paklausos)“*. Dėl šios priežasties galima teigti, kad PVM tarifo sumažinimas darytų įtaką ne gaminamos produkcijos pardavimo kainai, bet produkcijos pelningumui.

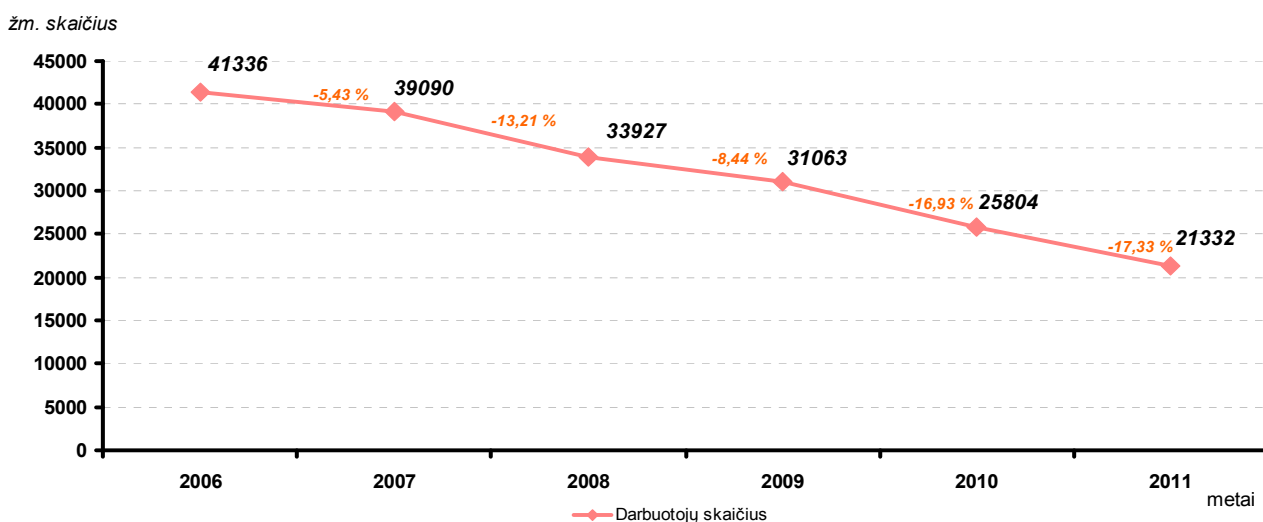
Apibendrinant galima teigti, kad šiuolaikinėmis rinkomis sąlygomis siuvimo pramonei norint sumažinti pardavimo kainą arba gauti didesnę pelningumą reikia mažinti gaminamos produkcijos savikainą. Įvertinus tai, kad PVM tarifas (21,00 proc.) nuo 2009 m. rugsėjo 1 d. Lietuvoje nesikeičia, tačiau siuvimo pramonės gaminamos produkcijos pardavimo kaina auga, daroma prielaida, kad didžiausią įtaką tokiam pokyčiui turi didėjanti savikaina. Tokiu būdu įmonės turi atidžiai apskaičiuoti savo kaštus ir kiek turėtų kainuoti prekė pagaminimas, kad nebūtų nuostolio.

3.4. VEIKSNIŲ, LEMIANČIŲ DARBO JĖGOS SUMAŽĖJIMĄ SIUVIMO PRAMONĖJE, NUSTATYMAS

Vertinant Lietuvos siuvimo pramonės konkurencingumą ilgą laiką buvo teigiama, kad pagrindinis šios šakos pranašumas rinkoje yra pigi ir kvalifikuota darbo jėga. Tačiau per pastaruosius šešerius metus situacija gerokai pasikeitė. Šalyje, mažėjant darbo jėgos resursams, darbuotojų trūkumas tapo viena iš pagrindinių problemų pramonėje ir vienu iš svarbiausių plėtrą ribojančių veiksnių.

3.4.1. Siuvimo įmonių darbuotojų skaičiaus kitimo analizė

Šiuo metu daugumai siuvimo įmonių pavyko atsigauti po krizės ir surasti naujų užsakovų. Tačiau pagrindinė problema yra darbuotojų pritraukimas ir išlaikymas. Kvalifikuotų darbuotojų trūkumas padidina riziką, kad užsakymai gali būti neįvykdyti laiku arba (ir) visa apimtimi. Lietuvos siuvimo įmonių darbuotojų skaičiaus dinamika 2006–2011 m. pavaizduota šio darbo 8 paveiksle.

8 pav. Lietuvos siuvimo įmonių darbuotojų skaičiaus dinamika 2006–2011 metais

Šaltinis: sudaryta pagal: darbuotojų skaičiaus dinamika. Požymis: įmonės dydis. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>

Iš paveikslą matome, kad žmonių, dirbančių Lietuvos siuvimo įmonėse, kasmet mažėja. Tokiu būdu 2011 metais dirbo 48,39 proc. mažiau palyginus su 2006 metais, kai darbuotojų skaičius sudarė 41336 žmonės. Didžiausias darbuotojų skaičiaus sumažėjimas fiksuojamas 2010 ir 2011 metais, atitinkamai 16,93 proc. ir 17,33 proc.

V. Ivlijevas, V. Vikšraitis kaip pagrindinius veiksnius, darančius įtaką darbo jėgos sumažėjimui Lietuvos siuvimo pramonėje išskiria: emigraciją, darbo užmokesčio apmokestinimą, taip pat valstybės vykdomą socialinę politiką. P. Z. Janavičius mano, kad nemažiau svarbus yra tas faktas, kad ženkliai

sumažėjo šios srities profesinio rengimo įstaigų skaičius, todėl naujus darbuotojus dažnai tenka apmokyti patiems.

V. Ivlijevas interviu metu teigė: „*UAB TUMA dirba 250 darbuotojų. Iš jų siuvėjai, lygintojai, sukirpėjai ir kiti darbininkai sudaro 230 darbuotojų, kurių vidutinis amžius yra 36 metai. Jaunų specialistų iki 30 metų per paskutinius 5 metus įdarbinome tik keletą, visus kitus teko apmokyti patiems. Jaunimui ši sritis nėra patraukli dėl visuomenėje susidariusios neigiamos nuomonės, todėl jie renkasi kitas specialybes. Siuvimo pramonė nėra tas sektorius, kurio gamybos procesą galima visiškai automatizuoti, todėl siuvėjų, lygintojų ir kitų darbuotojų didelė paklausa išliks, tačiau neaišku, kas dirbs“.*

Lietuvos statistikos departamento duomenys patvirtina, kad viena iš pagrindinių darbo jėgos sumažėjimo priežasčių yra darbingo amžiaus gyventojų emigracija, t.y. 2010 m. iš Lietuvos emigravo 83,20 tūkst. šalies gyventojų, tai 61,2 tūkst. gyventojų daugiau palyginus su 2009 metais. 2011 metais šis skaičius dar labiau išaugo. Nepaisant visų veiksnių, darančių įtaką emigracijos augimui, 2010 metais priimtas *Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo* (1996 m. gegužės 21 d. Nr. I-1343) įstatymo pakeitimas dar labiau paskatino nuolatinius Lietuvos gyventojus emigruoti.

Įstatymo pakeitimas numato, kad Lietuvoje nuolat gyvenantys bei pajamų neuždirbantys ir nepatenkantys į valstybės lėšomis apdraustųjų sąrašą privalo savarankiškai mokėti (72,00 Lt) įmoką per mėnesį (864,00 Lt per metus). Šis įstatymo pakeitimas paskirtis buvo ne tik padidinti biudžeto pajamas, bet ir paskatinti žmones dirbti, tačiau įvertinus visas alternatyvas nemaža dalis žmonių nusprendė emigruoti.

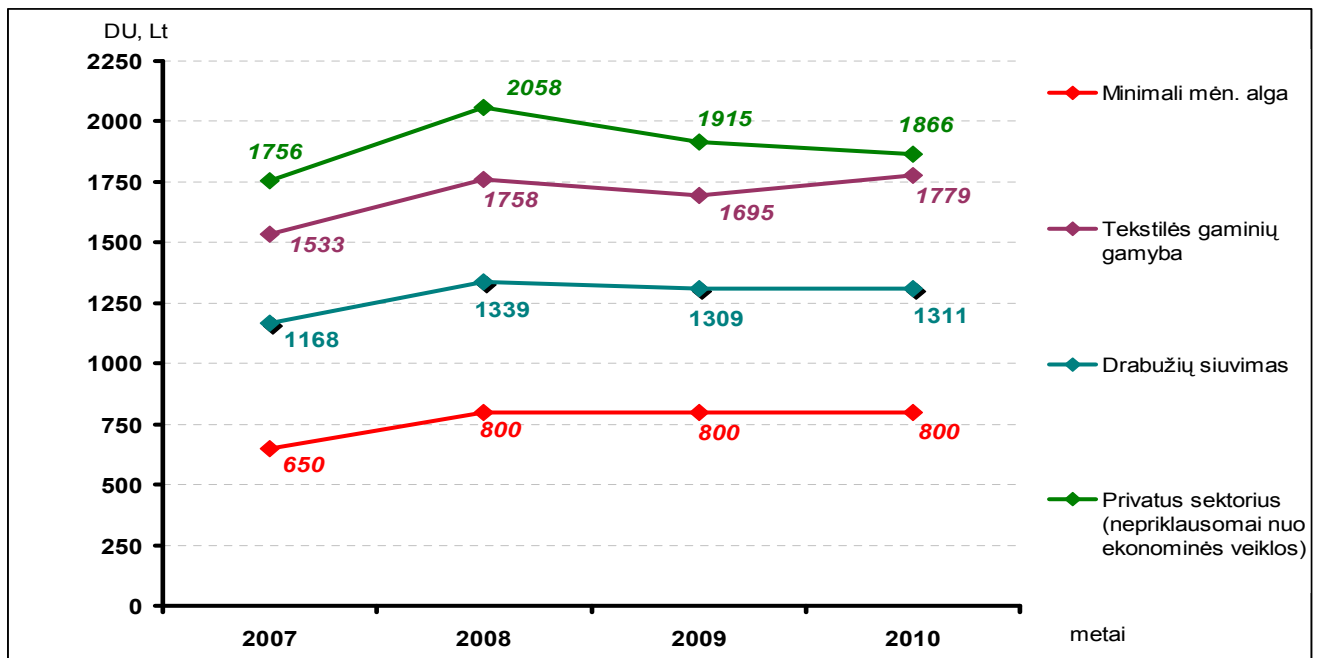
Remiantis Lietuvos darbo biržos duomenimis (siuvėjų, sukirpėjų, lygintojų ir pan.) darbuotojų oficiali pasiūla dar yra, tačiau įmonės neranda tinkamų darbuotojų bei darbuotojai nesuinteresuoti oficialiai dirbti. Šio darbo 15 priedo lentelės duomenys parodo, kad visose analizei pasirinktuose Lietuvos miestuose oficiali siuvimo pramonės darbuotojų pasiūla 2011 m. gruodžio 31 d. yra didesnė už paklausą. Didžiausias bedarbių siuvėjų skaičius įregistruotas Vilniuje ir Kaune, atitinkamai 267 ir 227 žmonės. Klaipėdoje didelis bedarbių siuvėjų skaičius (192 žmonės) paaiškinamas tuo, kad Klaipėdos mieste savo veiklą vykdo Klaipėdos siuvimo ir paslaugų verslo mokykla (ruošianti šios srities specialistus), tuo tarpu siuvimo pramonė Klaipėdos miesto savivaldybėje nėra gerai išvystyta.

Paradoksalu, tačiau interviu metu visų siuvimo įmonių vadovai skundėsi darbuotojų trūkumu, tuo tarpu skaičiai rodo, kad rinkoje oficiali šių darbuotojų pasiūla yra. Vilniaus teritorinės darbo biržos Vilniaus miesto skyriaus vedėjo pavaduotojas Rolandas Juška pateikdamas 15 priede atvaizduotus duomenis, teigė: „*šie skaičiai nereiškia, kad jie visi nori dirbti siuvėjais ar lygintojais. Ne paslaptis, kad darbo ir jo apmokėjimo sąlygos šioje sferoje ne pačios geriausios...“.*

Siekiant patvirtinti arba paneigti teiginį, kad darbo apmokėjimo sąlygos siuvimo pramonėje nėra pačios geriausios, svarbu atlikti šios srities darbo jėgos apmokėjimo lyginamąją analizę. Įvertinti gyventojų pajamų apmokestinimo, taip pat valstybės vykdomos socialinės politikos įtaką siuvimo pramonės darbuotojų pasiūlai ir paklausai.

3.4.2. Vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio lyginamoji analizė

Vyrauja nuomonė, kad siuvimo pramonės sektorius žmonėms yra nepatrauklus dėl darbo pobūdžio, darbo apmokėjimo, todėl, turėdami galimybę pasirinkti, darbuotojai pereina dirbti į kitas aukštos kvalifikacijos nereikalaujančias sritis (pvz: mažmeninę prekybą) arba pasirenka kitus alternatyvius pragyvenimo šaltinius. Siuvimo pramonės darbuotojų vid. mėnesinio (bruto) darbo užmokesčio 2007-2010 m. dinamika pavaizduota šio darbo 9 paveiksle.

9 pav. Vid. mėnesinio darbo užmokesčio (bruto) dinamika 2007-2010 metais

Šaltinis: sudaryta pagal: vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis. Požymis: ekonominės veiklos rūšis (EVRK 2). <http://dbl.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>

Iš paveikslo matome, kad siuvimo pramonės darbuotojų vid. mėn. darbo užmokestis nuo 2008 metų iki 2010 metų imtinai kito nestipriai. Visais analizuojamais metais siuvimo pramonės vid. darbo užmokestis buvo mažesnis už vid. mėn. viso privataus sektoriaus darbo užmokestį. Didžiausias skirtumas buvo 2008 metais (34,94 proc.), 2010 metais skirtumas sumažėjo iki 29,74 proc. didžiaja dalimi dėl vid. mėn. viso privataus sektoriaus darbo užmokesčio sumažėjimo.

Lyginant su minimaliu atlyginimu siuvimo pramonės darbuotojų darbo užmokestis visą analizuojamą laikotarpį yra 1,6 karto didesnis. 2009 metų darbo užmokesčio sumažėjimas 3,00 proc. gali būti pateisinamas gamybos apimtys sumažėjimu. 2010 metais vid. mėn. darbo užmokestis

padidėjo tik 2,00 Lt., tuo tarpu drabužių gamybos apimtis padidėjo 21,12 proc., trikotažo gaminių gamyba 17,26 proc. (žr. 1 lentelę).

Siuvimo pramonės darbuotojų darbo užmokesčio apskaičiavimo specifika yra ta, kad darbuotojo atlyginimas skaičiuojamas nuo išdirbio, todėl galima teigti, kad yra tiesioginė priklausomybė tarp vid. mėn. darbo užmokesčio ir gamybos apimties. Šiuo atveju gamybos apimtis didėja daug greičiau už vid. darbo užmokestį, be to, darbuotojų, dirbančių siuvimo pramonėje, skaičius mažėja.

Suprantama, dalį darbo užmokesčio augimo gali kompensuoti ženkliai padidėjusios investicijos į gamybos modernizavimą 2010 metais (žr. 12 pav.), tačiau patys įmonių vadovai teigia, kad siuvimo pramonė yra tokia sritis, kurios gamybos procesą pilnai automatizuoti neįmanoma.

Tokiu būdu neoficialus darbo užmokesčio mokėjimas paaiškina tą faktą, kad oficialus darbo užmokestis šalies mastu (žr. 9 pav.) auga daug lėčiau nei gamybos apimtis. Neoficialus darbo užmokestis mokamas vokeliuose, taip pat nelegalus darbas yra antras pagal svarbą veiksnys, kuris daro neigiamą įtaką Lietuvos ekonomikai, taip pat mažina siuvimo įmonių, kurios oficialiai moka darbo užmokestį, su juo susijusius mokesčius, konkurencingumą.

V. Ivlijevo teigimu: „*UAB TUMA darbuotojų vid. mėnesinis (bruto) darbo užmokestis beveik 30,00 proc. viršija šalies siuvimo pramonės vid. mėnesinį (bruto) darbo užmokestį. Jis svyruoja nuo 1650,00 Lt. iki 1750,00 Lt. per paskutinius 3 metus. Atlyginimas darbuotojams mokamas visada laiku ir oficialiai. Tai mūsų įmonės „credo“. Tačiau įmonė, kaip ir kitos, jaučia kvalifikuotų darbuotojų trūkumą. Nepaslaptis, kad dažnai ateinantys žmonės iš darbo biržos į pokalbį atsisako siūlomo oficialaus darbo nelegalaus darbo ir valstybės socialinės paramos naudai“.*

Į šešėlinę veiklą yra įtraukti tiek dirbantys žmonės, tiek ir bedarbiai. Šešėlinė veikla Lietuvoje dažniausiai yra siejama su mokesčių našta (ypatingai darbo užmokesčio apmokestinimu). Jei darbo sutartis yra pasirašyta, tokiu atveju darbuotojai dažnai būna oficialiai pasamdyti už minimalų atlyginimą ir likusią dalį atlyginimo gauna neoficialiai. Lietuvos laisvosios rinkos instituto atliktas 28-asis Lietuvos ekonomikos tyrimas parodė, kad nelegalus darbo užmokesčio mokėjimas Lietuvoje sudaro 23,00 proc. šalies šešėlinės ekonomikos.

3.4.3. Apmokestinimo sistemos ir valstybės socialinės politikos įtaka darbuotojų skaičiui

Lietuvos statistikos departamento duomenimis apmokestinimo našta kiekvienais metais nuo 2005 metų mažėja. Jeigu 2005 metais ji sudarė 42,60 proc., tai 2010 metais 38,70 proc., tai 9,15 proc. mažiau. Tam įtakos turėjo gyventojų pajamų mokesčio (GPM) sumažinimas, t.y. iki 2008 metų darbo užmokesčio pajamoms pagal darbo sutartį buvo taikomos 27,00 proc. tarifas, 2008 metais jis buvo sumažintas iki 24,00 proc., nuo 2009 m. sausio 1 d. įsigaliojo 15,00 proc. gyventojų pajamų mokesčio tarifas, kuris yra vienas iš mažiausių Europos Sąjungos valstybėse.

Darbuotojai taip pat moka 6,00 proc. privalomojo sveikatos draudimo (PSD) įmoką bei 3,00 proc. valstybinio socialinio draudimo (VSD) įmoką. Darbdavys sumoka 30,98 proc. valstybinio socialinio draudimo įmoką už darbuotoją nuo jo mėnesinio (bruto) darbo užmokesčio. Lietuvoje darbo sutartys sudaromos nurodant (bruto) darbo užmokesčių. Dėl šios priežasties gyventojų pajamų mokesčio (15,00 proc.) ir (PSD (6,00 proc.), VSD (3,00 proc.)) įmokų tarifų pasikeitimai daro įtaką darbuotojų gaunamam (neto) darbo užmokesčiui, bet ne įmonei.

Darant prielaidą, kad LR Statistikos departamentas pateikia realius siuvimo pramonės vid. mėn. (bruto) darbo užmokesčio kitimo duomenis (nėra darbo užmokesčio mokėjimo vokeliuose, nelegalaus darbo) galima paaiškinti, kodėl Lietuvos darbo biržoje yra tiek įregistruotų bedarbių siuvimo pramonės srities specialistų, tuo tarpu siuvimo įmonės pasigenda darbuotojų.

Svarbu įvertinti gyventojų pajamų apmokestinimo sistemą, taip pat valstybės vykdomą socialinę politiką. Tam tikslui Lietuvos įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka apskaičiuojami ir palyginami siuvimo kvalifikaciją turinčio asmens mėnesio pajamos dirbant pagal darbo sutartį siuvimo įmonėje, bedarbio pajamos įsiregistravus darbo biržoje bei asmens pajamos teikiant siuvimo paslaugas Lietuvoje pagal verslo liudijimą.

Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymo (2003 m. gruodžio 16 d. Nr. IX-1904) su vėlesniais pakeitimais 7 straipsnis numato: jei nedarbo draudimo stažas mažesnis negu 25 metai, nedarbo draudimo išmoka įregistruotam darbo biržoje asmeniui mokama 6 mėnesius. Lietuvoje **nedarbo draudimo išmoka** susideda iš pastovios nedarbo draudimo išmokos dalies (valstybės remiamų pajamų dydis) ir kintamos nedarbo draudimo išmokos dalies, kuri apskaičiuojama remiantis Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymo 8 straipsnio 3 punktu.

Šiuo atveju 2010 metų nedarbo draudimo išmokos kintamoji dalis apskaičiuojama remiantis 9 paveikslo duomenimis. Nedarbo draudimo išmoka pagal formulę (1-3 mėn.) = 350,00 Lt + 508,80 = 858,80 Lt., tačiau 858,80 Lt viršija 2010 m. sausio 1 d. nustatytas nedarbo draudimo išmokos lubas (650,00 Lt). Dėl šios priežasties nedarbo draudimo išmoka lygi:

$$1. \text{ nedarbo draudimo išmoka (1-3 mėn.)} = 650,00 \text{ Lt.}$$

$$2. \text{ nedarbo draudimo išmoka (4-6 mėn.)} = 350,00 + 508,80/2 = 604,40 \text{ Lt.}$$

Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenimis 2010 m. vid. mėn. siuvimo pramonės (bruto) darbo užmokesčiai lygūs 1311,00 Lt per mėnesį. Tokiu būdu asmuo, dirbantis pagal darbo sutartį, kuris nėra naujas rinkos dalyvis bei neturi invalidumo, vaikų iki 18 metų, taip pat vyresnių, kurie mokosi dieninėse bendrojo lavinimo mokyklose, sumoka žemiau apskaičiuotus mokesčius:

(Bruto) darbo užmokestis = 1311,00 Lt

1. gyventojų pajamų mokestį (GPM - 15 proc.) = 141,48 Lt.

2. privalomasis sveikatos draudimo įmoką (PSDI – 6 proc.) = 78,66 Lt.

3. valstybinio socialinio draudimo įmoką (VSDI – 3 proc.) = 39,33 Lt.

(Neto) darbo užmokestis = 1051,53 Lt

Asmuo, dirbdamas siuvimo įmonėje pagal darbo sutartį visą mėnesį (8 val. per dieną), sumoka 259,47 Lt mokesčių ir gauna tik 401,53 Lt daugiau nei asmuo, įregistruotas Lietuvos Respublikos darbo biržoje, dirbdamas jis patiria papildomas išlaidas. Pavyzdžiui: 1 mėnesio minimalios viešojo transporto išlaidos – 75,00 Lt. Dėl didesnių gaunamų pajamų darbuotojas netenka teisės gauti visos ar dalies būsto šildymo išlaidų, geriamojo vandens išlaidų ir karšto vandens išlaidų kompensacijos bei kitos socialinės paramos įstatymų nustatyta tvarka.

Žemiau atlikta darbuotojo dirbančio pagal darbo sutartį bei įregistruoto darbo biržoje disponuojamų pajamų analizė įvertinus valstybės socialinę paramą (socialinė parama šeimoms ir vaikams, parama nepasiturinčioms šeimoms ir kita į analizę neįtraukiamos, nes darbo užmokesčio apskaičiavimas pagal darbo sutartį buvo atliktas taikant standartinį neapmokestinamąjį pajamų dydį) bei viešojo transporto išlaidas.

Asmuo, gaunantis nedarbo draudimo išmoką
Mėnesio pajamos: 650,00 Lt.
1. Transporto išlaidos: 0,00 Lt.
2. Kompensacija už šildymą: 135,00 Lt (gyvena vienas, butas (38 m ²). Sąskaita už šildymą 195,00 Lt)
3. Kompensacija už karštą vandenį: 24,35 Lt. (sunaudoja 3 m ³ , karšto vandens. Sąskaita už karštą vandenį 56,85 Lt)
4. Kompensacija už šaltą vandenį: 13,48 Lt (sunaudoja 4 m ³ , šalto vandens. Sąskaita už šaltą vandenį 26,96 Lt)
Bendras rezultatas: 544,02 Lt

Asmuo, dirbantis pagal darbo sutartį
Mėnesio (neto) pajamos: 1051,53 Lt.
1. Transporto išlaidos: 75,00 Lt.
2. Kompensacija už šildymą: 55,00 Lt (gyvena vienas, butas (38 m ²), sąskaita už šildymą 195,00 Lt)
3. Kompensacija už karštą vandenį: 4,27 Lt. (sunaudoja 3 m ³ , karšto vandens, sąskaita už karštą vandenį 56,85 Lt)
4. Kompensacija už šaltą vandenį: 5,93 Lt. (sunaudoja 4 m ³ , šalto vandens. Sąskaita už šaltą vandenį 26,96 Lt)
Bendras rezultatas: 762,92 Lt

10 pav. Asmens disponuojamų pajamų ir valstybės socialinės paramos priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autorės.

Iš apskaičiuotų duomenų matome, kad įregistruotas asmuo darbo biržoje dėl savo pajamų dydžio vid. per mėnesį gauna 172,83 Lt. valstybės socialinę paramą, tuo tarpu dirbantis asmuo tik 65,20 Lt. Įvertinus aukščiau pateiktas išlaidas bei kompensacijas analizuojamų asmenų faktiškas disponuojamų lėšų skirtumas per mėnesį sumažėja iki 218,90 Lt. Dėl šios priežasties dauguma darbo biržoje įregistruotų asmenų nusprendžia neįsidarbinti bei 218,90 Lt. skirtumą kompensuoti papildomu neoficialiu uždarbiu.

Individualus švarko pasiuvimas pagal užsakymą kainuoja nuo 100,00 Lt iki 150,00 Lt. Tai paaiškina tą faktą, kad išanalizavus darbo paieškos internetinius puslapius www.skelbimai.lt,

www.dirba.lt bei kitus nustatyta, kad daugiau nei 65,00 proc. skelbimų sudaro: „Ieškau siuvėjos darbo namuose“.

Siuvimo įmonių darbuotojų trūkumui įtakos turi **individuali veikla vykdoma pagal verslo liudijimą**. Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos duomenimis 2012 metams Lietuvoje yra išduoti 407 verslo liudijimai verstis individualia veikla: drabužių siuvimas, taisymas (14 kodas pagal individualios veiklos, kuria gali būti verčiamasi turint verslo liudijimą, rūšių klasifikatorių). Iš jų lengvatinėmis sąlygomis išduoti 206 verslo liudijimai.

Fiksuoto pajamų mokesčio už verslo liudijimus tarifai priklauso nuo individualios veiklos rūšies, taip pat nuo teritorijos, kurioje bus vykdoma veikla bei laikotarpio. Dėl šios priežasties kiekvienas atvejis turi būti analizuojamas individualiai. Vilniaus miesto savivaldybėje vykdant (drabužių siuvimas, taisymas) individualią veiklą fiksuotas pajamų mokestis už verslo liudijimą metams yra 1440,00 Lt., tačiau tam tikrais atvejais taikomos lengvatos.

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 16 straipsnio 2 dalies 37 punktu, Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 6 straipsnio 4 dalimi ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimu Nr. 1797 „Dėl verslo liudijimo išdavimo gyventojams taisyklių, Vilniaus miesto savivaldybė nusprendė nustatyti:

50,00 proc. mažesnę pajamų mokestį:	80,00 proc. mažesnę pajamų mokestį: <i>(jeigu verslo liudijime įrašomas tik vienas asmuo galintis verstis veikla pagal verslo liudijimą)</i>
<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>neįgaliesiems asmenims;</i> ✓ <i>asmenims, sukakusiems senatvės pensijos amžių;</i> ✓ <i>bedarbiams, kurie nustatyta tvarka įregistruoti teritorinėse darbo biržose;</i> ✓ <i>bendrojo lavinimo, profesinio, aukštųjų mokyklų dieninių skyrių moksleiviams ir studentams;</i> ✓ <i>kitiems įstatymų nustatyta tvarka.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>neįgaliesiems asmenims;</i> ✓ <i>tėvams (įtėviams) augintiems neįgalų vaiką.</i> ✓ <i>bedarbiams, kurie nustatyta tvarka įregistruoti darbo biržoje;</i> ✓ <i>bendrojo lavinimo, profesinio, aukštųjų mokyklų dieninių skyrių moksleiviams ir studentams;</i> ✓ <i>kitiems įstatymų nustatyta tvarka.</i>

11 pav. Vilniaus miesto savivaldybės nustatytos verslo liudijimo įsigijimo lengvatos

Šaltinis: sudaryta pagal Vilniaus miesto savivaldybės tarybos sprendimą. Dėl fiksuoto dydžio pajamų mokesčio už pajamas gautas iš veiklų, kuriomis gali būti verčiamasi turint verslo liudijimą, nustatymo. 2011 m. gruodžio 14 d. Nr. 1-3555 Vilnius.

Dėl aukščiau pateiktų lengvatų pastaruoju metu padidėjo įregistruotų darbo biržoje bedarbių skaičius. Tokia situacija iš dalies paaiškina teritorinėse darbo biržose įregistruotų siuvėjų skaičių bei jų nenorą įsidarbinti siuvimo įmonėse pagal darbo sutartį. Profesionaliai siuvėjai, turinčiai nuolatinius klientus, taip pat reikalingus įrengimus (overloką, pramoninę siuvimo mašiną, lygintuvą), apsimoka siuvimo paslaugas teikti turint verslo liudijimą, nes didėjant pajamoms sumokami mokesčiai valstybei nekinta.

Tuo tarpu darbo užmokesčio pagal darbo sutartį atveju, darbuotojas, uždirbantis didesnę atlyginimą mokesčių sąskaita, netenka didesnės pajamų dalies. Vienintelė rizika, su kuria susiduria

verslo liudijimo turėtojas, tai tikimybė negauti planuojamų užsakymų. Šiuo atveju asmuo turi teisę sustabdyti verslo liudijimo galiojimą. Siuvėja, vykdydama individualią (drabužių siuvimas, taisymas) veiklą pagal verslo liudijimą, sumoka fiksuotą gyventojų pajamų mokestį, taip pat privalomojo sveikatos draudimo įmoką bei valstybinio socialinio draudimo įmoką, kurios pavaizduotos šio darbo 2 lentelėje.

2 lentelė. Mokestinės prievolės, atsirandančios asmeniui, teikiant siuvimo paslaugas pagal verslo liudijimą

Pavadinimas	Standartinis tarifas	Lengvatinis tarifas (50,00 proc.)	Lengvatinis tarifas (80,00 proc.)
1. fiksuotas gyventojų pajamų mokestis (Lt/mėn.)	120,00	60,00	24,00
2. privalomojo sveikatos draudimo įmoka (Lt/mėn.)	72,00	72,00	72,00
3. valstybinio socialinio draudimo įmoka (Lt/mėn.)	180,00	180,00	180,00
Viso:	372,00	312,00	276,00

Pastaba: neįregistruoti kaip PVM mokėtojai. Apyvarta neviršija 100 000,00 Lt.

Šaltinis: sudaryta pagal Verslo liudijimą įsigyjančio gyventojų atmintinę. <http://www.vmi.lt/lt/index.aspx?itemId=10132736>

Iš 2 lentelės pateiktų duomenų matome, kad siuvėjai apsimoka dirbti pagal darbo sutartį siuvimo įmonėje tol, kol jos sumokama bendra (GPM, PSD, VSD) mokesčių suma per mėnesį nuo (bruto) darbo užmokesčio neviršija 372,00 Lt. Tuo atveju, jei asmuo turi teisę pretenduoti į aukščiau nurodytas lengvatas, ši suma atitinkamai sumažėja iki 312,00 Lt ir 276,00 Lt. Siuvėja, turinti priimti sprendimą dirbti pagal verslo liudijimą (esant standartiniam tarifui) arba pagal darbo sutartį, privalo apskaičiuoti savo planuojamas pajamas ir išlaidas, jeigu pajamos iš individualios veiklos yra didesnės nei 1730,00 Lt (su sąlyga, kad išlaidos lygios 0,00 Lt.) apsimoka dirbti pagal verslo liudijimą.

Apklausus Uždarosios akcinės bendrovės TUMA 50 siuvėjų (vid. amžius 40 metų) išaiškėjo, kad apie 55,00 proc. turi visus reikalingus įrengimus individualiai veiklai vykdyti pagal verslo liudijimą, tačiau jos atsisako šios galimybės dėl baimės nesusirasti pakankamai užsakovų bei šios veiklos apmokestinimo ir teisinio reglamentavimo žinių stokos ir atsakomybės. Dėl šios priežasties jos pasirenka dirbti pagal darbo sutartį siuvimo įmonėse, nes visą atsakomybę už savo darbuotojus prisiima darbdavys.

Paradoksalu tai, kad siuvimo įmonės yra kaltinamos dėl to, kad oficialus vid. mėn. (bruto) darbo užmokestis šiame sektoriuje yra apie 30,00 proc. mažesnis už vid. mėn. privataus sektoriaus darbo užmokestį. Šis veiksnys yra išskiriamas kaip pagrindinis, kuris daro neigiamą įtaką siuvimo pramonės konkurencingumui bei patrauklumui darbo rinkoje. Tuo tarpu išanalizavus gyventojų pajamų

apmokestinimo sistemą Lietuvoje bei valstybės vykdomą socialinę politiką galima teigti, kad tai ne vienintelė priežastis, kodėl siuvimo įmonės pasigenda darbuotojų.

Apibendrinant galima teigti, kad atliktos analizės metu pasitvirtino pagrindinės respondentų įvardintos priežastys, dėl kurių siuvimo pramonė jaučia darbuotojų trūkumą, t.y. darbo užmokesčio apmokestinimas, valstybės vykdoma socialinė politika. Šių veiksmų derinys didina valstybės išlaikytinių gretas bei skatina specialistus emigruoti į kitas valstybes, kur geresnės darbo apmokėjimo ir apmokestinimo sąlygos arba užsiimti individualia veikla. Taip pat skatina žmones imtis nelegalaus darbo, siekdami išvengti mokesčių mokėjimo.

Šiuo metu Lietuvos siuvimo pramonė nesulaukia konkrečios pagalbos iš valstybės ir yra kryžkelėje, kai prarandami konkurenciniai pranašumai dėl darbo jėgos trūkumo. Siuvimo pramonė nepajėgi viena pagerinti susisklosčiusios situacijos darbo rinkoje. Tik radikalūs pokyčiai valstybės vykdomoje socialinėje politikoje, darbo apmokestinimo sistemoje bei griežta nelegalaus darbo prevencija gali turėti teigiamų pasekmių bei paskatinti siuvimo pramonės atsigavimą.

Esant tokioms aplinkybėms svarbų vaidmenį turi įmonės finansiniai ištekliai ir gebėjimas juos tinkamai panaudoti. Investicijos į gamybos proceso modernizavimą gali sumažinti darbuotojų poreikį. Lietuvos įmonių konkurencingumą mažina žemas darbo našumas, kuri anksčiau kompensavo pigi darbo jėga. Siekdamas didinti darbo našumą įmonės priverstos investuoti į naujas technologijas, įrengimus, didesnę pridėtinę vertę sukuriančius produktus.

Kitame šio darbo skyriuje analizuojama siuvimo įmonių materialinių investicijų į gamybos modernizavimą kitimo dinamika, taip pat nustatomi veiksniai, lemiantys finansavimo šaltinių pasirinkimą. Ypatingas dėmesys skiriamas siuvimo įmonių pelno dinamikai. Tokiu būdu nustatomas įmonių pajėgumas investuoti iš nuosavų lėšų. Įvertinama valstybės finansinės paramos įtaka siuvimo pramonės atsinaujinimui bei apmokestinimo sistemos vaidmuo skatinant investicijas.

3.5. INVESTICIJŲ POREIKIS LIETUVOS SIUVIMO ĮMONIŲ KONKURENCINGUMUI SKATINTI

Lietuvos siuvimo pramonės problema yra nešiuolaikiška pramonės struktūra. Norint, kad siuvimo sektorius būtų sėkmingas pakitusios konkurencijos sąlygomis, įmonės turi atsižvelgti į esmines šiuolaikinio konkurencinio pranašumo formavimo prielaidas. Labai svarbi tampa kokybė, funkcionalumas ir žemi kaštai visose gamybos grandinėse. Interviu metu visi respondentai sutiko, kad šiuo metu Lietuvos siuvimo pramonės konkurencingumas didžiaja dalimi priklauso nuo sugebėjimo atsinaujinti: darbuotojų darbo našumo didinimo, savikainos mažinimo bei kitų veiksnių, kurie reikalauja didelių finansinių lėšų.

Vl. Iviljevo teigimu: „UAB TUMA veiklos rezultatų pagerėjimui 2010 metais turėjo gamybos apimtys padidėjimas, gaminamos produkcijos savikainos sumažėjimas. Tai pavyko pasiekti tobulinant ir modernizuojant gamybos procesą. Bendrovė 2010 metais investavo 420 tūkst. Lt į sukirpimo proceso modernizavimą. Automatinės sukirpimo mašinos įsigijimas leido 20,00 proc. sumažinti išlaidas sukirpimo cecho darbininkų darbo apmokėjimui, 20,00-25,00 proc. padidėjo sukirpimo cecho darbo našumas. Taip pat buvo įsigyti šiuolaikiški gatavos produkcijos lyginimo presai, tai leido 20,00-30,00 proc. padidinti darbininkų darbo našumą. Visos investicijos į įrengimus buvo vykdomos iš nuosavų lėšų“.

Tuo tarpu mažesnių įmonių (UAB MAJORIS IR PARTNERIAI ir UAB DIKSTA) vadovai interviu metu teigė, kad iki šiol negali atsigausti po ekonominės krizės. Jų uždirbamų pajamų užtenka tik atsiskaityti su darbuotojais, valstybės institucijomis bei tiekėjais ir apmokėti einamąsias sąskaitas. Tokiu būdu nuosavų lėšų investicijoms į įrengimus jie neturi. Tenka imti paskolas iš bankų arba prašyti savo kolegų pagalbos, t.y. skolintis iš jų įrengimus.

Lietuvos aprangos ir tekstilės įmonių asociacijos viceprezidentas Vidmantas Vikšraitis, komentuodamas susidariusią situaciją rinkoje, teigė: *„ Investicijos į materialinį turtą nuo 2009 metų pradėjo augti, tai rodo, kad siuvimo pramonė Lietuvoje po truputį atsigauna. Tačiau greičiausiai atsigauna tos įmonės, kurios nuo pat steigimo stabiliai vykdė savo veiklą ir sugebėjo sukaupti finansinį rezervą. Būtent šios įmonės paskutiniaisiais metais daugiausia investuoja į savo gamybos modernizavimą siekdamos padidinti konkurencingumą. Finansinius sunkumus patiriančios siuvimo įmonės daugiau balansuoja ties išgyvenimo riba. Jiems sunku gauti paskolas iš bankų, valstybės paramą, todėl tenka pasikliauti tik savo jėgomis“.*

Lietuvos statistikos departamento duomenimis aprangos ir tekstilės pramonės įmonės investicijoms skiria mažiau finansinių lėšų nei dauguma kitų verslo sričių įmonių. Pavyzdžiui, 2010 metais bendrai apdirbamosios pramonės investicijos sudarė 8,80 proc. visos šalies materialinių

investicijų. Tuo tarpu aprangos ir tekstilės pramonės sektorius tik 0,29 proc. Vertinant aprangos ir tekstilės pramonės veiklas mažiausiai iš visų investuoja drabužių siuvimo įmonės ir odos dirbinių gamybos įmonės. Lietuvos tekstilės įmonių bei siuvimo įmonių materialinių investicijų apimties dinamika nuo 2005 metų iki 2010 metų pavaizduota šio darbo 12 paveiksle.

3.5.1. Materialinių investicijų apimties kitimo analizė

Nepaisant žemo darbo našumo, didelės savikainos ir kitų problemų siuvimo sektoriuje, aprangos ir tekstilės įmonės investicijoms skiria mažesnę pelno dalį nei dauguma kitų įmonių. Vertinant aprangos ir tekstilės pramonės veiklas mažiausiai iš visų investuoja siuvimo įmonės. Lietuvos tekstilės įmonių bei siuvimo įmonių materialinių investicijų dinamika nuo 2005 metų iki 2010 metų pavaizduota šio darbo 12 paveiksle.

12 pav. Tekstilės ir siuvimo įmonių materialinių investicijų apimties dinamika 2005-2010 m.

Šaltinis: sudaryta pagal: Materilainės investicijos. Požymis: ekonominės veiklos rūšis (EVRK 2).
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>

Iš paveikslo matome, kad beveik visais analizuojamais metais tekstilės įmonės bendrai materialinėms investicijoms (išlaidoms pastatams, inžinieriniams statiniams, įrengimams, mašinoms, transporto priemonėms įsigyti) skyrė daug daugiau lėšų palyginus su siuvimo įmonėmis. Pavyzdžiui, 2009 metais tekstilės įmonių materialinės investicijos sudarė 20831 tūkst. Lt, tai 2,8 kartus daugiau nei siuvimo įmonių investicijos tais pačiais metais.

Svarbu pabrėžti tai, kad siuvimo įmonių Lietuvoje 4 kartus daugiau nei tekstilės, todėl logiška būtų, kad siuvimo įmonių materialinės investicijos būtų didesnės. Iš kitos pusės tokį skirtumą lemia

tai, kad tekstilės įmonių įrengimai yra brangesni palyginus su siuvimo pramonės. Be to, galimas tekstilės pramonės gamybos proceso automatizavimo lygis yra aukštesnis, todėl investavimo poreikis yra didesnis.

Nuo 2005 metų iki 2009 metų imtinai siuvimo įmonių materialinės investicijos kasmet mažėja. t.y. 2005 metais jos siekė 66998 tūkst. Lt, tuo tarpu 2009 metais 7541 tūkst. Lt., tai 88,74 proc. mažiau. Tokia situacija paaiškinama tuo, kad mažėjo ne tik siuvimo įmonių skaičius Lietuvos teritorijoje, bet ir jų finansinė būklė blogėjo (mažiau įmonių dirbo pelningai). Tokiu būdu įmonės buvo priverstos taupyti ir tik nedaugelis ryždavosi investuoti naudojant savo nuosavas lėšas arba skolindamiesi iš bankų.

Priešingai nei tekstilės įmonės, siuvimo pramonė 2010 metais padidino savo materialines investicijas 2,16 kartų palyginus su 2009 metais. 2011 metų duomenys neįtraukiami į analizuojamą laikotarpį, nes Statistikos departamentas pateikia tik 3 ketvirčių materialinių investicijų apimtis: tekstilės įmonės investavo 47955 tūkst. Lt, tuo tarpu siuvimo įmonės tik 17124 tūkst. Lt. Tačiau šie skaičiai jau viršija 2010 metų 4 ketvirčių materialines investicijas abiem atvejais.

Galima teigti, kad nuo 2010 metų siuvimo įmonės pamažu atsigauna po 2008 metų ekonominės krizės. Tai įrodo ne tik didėjantis siuvimo įmonių skaičius Lietuvoje, gamybos apimčių ir eksporto didėjimas, bet ir augančios paskutinius du metus materialinės investicijos. Įmonių vadovai daugiau investuoja į naujas siuvimo mašinas, konstravimo programas bei kitą įrangą. Nemažą investicijų dalį sudaro pastatai ir statiniai.

Atsižvelgiant į tai, kad siuvimo pramonės didžiausia problema yra nešiuolaikiška struktūra, įmonės vadovai, norėdami išlaikyti savo konkurencines pozicijas rinkoje, turi kiekvienais metais investuoti. Svarbu pabrėžti tai, kad gamybos modernizavimas yra ilgalaikis procesas, kuris reikalauja didelių finansinių išteklių. Dėl šios priežasties svarbu įvertinti, kokios yra siuvimo įmonių galimybės finansuoti savo veiklos modernizavimą nuosavomis lėšomis, taip pat kokie yra alternatyvūs finansavimo šaltiniai. Nustatyti, kokius šaltinius vadovai linkę naudoti savo įmonėse, bei kokie veiksniai daro įtaką jų pasirinkimui.

3.5.2. Investicijų finansavimo galimybių vertinimas

Siuvimo verslui pereinant į kilimo ir plėtros pakopas, būtinas papildomas finansavimas. Jis gali būti išorinis (bankų paskolos, Europos Sąjungos fondai, valstybės finansinė parama bei kita) arba vidinis (nepaskirstytas pelnas ir kita). Finansavimas reikalingas materialinėms investicijoms (mašinoms, įrengimams, pastatams įsigyti), taip pat naujų prekių kūrimui arba naujų rinkų užkariavimui. Vidinio finansavimo privalumas yra tai, kad nereikia grąžinti pinigų ar mokėti palūkanų, tačiau tokį finansavimo šaltinį gali turėti tik pelningai veikiantis verslo subjektas.

Interviu metu visi penki siuvimo pramonės atstovai nurodė, kad nedidelėms investicijoms į savo verslą jie naudoja nuosavas lėšas, tuo tarpu investuojant stambesnes sumas dalinai tenka skolintis iš bankų. AB Sparta generalinis direktorius Petras Zenonas Janavičius interviu metu paklaustas, kokius finansinius šaltinius naudoja investicijoms į savo verslo modernizavimą, teigė: *„ne tik aš, bet ir didžiausia dalis mano kolegų stengiasi naudoti nuosavas lėšas verslo modernizavimui. ES struktūriniai fondai dėl nesuprantamų priežasčių siuvimo įmonėms yra sunkiai prieinami. Iš kitos pusės, ne visos siuvimo įmonės atitinka ES programose nurodytus reikalavimus. Vertindami bankų paskolas pastaruoju metu įmonių vadovai atsargiau vertina galimybę skolintis iš bankų dėl esančios nestabilios situacijos Europoje“.*

UAB TUMA generalinis direktorius Vladimiras Ivlijevas visiškai sutinka su Petro Zenono Janavičiaus nuomone dėl ES struktūrinių fondų panaudojimo. Jis teigė *„mūsų įmonė kelis kartus rengė paraiškas gauti finansavimą iš Europos Sąjungos fondų, tačiau nesėkmingai. Vienas iš nesėkmingų bandymų buvo programa: Naujos galimybės. Tai programa, skirta produkcijos pristatymui užsienyje vykstančiose tarptautinėse parodose, mugėse. Dėl šios priežasties priimant sprendimus dėl veiklos modernizavimo finansavimo šaltinių pasirinkimo, ES paramą mūsų įmonė neišskiria kaip prioritetinę“.*

LATIA viceprezidentas Vidmantas Vikšraitis interviu metu pabrėžė: *„daugelis siuvimo pramonės atstovų yra įsitikinę, kad siuvimo pramonė valstybei nėra prioritetinė verslo šaka, todėl siuvimo įmonėms beveik neįmanoma gauti ES finansavimą. Taip pat jis pažymi, kad daugelis vadovų nėra išsamiai susipažinę su ES paramos teikimo sąlygomis. Jiems trūksta patirties įsisavinant ES paramos lėšas, taip pat juos gąsdina programų numatyti paramos gavėjui išipareigojimai“.*

Išanalizavus **ES struktūrinės paramos** (2007 - 2013 metų) programas ir jų reikalavimus internetiniame puslapyje www.esparama.lt galima teigti, kad Petras Zenonas Janavičius yra teisingas sakdamas, kad ne visos siuvimo įmonės gali atitikti programuose nurodytus reikalavimus ir konkuruoti su kitų verslo sričių įmonėmis dėl finansavimo.

Visų pirma, finansavimo paraiškos dažniausiai teikiamos didelėms sumoms. Tuo tarpu didžiausia leistina pagalbos suma dažniausiai svyruoja iki 50,00 proc. ir likusią dalį lėšų turi įnešti pati įmonė. UAB MAJORIS IR PARTNERIAI direktorius, vertindamas savo įmonės galimybes, teigė: *„mūsų įmonės finansiniai pajėgumai neleidžia įgyvendinti šios sąlygos, todėl dėl Europos Sąjungos paramos gavimo niekada nesikreipėme kaip ir daugelis kitų mažų siuvimo įmonių Lietuvoje. Šis paramos gavimo būdas skirtas finansiškai stabilioms bei didesnius gamybinius pajėgumus turinčioms įmonėms“.*

Iš tikrųjų yra nustatyti griežti reikalavimai įmonės praėjusių metų iki paraiškos pateikimo finansiniams rezultatams, taip pat įmonės turi tiksliai į priekį apskaičiuoti mažiausiai 3 metų veiklos rezultatus bei kiekvienais metais teikti ataskaitas. Dėl šios priežasties galima teigti, kad ES

struktūriniais fondais dažniausiai naudojasi didelės įmonės, kurios yra finansiškai stabilios ir turi kompetentingų darbuotojų šioje srityje.

Šiuo metu galima teigti paraiškas gauti ES paramą pagal *Invest LT-2* priemonę, kurios fondą sudaro 16,175 mln. Lt. Ši priemonė skirta skatinti tiesiogines vidaus investicijas ir naujų darbo vietų kūrimą (finansuojama iki 50,00 proc. paramos.) Iš pirmo žvilgsnio ši priemonė yra puiki galimybė siuvimo įmonėms gauti paramą ir didinti savo konkurencingumą rinkoje.

Tačiau išsamiau išanalizavus šios ES priemonės bei daugelių kitų teikimo sąlygas nustatyta pagrindinė priežastis, kodėl siuvimo įmonės daugeliu atveju netenka galimybės gauti paramos: *„priemonių remiama veikla – tiesioginės vidaus investicijos į didelės pridėtinės vertės gamybos (ir) ar didelės pridėtinės vertės paslaugų verslo pradžių ir plėtrą“*.

Tokiu būdu galima teigti, kad siuvimo pramonės atstovų teiginys, kad siuvimo pramonė Lietuvoje nėra prioritetinga verslo šaka, iš dalies pagrįstas. Ne paslaptis, kad siuvimo įmonės Lietuvoje yra priskiriamos prie mažą pridėtinę vertę sukuriančios verslo srities, todėl šio verslo konkurencingumo didinimui valstybės skiriamas dėmesys yra mažesnis nei informacinių technologijų, farmacijos verslui bei kitiems.

Dėl šios priežasties siuvimo įmonės kaip antrą materialinių investicijų finansavimo šaltinį (po nuosavų lėšų) pasirenka *paskolas*. Siuvimo verslas Lietuvoje priskiriamas prie smulkaus ir vidutinio verslo, todėl didžioji dalis įmonių gali pasinaudoti lengvatinais kreditais. Tokius kreditus teikia šalyje veikiantys komerciniai bankai, kuriuose lengvatinių kreditų linijos yra atidarytos Europos Sąjungos, Pasaulio banko, Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko bei kitų. Kredito linijos gali būti naudojamos ne tik investiciniams projektams finansuoti, bet ir naujoms darbo vietoms kurti bei apyvartinėms lėšoms papildyti ir kitiems tikslams.

Paskolos gavimą palengvina tai, kad šiuo metu apie 80,00 proc. pirmos paskolos sumos grąžinimo Lietuvoje garantuoja UAB Investicijų ir verslo garantijos (INVEGA), tačiau likusią dalį verslo subjektas užtikrina pats. Garantijos dydis bei garantijos atlyginimo dydžiai priklauso nuo įmonės veiklos trukmės. Jei verslo subjektas veikia ilgiau nei 3 metus, maksimali garantijos suma 5 mln. Lt, garantijos atlyginimas yra 3,00 proc. nuo garantijos sumos. Tuo atveju, jei įmonė savo veiklą vykdo iki 3 metų, maksimali garantijos suma yra 2 mln. Lt, garantijos atlyginimas yra 4,00 proc. nuo garantijos sumos.

Svarbu yra tai, kad valstybė, siekdama skatinti smulkųjų ir vidutinį verslą Lietuvoje, padengia dalį garantijos atlyginimo sumos, t.y. garantijos atlyginimas subsidijuojamas iki 2 mln. Lt. Taip pat kompensuojama 50,00 proc. paskolos palūkanų, bet ne daugiau kaip 5,00 proc. metinių palūkanų, jei paskola paimta su INVEGA garantija (yra papildomos sąlygos).

Pavyzdžiui, maža (iki 10 darbuotojų) siuvimo įmonė, vykdanči savo veiklą Lietuvoje ne ilgiau kaip 3 metus, gali paimti 300 000,00 Lt. paskolą su INVEGA garantija. Su sąlyga, kad daugiau paskolų įmonė neturi.

$$1. \text{ INVEGA garantija (80,00 proc. paskolos sumos) } = 300\ 000 * 0,8 = 240\ 000 \text{ Lt.}$$

$$2. \text{ Garantijos atlyginimas (4,00 proc. paskolos garantijos sumos) } = 240\ 000 * 0,04 = 9\ 600 \text{ Lt.}$$

$$3. \text{ Siuvimo įmonė sumoka (1/4 garantijos sumos) } = 9\ 600 \text{ Lt} / 4 = 2\ 400 \text{ Lt}$$

$$4. \text{ Valstybė padengia (3/4 garantijos sumos) } = 9600 * 3/4 = 7\ 200 \text{ Lt}$$

Siuvimo įmonių vadovai taip pat palankiai vertina galimybę pasinaudoti *lizingu* įsigyjant naują automobilį arba gamybinę įrangą, kitus įrenginius veiklai vykdyti. Tokiu būdu siuvimo įmonei nereikalingas išorinis finansavimas, mokamos fiksuotos palūkanos, kurios yra mažesnės nei paskolos gavimo atveju.

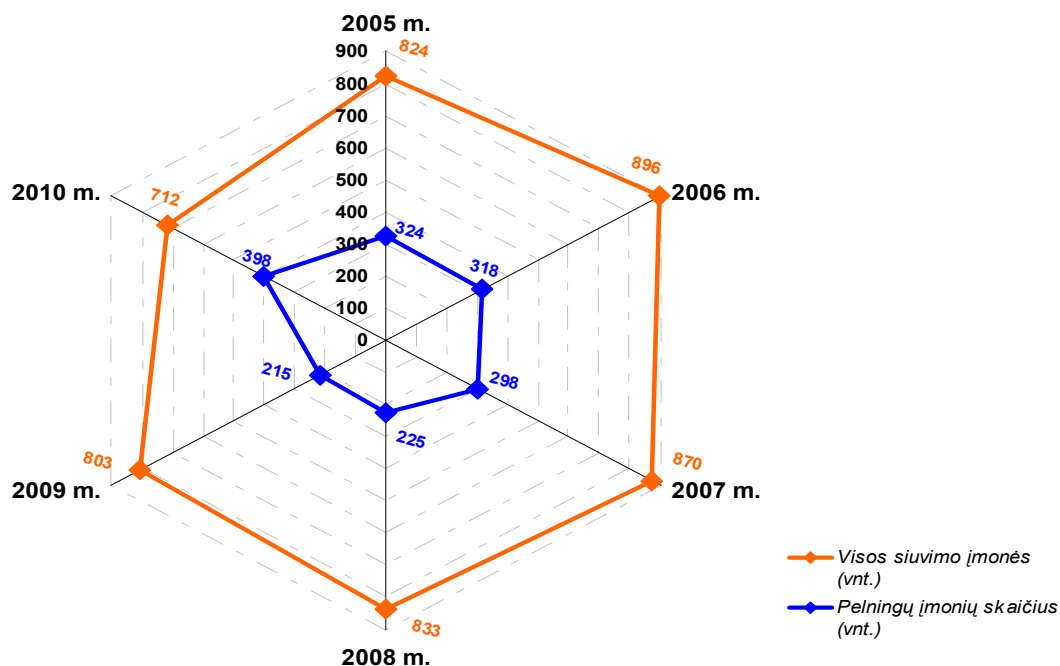
Respondentų teigimu, tai leidžia efektyviau valdyti įmonės finansinius išteklius, nes atidedami yra mokėjimai ir verslininkui lieka apyvartinių lėšų, kurias jis gali skirti žaliavoms įsigyti, darbo užmokesčiui, mokesčiams sumokėti ir pan. Svarbu yra tai, kad nuo 2012 metų, ketinantiems įsigyti lizingu naujus gamybos įrengimus, gali būti kompensuojama 50,00 proc. sumokėtų palūkanų, jei lizingo bendrovės yra sudariusios bendradarbiavimo sutartis su INVEGA dėl lizingo suteikimo su INVEGOS garantija.

Nepaisant visų Lietuvoje egzistuojančių verslo finansavimo galimybių saugiausiu ir patraukliausiu finansavimo šaltiniu siuvimo įmonių vadovai laiko pelną. Tai patvirtino visi apklausti siuvimo pramonės atstovai. V. Ivlijevo ir P.Z. Janavičiaus teigimu, jų įmonių investicijas daugiau nei 60,00 proc. sudaro *investicijos iš nuosavų lėšų*, tuo tarpu mažesnių įmonių atstovai pripažįsta, kad jiems tenka daugiau skolintis.

Svarbu pabrėžti, kad vadovai naudodami tik nuosavas lėšas investicijoms finansuoti dažniausiai neišnaudoja visų galimybių savo įmonės konkurencingumui rinkoje didinti. Tačiau įmonės, priimdamos sprendimą skolintis, turi įvertinti savo finansinius pajėgumus bei veiklos perspektyvas. Skolinantis svarbu išlaikyti optimalios rizikos ribą, t.y. įmonės skolos neturėtų viršyti 50,00 proc. įmonės nuosavo kapitalo.

Iš tikrųjų šiuolaikinėmis rinkos sąlygomis (esant stipriai konkurencijai) verslo įmonėms vis sunkiau uždirbti tiek pelno, kad juo galima būtų visiškai padengti investicijoms reikalingą piniginių lėšų sumą. Dėl šios priežasties svarbu išanalizuoti pelningai veikiančių siuvimo įmonių dinamiką bei pelno apimtis. Tokiu būdu įvertinti įmonių perspektyvas, panaudoti nuosavas lėšas investicijoms. (žr. 13 paveikslą).

13 pav. Lietuvoje pelningai veikiančių siuvimo įmonių skaičiaus dinamika 2005-2010 m.

Šaltinis: sudaryta pagal: pelningos ir nuostolingos įmonės. Požymiai: įmonių skaičius, ekonominės veiklos rūšis (EVRK 2) <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>

Iš paveikslėlio matome, kad didžioji dalis Lietuvos siuvimo įmonių per analizuojamą laikotarpį dirba nuostolingai, t.y. mažiausias skaičius pelningai dirbančių įmonių fiksuojamas 2008 metais (225 įmonės) ir 2009 metais (215 įmonių). Tokia situacija susidarė dėl 2008 metais prasidėjusios ekonominės krizės: gamybos apimčių, pardavimų ir užsakymų apimčių sumažėjimo.

Tuo tarpu 2010 metais situacija pasikeitė, pelningai veikiančių įmonių skaičius sudarė 398 įmonės, tai 183 įmonėmis daugiau palyginus su 2009 metais. Tam įtakos turėjo produkcijos gamybos apimtys padidėjimas, atitinkamai drabužių, išskyrus megztus ir nertus 21,12 proc. ir megztų, ir nertų drabužių 17,36 proc., taip pat 2010 metais siuvimo įmonės 15,54 proc. daugiau eksportavo nei 2009 metais.

Iš atliktos analizės matome, kad 2009 metais tik 26,78 proc. įmonių veikia pelningai ir turi galimybę pasinaudoti tais metais uždirbtu pelnu ir investuoti jo dalį į gamybos proceso modernizavimą. 2010 metais situacija pagerėjo jau 55,90 proc. visų siuvimo įmonių yra pajėgios savarankiškai investuoti į savo veiklą. Taip pat svarbu išanalizuoti siuvimo įmonių pelno dinamiką pinigine išraiška (tūkst. Lt), kuri pavaizduota šio darbo 17 priede.

Didžiausias siuvimo įmonių bendrai uždirbtas pelnas per analizuojamą laikotarpį fiksuojamas 2005 metais, t.y. 79738 tūkst. Lt. Visais kitais analizuojamais metais įmonėms nepavyko pasiekti šio lygio. Tokiu būdu nuo 2006 iki 2010 metų pelnas yra mažesnis nei 2005 metais. 2010 metų pelnas yra 48555 tūkst. Lt, tai 27,90 proc. daugiau nei 2009 metais ir 23,50 proc. mažiau nei 2008 metais. Mažiausias pelnas buvo uždirbtas 2009 metais, t.y. 37964 tūkst. Lt. Teigiama yra tai, kad nuo 2009

metų mažėja siuvimo įmonių patiriami nuostoliai: 2009 metais 1,86 karto mažiau palyginus su 2008 metais ir 2010 metais 3,46 karto mažiau palyginus su 2009 metų nuostoliais.

Lietuvos statistikos departamentas nepateikia duomenų už 2011 metus, nes ne visos įmonės dar parengė finansines atskaitomybes už praėjusius metus. Tačiau LATIA viceprezidento Vidmanto Vikšraičio prognozėmis 2011 metais siuvimo įmonių uždirbtas pelnas turi būti didesnis nei 2010 metais dėl padidėjusios gaminamos produkcijos eksporto apimtys. Siuvimo pramonės eksporto apimtis 2011 metais padidėjo 3,10 proc. palyginus su 2010 metais. Taip pat V. Ivlijevas, P. Z. Janavičius bei kiti apklausoje dalyvavę siuvimo įmonių vadovai teigia, kad 2011 metai buvo palankesni jų įmonių veiklai nei 2010 metai.

Galima teigti, kad siuvimo pramonė pamažu atsigauna. Didėja ne tik įmonių bendrai uždirbtas pelnas (tūkst. Lt), bet ir pelningai dirbančių įmonių skaičius. Tai įrodo, kad didėja ne vienos ar kelių stambiausių siuvimo įmonių Lietuvoje finansiniai, konkurenciniai pranašumai, bet ir daugelių kitų šios rinkos dalyvių. Tokiu būdu didėja siuvimo įmonių konkurencija rinkoje, investavimo į gamybos proceso modernizavimą poreikis bei galimybė investuoti panaudojant nuosavas lėšas.

Interviu metu visi penki siuvimo pramonės atstovai vienareikšmiškai teigė, kad neigiamą įtaką investicijų apimtims Lietuvoje turi apmokestinimo sistema, t.y. pelno mokestis. Nustatyti šio mokesčio tarifai, apskaičiavimo tvarka ženkliai mažina įmonių uždirbtą pelną. Tokiu būdu mažėja galimybė investuoti panaudojant nuosavas lėšas. Nepaisant išsakytos neigiamos nuomonės apie pelno mokesčio taikymą Lietuvoje įmonių vadovai nesugebėjo pateikti konkrečių pasiūlymų situacijai gerinti.

Dėl šios priežasties kitame šio darbo poskyryje dėmesys skiriamas pelno mokesčio analizei siekiant patvirtinti arba paneigti siuvimo įmonių vadovų nuomonę, kad pelno mokestis yra pagrindinis veiksnys, darantys neigiamą įtaką investicijų apimčiai Lietuvoje bei mažinantis siuvimo pramonės konkurencingumą.

3.5.3. Pelno mokesčio įtaka siuvimo įmonių veiklos modernizavimui

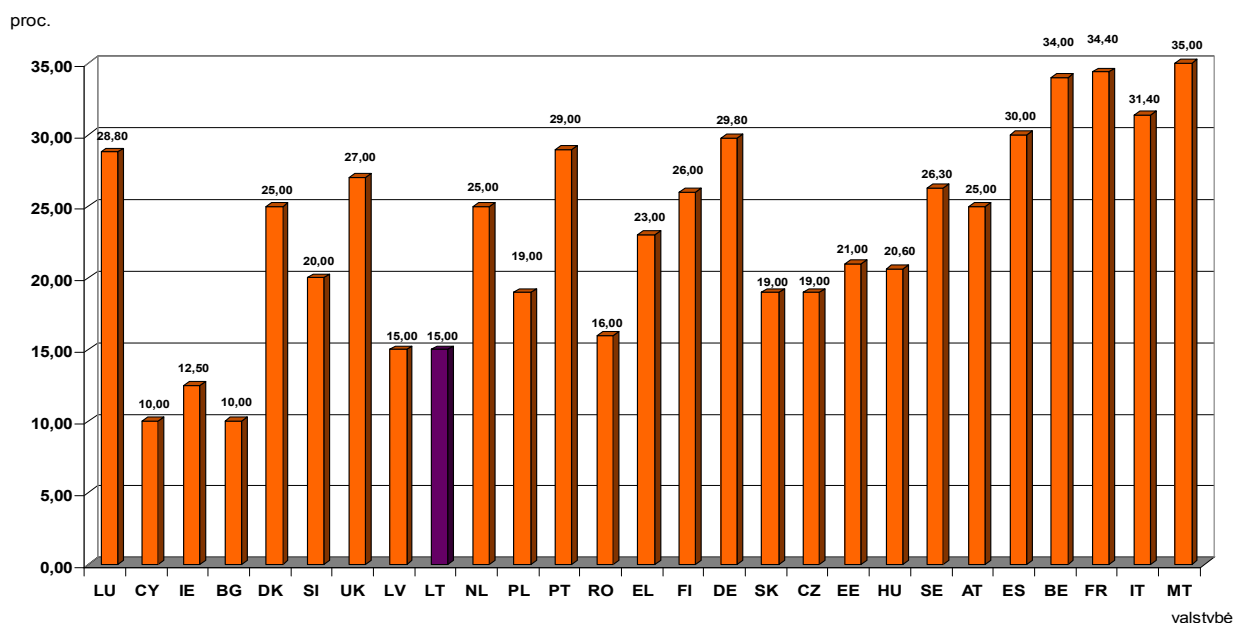
Pelno mokesčio taikymas turi neigiamą įtaką efektyviai ir pelningai veikiančioms įmonėms, nes jo dėka įmonės netenka dalį pelno. Šis mokestis yra apskaičiuojamas nuo pelno prieš apmokestinimą, t.y. įmonės dirbančios nuostolingai šio mokesčio neapskaičiuoja ir nesumoka teisės aktų nustatyta tvarka.

Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo (2001 m. gruodžio 20 d. Nr. IX – 675) 5 straipsnio nustatyta tvarka pajamos iš paskirstytojo pelno apmokestinamos taikant 15,00 proc. mokesčio tarifą. Tuo tarpu vienetų, kuriuose vidutinis sąrašuose esančių darbuotojų skaičius neviršija 10 žmonių ir mokesčio laikotarpio pajamos neviršija 500 tūkst. Lt, apmokestinamasis pelnas už 2010 metus ir 2011 metus apmokestinamas taikant 5,00 proc. mokesčio tarifą.

Lietuvos Respublikos Seimas priėmė 2011 m. lapkričio 22 d. šio įstatymo 5 straipsnio pakeitimą, kuriuo nuo 0,5 mln. Lt iki 1 mln. Lt. padidino pajamų ribą, kurios neviršijus įmonės galės taikyti 5,00 proc. pelno mokesčio tarifą apskaičiuojant pelno mokestį nuo 2012 metų ir vėlesnių metų apmokestinamojo pelno. Vienos iš pagrindinių sąlygų, kad įmonės vidutinis sąrašinis darbuotojų skaičius neviršytų 10 žmonių ir mokestinio laikotarpio pajamos neviršytų 1 mln. Lt.

Lietuvoje 2011 metais siuvimo paslaugas teikė 260 įmonių, kurių sąrašinis darbuotojų skaičius iki 4 žmonių ir 124 įmonės, kurių darbuotojų skaičius svyruoja nuo 5 iki 9 žmonių. Tokiu būdu darant prielaidą, kad mokestinės pajamos per metus neviršija 1 mln. Lt. šia lengvata gali pasinaudoti daugiau nei 40,00 proc. visų siuvimo įmonių Lietuvoje.

Kadangi visi interviu dalyvaujantys siuvimo įmonių vadovai nurodė, kad siekiant didinti verslo konkurencingumą Lietuvoje reikia mažinti pelno mokesčio tarifą, tikslinga būtų atlikti Lietuvos ir kitų Europos Sąjungos valstybių taikomų pelno mokesčio tarifų lyginamąją analizę. Svarbu pabrėžti tai, kad dideli pelno mokesčių tarifai ES valstybėse nebūtinai reiškia didelę mokestinę naštą, nes šiose valstybėse daug taikoma išimčių, lengvatų. Kitose šalyse, kuriose pelno mokesčio tarifai yra mažesni, dažniausiai nėra išimčių bei nuolaidų arba jos yra retos, dėl to mokestinė našta yra didesnė. ES valstybių taikomo pelno mokesčio tarifai pavaizduoti šio darbo 14 paveiksle.

14 pav. ES valstybių pelno mokesčio tarifų dydžiai 2011 m. liepos 01 d. (proc.)

Šaltinis: sudaryta pagal: Eurostat newsrelease. Taxation trends. DG TAXUD. STAT/11/100. 1 July 2011

Iš paveikslo matome, kad Lietuvoje taikomas pelno mokesčio tarifas (15,00 proc.) nėra vienas iš didžiausių palyginus su kitomis ES valstybėmis. Svarbu pabrėžti tai, kad šis mokestis nėra harmonizuotas Europos Sąjungoje kaip netiesioginiai mokesčiai, todėl šio mokesčio tarifai labai skiriasi. Didžiausi pelno mokesčio tarifai nustatyti Europos Sąjungos valstybėse - senbuvėse, t.y.

Prancūzijoje (34,40 proc.), Vokietijoje (29,80 proc.) Italijoje (31,40) ir pan. Būtent šių valstybių atstovai reikalauja konsoliduoto pelno mokesčio bei minimalių tarifų nustatymo Europos Sąjungoje.

Ši reforma turėtų skaudžias pasekmes ne tik Lietuvai, bet ir visoms Baltijos valstybėms. Pavyzdžiui, Estijai tektų atsisakyti pelno mokesčio, jei jis naudojamas investicijoms, 0,00 proc. tarifo. Jei mokestinė bazė būtų panaši visose valstybėse, Lietuvai sulaukti investuotojų būtų sunku. Įmonės svarstyti galimybę perkelti savo gamybą į kitas valstybes. Suvienodinus, t.y. padidinus pelno mokesčius, didžiosioms įmonėms neapsimokės dirbti mažose valstybėse, kuriose nėra masto ekonomikos ir reikalingos infrastruktūros.

Galima teigti, kad siuvimo įmonių vadovų nuogastavimai dėl didelio pelno mokesčio tarifo taikymo Lietuvoje yra nepagrįsti. Atlikta analizė parodė, kad jis nėra didelis palyginus su kitų ES valstybių taikomais tarifais. Tačiau negalima nepaisyti to fakto, kad pelno mokesčio taikymas dalinai riboja pelningai veikiančių verslo įmonių galimybes investuoti.

Pelno mokesčio našta priklauso ne tiek nuo tarifo, kiek nuo apmokestinimo taisyklių visumos. Siekiant sudaryti palankesnes sąlygas investicijoms bei sumažinti pelno mokesčio neigiamą poveikį įmonių konkurencingumui Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatyme numatytos lengvatos, kuriomis pasinaudojus įmonės gali sumažinti pelną prieš apmokestinimą.

Įmonės, *investuojančios į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą*, turi teisę pasinaudoti pelno mokesčio lengvata. Pagal Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymą, įmonės sąnaudos, kurios buvo patirtos vykdant tyrimus ar eksperimentinę plėtrą (MTEP), iš uždirbtų pajamų gali būti atskaitomos 3 kartus. Tokiu būdu įmonės gali sutaupyti iki 40,00 proc. MTEP veiklai patirtų sąnaudų sumos. Pavyzdžiui:

1. Pajamos: 200 000,00 Lt.

2. Išlaidos: 60 000,00 Lt

3. Išlaidos MTEP 15 000,00 Lt.

4. Išlaidos taikant lengvatą : $60\ 000 + (15\ 000 * 3) = 105\ 000,00\ \text{Lt}$.

5. Pelnas nepritaikius lengvatos: $200\ 000 - 60\ 000 - 15\ 000 = 125\ 000,00\ \text{Lt}$

6. Pelnas taikant lengvatą: $200\ 000 - 105\ 000 = 95\ 000,00\ \text{Lt}$

Iš apskaičiuotų rezultatų matome, kad šiuo atveju įmonei pasinaudojant MTEP pelno mokesčio lengvata pelnas prieš apmokestinimą sumažinamas 30 000 Lt. Tačiau dėl teisės aktų neapibrėžtumo ir teisinės praktikos trūkumo šia lengvata Lietuvoje pasinaudoja nedidelė dalis įmonių. Analizuojant siuvimo įmonių veiklą Lietuvoje galima teigti, kad ši lengvata dabartiniame siuvimo pramonės išsivystymo lygyje yra neaktuali. Didžioji dalis siuvimo įmonių Lietuvoje yra užsakymų vykdytojai, t.y. siuvimo paslaugų tiekėjai gaminių, kurie buvo sukonstruoti užsienyje. Inovacinės veiklos siuvimo įmonės Lietuvoje beveik nevykdo.

Dėl šios priežasties šiame darbe dėmesys skiriamas pelno mokesčio lengvatoms, nustatytoms **investiciniams projektams**. Šios lengvatos numato, kad apmokestinamaisiais metais pelnas gali būti sumažintas ne daugiau kaip 50,00 proc. investicinio projekto išlaidų suma. Jei išlaidų suma yra didesnė nei 50,00 proc., tai sumą viršijančios išlaidos gali būti perkeliamos už vėlesnius keturis vienas po kito einančius mokestinius laikotarpius. Svarbi sąlyga yra ta, kad turtas turi būti nenaudotas ir pagamintas ne anksčiau kaip prieš 2 metus, be to, turi būti naudojamas ne trumpiau kaip 3 metus.

Vienas iš šios lengvatos netobulumų yra ribotas lengvatos galiojimo terminas, t.y. nuo 2009 metų iki 2013 metų. Siuvimo pramonė Lietuvoje tik pradėjo pamažu atsigauti, tai įrodo gamybos apimtys padidėjimas 20,00 proc., taip pat 2010 metų siuvimo įmonių uždirbtas pelnas 27,90 proc. yra didesnis palyginus su 2009 metais. Dėl šios priežasties didžioji dalis siuvimo įmonių investicinius projektus planuoja įgyvendinti tik nuo 2012 ar 2013 metų.

UAB MAJORIS IR PARTNERIAI direktorius interviu metu paklaustas apie investicijas, teigė: „įvertinus savo įmonės finansinius pajėgumus planuojame įmonės gamybos proceso atsinaujinimus ir investicijas pradėti tik 2013 metais“. Tokiu būdu šios siuvimo įmonės gali nespėti pasinaudoti lengvata. Būna tikėtis, kad šios lengvatos galiojimo laikas siekiant didinti verslo atsinaujinimo lygį bei konkurencingumą bus pratęstas.

Svarbu pabrėžti tai, kad 2008 metais Lietuvos siuvimo įmonių bendras nuostolis buvo 1,82 karto didesnis palyginus su 2007 metais, t.y. sudarė 59694 tūkst. Lt. (žr. 17 priedą). Šis faktas gali turėti reikšmingą įtaką siuvimo įmonėms pasinaudoti šia lengvata, nes įmonės, kurios turi reikšmingą keliamų mokestinių nuostolių sumą, netenka galimybės pasinaudoti investicinių projektų pelno mokesčio lengvata. Pavyzdžiui (siuvimo įmonės nuostoliai 2008 m. sudarė 80 000 Lt.):

3 lentelė. Apmokestinamojo pelno apskaičiavimas taikant pelno mokesčio lengvatą investiciniams projektams

Pavadinimas	Metai				
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Apmokestinamasis įmonės pelnas prieš nuostolių perkėlimą	5 000	15 000	20 000	20 000	25 000
2. Keliamų nuostolių suma	75 000	60 000	40 000	20 000	0
3. Apmokestinamasis pelnas po nuostolių perkėlimo	-	-	-	-	5000
4. Investicinio projekto išlaidos, patirtos 2009 m.	10 000	-	-	-	-
5. Išlaidos mažinančios apmokest. pelną	-	-	-	-	5000*0,5=2500 (10000-2500=7500)
Apmokestinamasis pelnas (su lengvata)	-	-	-	-	2 500

Šaltinis: sudaryta pagal LR pelno mokesčio įstatymą.
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=414049&p_query=&p_tr2=2

Iš apskaičiuotų lentelėje duomenų matome, kad praeityje nuostolingai dirbanti įmonė neturi galimybės pasinaudoti pelno mokesčio lengvata investiciniams projektams iki 2012 metų imtinai. Svarbu pabrėžti tai, kad investicinio projekto išlaidos, kurios nebuvo panaudotos dėl tam tikrų priežasčių lengvatai pasinaudoti, gali būti perkeliamos tik 4 metus. Šiuo atveju įmonė faktiškai patirusi finansinio projekto išlaidas 2009 metais dėl nuo 2008 metų nuostolių perkėlimo tik 2013 metais gali pasinaudoti šia lengvata.

Tokiu būdu galima teigti, kad ši lengvata labiau skirta pelningai veikiančių įmonių investicijoms ir atsinaujinimui skatinti. Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas griežtai reglamentuoja, kokios investicijos ir turtas yra priskiriami prie investicinių projektų, kuriems taikomos lengvatos. Svarbu pabrėžti tai, kad šios lengvatos taikymas palankus naujai įkurtoms siuvimo įmonėms, kurios veiklos pradžioje įsigyja turtą veiklai vykdyti. Toks turtas pilna apimtimi gali būti priskiriamas prie investicinio projekto, jeigu jis atitinka teisės aktų reikalavimus.

Apibendrinat galima teigti, kad vertinant pelno mokesčio įtaką siuvimo įmonių konkurencingumui Lietuvoje didžiausią įtaką turi ne mokesčio tarifo dydis, bet jo apskaičiavimo tvarka. Siekiant padidinti Lietuvoje veikiančių įmonių investicijas, mažinti nedarbą, skatinti ekonomiką turi būti supaprastinta ir praplatinta pelno mokesčio lengvatų taikymo tvarka. Tai prisidėtų prie didesnių įmonių investicijų, darbo našumo augimo, padėtų spręsti įsisenėjusią nedarbo problemą, skatintų greitesnį ekonomikos augimą.

Drąsiai galima teigti, kad Lietuvoje didelis dėmesys skiriamas smulkaus ir vidutinio verslo konkurencingumo didinimui. Kaip pagrindinės priemonės skatinti verslo atsinaujinimą ir investicijas Lietuvoje pasirenkamos lengvatinės paskolos smulkiam ir vidutiniam verslui, valstybės garantijos suteikimas, valstybės subsidijos, taip pat Europos Sąjungos finansinių lėšų panaudojimas ir pelno mokesčio lengvatos.

Interviu rezultatai patvirtina, kad siuvimo įmonių vadovai materialinėms investicijoms naudoja tiek vidinius, tiek išorinius finansavimo šaltinius. Tokiu būdu išnaudoja visas galimybes savo konkurencingumui didinti. Tačiau ne visos siuvimo įmonės dėl savo finansinės būklės gali pasinaudoti valstybės smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo priemonėmis, nes jos labiau yra orientuotos į sėkmingai veikiančias įmones. Tokiu būdu ir toliau galioja taisyklė, kad konkurencinėmis rinkos sąlygomis išlieka tik stipriausieji.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

Dabartinėmis globalizacijos ir rinkos sąlygomis užtikrinti aukštą visų verslo sričių išsivystymo lygį gali tik valstybė, pasižyminti konkurencinga ekonomika. Šalies konkurencingos ekonomikos pagrindą sudaro vyriausybės vykdoma teisinga regioninė bei pramoninė politika bei jos vykdymo strateginių planų sudarymas. Svarbu yra tai, kad nacionalinis konkurencingumas pagrįstas sėkmingu aukšto lygio šios šalies verslo įmonių konkurencingumu vietinėje, nacionalinėje arba tarptautinėje rinkoje.

1. Išnagrinėjus literatūroje pateikiamą konkurencingumo sąvoką, konkurencingumo lygius bei konkurencingumo vertinimo metodologiją galima teigti, kad:

1.1. Literatūroje nėra tikslaus vieningo konkurencingumo apibrėžimo. Dalis mokslininkų konkurencingumo sąvoka sieja su gaminama produkcija, kita dalis daugiausia dėmesio skiria verslo įmonių, atskirų regionų, valstybių, taip pat darbuotojų ir technologijų konkurencingumo analizei. Mokslinės literatūros analizės pagrindu įrodytas tiesioginis ryšys tarp šalies, atskirų regionų, verslo įmonių ir gaminamos produkcijos konkurencingumų.

1.2. Nustatyta, kad verslo įmonės konkurencingumas priklauso nuo valstybės sukurtos ekonominės, politinės-teisinės bei technologinės aplinkos, taip pat nuo įmonės sugebėjimų, pasinaudojant atsirandančiomis palankiomis verslui sąlygomis gaminti bei realizuoti konkurencingas prekes (paslaugas) rinkoje, kurios savo charakteristikomis yra patrauklesnės vartotojams nei konkurentų.

2. Siuvimo pramonės atstovų apklausos pagalba nustatyti Lietuvos siuvimo įmonių konkurenciniai pranašumai rinkoje, pagrindiniai veiksniai, darantys neigiamą įtaką siuvimo įmonių konkurencingumui, įvertintas taikomų mokesčių poveikis vietiniam verslui, taip pat valstybės taikomų verslo konkurencingumo skatinimo priemonių panaudojimo galimybės.

3. Nustatyti šie pagrindiniai veiksniai, stiprinantys Lietuvos siuvimo įmonių konkurencingumą:

3.1. Geografinė padėtis ir rinkų pasiekimo galimybė. Palanki geografinė padėtis, gerai išplėtotą infrastruktūrą suteikia Lietuvos siuvimo įmonėms galimybę greičiau už trečiųjų šalių gamintojus aptarnauti Europos Sąjungos rinką. Konkurencinius pranašumus užtikrina užsakymų atlikimo greitis, lankstumas ir patikimumas.

3.2. Gaminių kokybės atitikimas pasauliniams standartams. Lietuvos siuvimo pramonės konkurencingumas remiasi aukšta produkcijos kokybe, pelnusia pripažinimą visoje Europoje.

Lietuvos siuvimo įmonės patrauklios užsakovams, nes sugeba gaminti nedidelėmis partijomis, greičiau reaguoti į besikeičiančias mados tendencijas.

3.3. Pigi darbo jėga Lietuvos siuvimo pramonėje palyginus su kitomis ES valstybėmis. Įrodyta, kad palaipsniui šis stiprumas praranda savo galią. Užsakymų tiekėjai, kuriems svarbiausias pasirinkimo kriterijus yra žemi kaštai, bendradarbiauja su trečiųjų valstybių gamintojais (Kinija, Turkija).

4. Nustatyti tokie svarbūs veiksniai, darantys neigiamą įtaką siuvimo įmonių konkurencingumui:

4.1. Lietuvoje gaminamų drabužių konkurencingumas ne tik vietinėje, bet ir tarptautinėje rinkoje mažėja dėl žemo darbo našumo, darbo jėgos kainos augimo, nuolat augančios produkcijos savikainos ir pasenusių gamybos įrengimų. Konkurencinėje kovoje Lietuvos siuvimo įmonės pralaimi žemesnių kaštų šalims: Kinijai, Turkijai, Indijai.

4.2. Interviu metu nustatyti trys pagrindiniai veiksniai, darantys neigiamą įtaką siuvimo pramonės konkurencingumui: kvalifikuotų darbuotojų trūkumas, mokesčiai, taip pat galimybė gauti finansavimą. *Iškelta hipotezė, kad mokesčiai yra pagrindinis veiksnys, darantis įtaką siuvimo įmonių konkurencingumui Lietuvoje iš esmės pasitvirtino.* Įrodyta, kad mokesčiai ne tik tiesiogiai įtakoja įmonių konkurencingumą, bet dažnai yra kitų veiksnių atsiradimo priežastis. Šių veiksnių visuma sudaro verslo sąlygas, kuriomis esant ne visi verslo subjektai sugeba sukurti konkurencinius pranašumus ir išsilaikyti rinkoje.

4.3. Analizės metu nustatyta, kad pelno mokesčio, gyventojų pajamų bei pridėtinės vertės mokesčių tarifai Lietuvoje nėra dideli palyginus su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis. Mokesčių našta Lietuvoje priklauso ne tiek nuo tarifų dydžių, kiek nuo apmokestinimo taisyklių visumos, t.y. teisinio reglamentavimo bei lengvatų taikymo.

4.4. Nustatyta, kad darbo jėgos oficiali pasiūla siuvimo sektoriuje Lietuvoje vis dar egzistuoja, tačiau įmonės beveik neberanda reikiamų darbuotojų. Pagrindinės darbo jėgos trūkumo priežastys yra *pajamų apmokestinimo sistema* bei valstybės vykdoma socialinė politika. Šis derinys skatina nelegalų darbą, didina valstybės išlaikytinių gretas. Tokiu būdu sumažėja siuvimo įmonių gamybos pajėgumai.

4.5. Dalis siuvimo įmonių dėl savo finansinės būklės negali pasinaudoti valstybės smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo priemonėmis. Jos labiau orientuotos į sėkmingai veikiančių įmonių konkurencingumo stiprinimą, bet ne į finansinius sunkumus patirinčių įmonių gelbėjimą. Įrodyta, kad nuosavų finansinių lėšų trūkumas riboja siuvimo įmonių atsinaujinimo galimybes, mažina jų konkurencingumą.

4.6. Išanalizavus ES priemonių teikimo sąlygas nustatyta pagrindinė priežastis, kodėl Europos Sąjungos parama yra sunkiai prieinama siuvimo įmonėms: Lietuvoje siuvimo pramonė yra priskiriama prie mažą pridėtinę vertę sukuriančios verslo srities. Tokiu būdu nėra valstybės prioritetinga verslo šaka.

5. Tyrimo metu nustatyta, kad yra daugiau neigiamų Lietuvos siuvimo pramonės konkurencingumui darančių įtaką veiksnių nei teigiamų. Įvertinus įmonių stiprumų potencialą galima teigti, kad jie neužtikrina išskirtinių ilgalaikių pranašumų. Norint išlaikyti konkurencines pozicijas rinkoje Lietuvos siuvimo įmonėms būtina juos vystyti, taip pat mažinti neigiamą įtaką darančių veiksnių poveikį.

6. Siekiant padidinti Lietuvos siuvimo įmonių konkurencingumą, rekomenduojama :

6.1. Restruktūrizuoti Lietuvos siuvimo pramonę persiorientuojant nuo masinės gamybos prie aukštos pridėtinės vertės prekių ir paslaugų tiekimo, taip pat efektyvinti gamybinius ir organizacinius procesus siekiant sumažinti gaminamos produkcijos savikainą.

6.2. Verslui sudaryti palankesnes sąlygas investicijoms, sumažinti mokesčių neigiamą poveikį įmonių konkurencingumui: supaprastinti mokesčių apskaičiavimo tvarką, pajamų ir sąnaudų pripažinimą, taip pat praplatinti mokesčių lengvatų taikymą.

6.3. Plėtoti siuvimo pramonės specialistų rengimą, skatinti įmonių investicijas į darbuotojų kvalifikacijos kėlimą. Ekonominėmis ir kitokiomis priemonėmis didinti siuvimo pramonės patrauklumą darbo rinkoje.

6.4. Skatinti Lietuvos teritorinių darbo biržų ir siuvimo įmonių bendradarbiavimą užimtumo srityje. Sugriežtinti valstybės socialinės paramos suteikimo sąlygas bei kontrolę. Taikyti gyventojų pajamų mokesčio lengvatas naujiems darbo rinkos dalyviams dirbantiems pagal darbo sutartį.

Šiame darbe pavyko pasiekti iškeltą tikslą, taip pat šio darbo uždaviniai buvo išsamiai įvykdyti ir išanalizuoti remiantis lietuvių ir užsienio moksline literatūra, taip pat Lietuvos Respublikos bei Europos Sąjungos teisės aktais ir kitais oficialiais dokumentais bei monografijomis. Siekiant atlikti gilesnį verslo konkurencingumo vertinimą buvo atlikta siuvimo pramonės statistinių duomenų analizė bei siuvimo pramonės atstovų interviu.

LITERATŪRA

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas Nr. VIII-1099
http://www3.lrs.lt/pls/inte r3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=408322&p_query=&p_tr2=2
[žiūrėta 2012 01 02].
2. Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas Nr. IX – 675
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=414049&p_query=&p_tr2=2
[žiūrėta 2012 01 02].
3. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčių įstatymas Nr. IX – 1007
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=414707 [žiūrėta 2012 01 02].
4. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas Nr. I-1336
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416783 [žiūrėta 2012 01 12].
5. Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas Nr. IX-751
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416091 [žiūrėta 2012 01 15].
6. Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas Nr. I-1343
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=415997 [žiūrėta 2012 01 15].
7. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas Nr. IX-2112
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=416580 [žiūrėta 2012 01 21].
8. Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas Nr. IX-1904
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=403789 [žiūrėta 2012 01 21].
9. Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas Nr. VIII-935
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=388908 [žiūrėta 2012 01 23].
10. Vilniaus miesto savivaldybės tarybos sprendimas Nr. 1-355. Dėl fiksuoto dydžio pajamų mokesčio už pajamas, gautas iš veiklų, kuriomis gali būti verčiamasi turint verslo liudijimą, nustatymo. <http://www.vilnius.lt/vaktai/Default.aspx?Id=3&DocId=30204328> [žiūrėta 2012 01 24].
11. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas Nr. 1797. Dėl verslo liudijimų išdavimo gyventojams taisyklių. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=410628
[žiūrėta 2012 01 25].
12. Europos parlamento ir tarybos reglamentas Nr. 1893/2006 nustatantis statistinį ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių NACE2 ir iš dalies pakeičia tarybos reglamentą (EEB) Nr. 3037/90
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:393:0001:0001:LT:PDF>
[žiūrėta 2012 01 26].

13. Tarybos direktyva 2006/112/EB dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos.
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:347:0001:0118:LT:PDF>

[žiūrėta 2012 01 27].

14. Europos bendrijos konkurencijos taisyklės, 2005.
http://www.konkuren.lt/teise/EB_konkurencijos_taisykles.pdf

30].

[žiūrėta 2012 01

Specialioji literatūra

1. Азрилиян А. Большой экономический словарь. – Москва: Институт новой экономики, 2007. – 1472 стр. – ISBN 5-89378-012-4

2. Beniušienė I., Svirskienė G. Konkurencingumas: teorinis aspektas // Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos: mokslo darbai. – Šiauliai, 2008, Nr. 4(13), p. 32-40. - ISSN 1648-9098

3. Bersėnaitė J. Verslo aplinka ir jos rėmimas Lietuvoje // Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos: mokslo darbai. – Šiauliai, 2008, Nr. 3(12), p. 30-38. – ISSN 1648-9098

4. Bruce R. Jewell. Integruotos verslo studijos / vertimas iš anglų k. Česynienė R. ir kiti. – Vilnius: The Baltic Press, 2002. – 487 p. – ISBN 9955-9318-1-7

5. Bruneckienė J. Šalies regionų konkurencingumo vertinimas įvairiais metodais: rezultatų analizė ir vertinimas // Ekonomika ir vadyba: mokslo darbai. – Vilnius, 2010, Nr. 15, p. 25-31. – ISSN 1822-6515

6. Buškevičiūtė E. Mokesčių sistema: vadovėlis. – Kaunas: Technologija, 2005. – 337 p. – ISBN 9955-09-815-5

7. Вальтерб Ж. Конкуренентоспособность: общий подход. – Москва, 2005.
 URL: http://www.recep.ru/files/documents/General_approach_competitiveness-Walter-ru.pdf

[žiūrėta 2012 11 03]

8. Galinienė V. ir kiti. Ekonomikos modernizavimas. Nauji iššūkiai ir ekonominės politikos prioritetai: kolektyvinė monografija. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007. – 512 p. – ISBN 978-9955-33-160-5

9. Dyer J., Singh H. The Relational View: Cooperativie strategy and sources of international competitive advantage // Academy of management review, 1998, Nr. 4

10. Dong-Sung, C., Hwy-Chang M. From Adam Smith to Michael Porter: evolution of competitiveness theory. – Singapore: World Scientific, 2008. – 223 p. – ISBN 978-981-024-662-4

11. Коротков Э., Шестопап Ю., Дорофеев В. Конкуренентные позиции бизнеса: монография. – Москва: ИНФРА-М, 2003.– 261 стр.

12. Krugman P. Competitiveness: A Dangerous Obsession // Foreign Affairs. – 1994, Nr. 73 (2), p. 28-44

- 13. Kuizinaitė V., Paliunaitė I.** Kapitalo struktūros įtakos įmonės veiklos finansiniams rodikliams analizė // Socialiniai mokslai: jaunųjų mokslininkų darbai. – Šiauliai, 2008, Nr. 1 (17), p. 27-35. – ISSN 1648-8776
- 14. Кураков, Л.** Большой толковый словарь экономических и юридических терминов. – Москва: Вуз и школа, 2001. – 720 стр. – ISBN 5-94378-001-7
- 15. Liucvaitienė A., Paleckis K.** Konkurencinio pranašumo formavimas globalioje rinkoje: teorinės prielaidos ir vertinimo galimybės // Contemporary issues in business, management and education 2011: mokslo darbai. – Vilnius, 2011, Nr. 14, p. 181-194. – ISSN 2029-7963
- 16. Navickas V.** Konkurencingumo metodologiniai kriterijai ir jų taikymo praktika. Lietuvos ekonomikos konkurencingumas ir socialinė sanglauda // Ekonominės ir socialinės politikos studijos (VII): mokslinių straipsnių rinkinys. – Vilnius, 2010, p. 96-122. – ISBN 978-9955-20-580-7
- 17. Navickas V., Malakauskaitė A.** Konkurencingumo vertinimo metodologinės problemos ir ribotumas // Verslas: teorija ir praktika. – Kaunas, 2010, Nr. 11(1), p. 5-11. – ISSN 1648-0627
- 18. Paul D., Yeates D., Cadle J.** Business analysis. Second edition. – British Informatics Society Limited, 2010. – 272 p. – ISBN 978-1-906124-61-8
- 19. Портер М.** Конкурентное преимущество. Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость: монография. - Москва: Альпина бизнес букс, 2005. – 714 стр. – ISBN 5-9614-0182-0
- 20. Портер М.** Конкуренция: монография. – Москва: Вильямс, 2006. – 601 стр. – ISBN 5-8459-0773-X
- 21. Poželaitė R., Jonuškienė E.** Socialinės ekonominės verslo aplinkos įtaka termovizinių tyrimų verslui // Verslas, vadyba ir studijos: mokslo darbai. – Vilnius, 2009, p. 154-167. – ISSN 648-8156
- 22. Reiljan J. ir kiti.** Key issues in defining and analysing the competitiveness of a country // Tartu University Press. – Tartu, 2000, p. 24. – ISSN 1406-5967
- 23. Ricardo D.** On The Principles of Political Economy and Taxation. Third edition 1821. – Ontario: Batoche books, 2001. – 333 p.
URL: <http://socserv.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/ricardo/Principles.pdf> [žiūrėta 2011 11 15]
- 24. Rutkauskas A.** Konkurencinio verslo projektavimas: monografija. – Vilnius: Technika, 2003. – 351 p. – ISBN 9955-28-058-1
- 25. Sanderson S., Luffman G.** Strategic planning and environmental analysis // European Journal of marketing. – United Kingdom, 1998, Nr. 22(2), p. 14-30
- 26. Simonavičienė Ž., Šnapštienė R.** Verslo vystymosi Lietuvoje problemos. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros perspektyvos integracijos į Europos Sąjungą kontekste // Mokslinės-praktinės konferencijos pranešimų medžiaga. – Kaunas, 2002, p. 73-77

27. Sink S. Productivity management: planning and evaluation, control, and improvement. First edition. – Wiley, 1985. – 518 p. – ISBN -10:0471891762

28. Snieška V. ir kiti. Makroekonomika: kolektyvinė monografija. – Kaunas: Technologija, 2005. – 801 p. – ISBN 9955-25-062-3

29. Snieškienė G. Išorinės aplinkos veiksnių poveikio eksporto kainodaros strategijai vertinimas // Ekonomika ir vadyba: mokslo darbai. – Kaunas, 2009, Nr. 14, p. 968-975. – ISSN 1822-6515

30. Štreimikienė D., Dapkus R., Šivickas G. Paramos smulkiam ir vidutiniam verslui efektyvumo vertinimas. Ekonomika: mokslo darbai. – Vilnius, 2007, Nr. 80, p. 84-102. – ISSN 1392-1258

31. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Капитализм социализм и демократия. – Москва: Эксмо, 2007. – 864 стр. – ISBN 978-5-699-19290-8

32. Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija: vadovėlis. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003. – 626 p. – ISBN 9955-563-26-5

33. Žvirblis A. Verslo makroaplinkos komponentų ir veiksnių kompleksinis vertinimas // Ekonomika: mokslo darbai. – Vilnius, 2007, Nr. 80, p. 103-116. – ISSN 1392-1258

34. Žilinskas V. ir kiti. Aiškinamasis įmonės vadybos terminų žodynas: kolektyvinė monografija. – Kaunas: Technologija, 2000. – 234 p. – ISBN 9986-13-830-2

35. Vainienė E., Kasnauskienė G. Lietuvos aprangos ir tekstilės konkurencingumo stiprinimo galimybės // Ekonomika: mokslo darbai. – Vilnius, 2006, Nr. 74, p. 91-107. - ISSN 1392-1258

36. Vasiliauskas A. Strateginis valdymas: mokomoji knyga. – Kaunas: Technologija, 2010. – 384 p. – ISBN 9986-433-28-2

37. Verslo liudijimą įsigyjančio gyventojų atmintinė.

<http://www.vmi.lt/lt/index.aspx?itemId=10132736>

[žiūrėta 2012 02 20]

38. Viramgami H. Fundamentals of entrepreneurship. – Aph Publishing House, 2008. – ISBN 978-81-313-0301-06

URL: http://books.google.lt/books?id=72E-yWgwM0gC&pg=PA15&dq=Viramgami+H.+Fundamentals+of+entrepreneurship+pages&hl=lt&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

[žiūrėta 2011 11 02]

39. World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2010-2011. – Geneva, 2010. – 501 p. – ISBN-13:978-92-95044-87-6

http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf

[žiūrėta 2012 01 03]

40. World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2011-2012. – Geneva, 2011. – 526 p. – ISBN-13:978-92-95044-74-6

http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf

[žiūrėta 2012 01 03]

Duomenys iš internetinių svetainių

1. **Veikiančių ūkio subjektų skaičius metų pradžioje.** Požymis: ekonominės veiklos rūšis (EVRK 2). <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> [žiūrėta 2012 02 02].
2. **Siuvimo įmonių skaičiaus dinamika.** Požymis: įmonės dydis. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> [žiūrėta 2012 02 02].
3. **Darbuotojų skaičiaus dinamika.** Požymis: įmonės dydis. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> [žiūrėta 2012 02 02].
4. **Pelningos ir nuostolingos įmonės.** Požymiai: įmonių skaičius, įmonių pelnas, įmonių nuostolis, ekonominės veiklos rūšis (EVRK 2). <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> [žiūrėta 2012 02 08].
5. **Materilainės investicijos.** Požymis: ekonominės veiklos rūšis (EVRK 2). <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> [žiūrėta 2012 02 08].
6. **Eksportas ir importas.** Požymis: Kombinuotoji nomenklatūra (2-jų ženklų). <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> [žiūrėta 2012 02 08].
7. **Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis.** Požymis: ekonominės veiklos rūšis (EVRK 2). <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> [žiūrėta 2012 02 08].
8. **Produkcijos gamyba.** Požymis: Kombinuotoji nomenklatūra (8-ių ženklų). <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> [žiūrėta 2012 02 15].
9. **ES valstybių gyventojų pajamų mokesčio tarifai.** Požymis: data 2011 m. liepos 01 d. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=STAT/11/100&type=HTML> [žiūrėta 2012 02 15].
10. **ES valstybių pridėtinės vertės mokesčių tarifai.** Požymis: data 2011 m. liepos 01 d. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=STAT/11/100&type=HTML> [žiūrėta 2012 01 03].
11. **ES valstybių pelno mokesčio tarifai.** Požymis: data 2011 m. liepos 01 d. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=STAT/11/100&type=HTML> [žiūrėta 2012 01 03].
12. **Verslo liudijimų įsigijimo suvestinė.** Požymis: 2012 metų pradžia. <http://www.vmi.lt/lt/in dex.aspx?itemId=10819347> [žiūrėta 2012 01 29].

Kudriašova N. Mokesčių įtaka verslo konkurencingumui, padėtis Lietuvoje / Finansų valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. M. Strumskis – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2012. – 83 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota siuvimo pramonės konkurencinė aplinka Lietuvoje, taip pat nustatyti išoriniai ir vidiniai veiksniai, darantys įtaką šios verslo srities įmonių konkurencingumui, įvertintos konkurencingumo didinimo galimybės bei valstybės taikomos finansinės priemonės verslui skatinti. Pirmoje darbo dalyje palyginamos skirtingų mokslinių šaltinių bendrosios konkurencingumo sąvokos, nustatomas ryšis tarp šalies, regionų, verslo įmonių ir prekių konkurencingumų. Išanalizuojami vidiniai ir išoriniai veiksniai, darantys įtaką įmonės konkurencingumui, sudaromas įmonės konkurencingumo vertinimo modelis.

Antroje darbo dalyje aprašoma tyrimo metodologija: įvardijami tyrimo metodai pasirinkti darbo tikslui pasiekti, uždaviniams įgyvendinti bei iškeltai hipotezei paneigti arba patvirtinti. Nurodomos priežastys dėl kurių tyrimui atlikti buvo pasirinkta kokybinė apklausa (interviu), jos atlikimo eiga ir tikslai, pateikiamas respondentų aprašymas bei šių respondentų pasirinkimą sąlygojantys veiksniai.

Trečioje darbo dalyje atliekama siuvimo pramonės Lietuvoje verslo aplinkos analizė. Siuvimo įmonių vadovų bei Lietuvos aprangos ir tekstilės įmonių asociacijos narių apklausos pagalba nustatomi pagrindiniai veiksniai, darantys įtaką šio sektoriaus įmonių konkurencingumui rinkoje bei plėtros galimybėms. Statistinių duomenų pagalba įvertinama siuvimo įmonių skaičiaus dinamika, gaminamos produkcijos apimtys pokytis per analizuojamą laikotarpį, aprangos eksporto ir importo pasikeitimas, taip pat finansinių bei veiklos rodiklių pasikeitimas šalies mastu, nustatomos šių reiškinų priežastys. Įvertinama, ar verslo subjektų apmokestinimo sistema Lietuvoje yra pagrindinė kliūtis, šiam verslui sėkmingai vystyti savo veiklą ir konkuruoti, palyginus su kitų veiksmų įtaka. Darbo pabaigoje pateikiamos visą darbą apibendrinančios išvados.

Pagrindiniai žodžiai: konkurencingumas, siuvimo įmonė, išoriniai ir vidiniai veiksniai, mokesčiai, investicijų finansavimo šaltiniai.

Kudriašova N. The tax impact on business competitiveness, the situation in Lithuania / Financial Management Master's thesis. Guide Assoc. Dr. M. Strumskis - Vilnius: University, Economics and Finance Management Faculty, 2012. - 83 p.

ANNOTATION

Master's thesis analyzed the sewing industry in the competitive environment in Lithuania, as well as the external and internal factors that influence this area of business competitiveness; evaluated possibilities to increase competitiveness and the development of financial incentives to encourage business. The first part compares the general competitiveness concepts of different scientific sources, establish a relationship between the national, regional, business and trade competitiveness. Analyse the internal and external factors affecting the competitiveness of enterprises in the form of enterprise competitiveness evaluation model.

In the second part of the research methodology: defining the choice of work methods to achieve the objective, to achieve tasks and hypotheses to confirm or deny. The reasons why for the study qualitative survey (interview) was selected, its proceeding and performance objectives, a description of the respondents and the respondents' choice of influencing factors, are stated.

In the third part of the work, business environment analysis of the sewing industry in Lithuania is performed. Sewing business leaders and the Lithuanian Apparel and Textile Industry Association members supported the survey, which helped to identify the main factors influencing the competitiveness of the industry and market development opportunities. Help assess the statistical dynamics of the number of clothing companies, production volume change during the analysis period, apparel exports and imports change, as well as financial and operational indicators of change nationally, down the causes. Evaluation of whether or not a business entity taxation system in Lithuania is the main obstacle to this enterprise to develop their business and compete, as compared to other factors. In the end of the job summary, concluding all the findings is shown.

Key words: competitiveness, garment factory, external and internal factors, taxation, investment financing sources.

Kudriašova N. Mokesčių įtaka verslo konkurencingumui, padėtis Lietuvoje / Finansų valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. M. Strumskis – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2012. – 83 p.

SANTRAUKA

Lietuvoje verslo konkurencingumo didinimas tapo vienu iš svarbiausių prioritetų, siekiant sudaryti sąlygas subalansuotai ilgalaikiai valstybės regionų plėtrai bei sumažinti ekonominius ir socialinius skirtumus tarp regionų. **Iškelta problema** - verslo įmonių konkurencingumo skatinimas bei jį neigiamai įtakančių veiksnių poveikio mažinimas. Tokiu būdu siekiama užtikrinti sąžiningą konkurenciją, sukurti efektyvią rinkos sistemą, skatinančią naujų įmonių atsiradimą bei jau veikiančių įmonių konkurencingumo didinimą. **Hipotezė:** mokesčiai yra pagrindinis veiksnys, darantis įtaką siuvimo įmonių konkurencingumui Lietuvoje. **Objektas** – siuvimo įmonių konkurencingumą lemiantys veiksniai. **Darbo tikslas** – atlikus apklausą išanalizuoti siuvimo pramonės konkurencinę aplinką bei nustatyti veiksnius, kurie daro įtaką siuvimo įmonių konkurencingumui Lietuvoje. **Uždaviniai:** apibrėžti konkurencingumo vertinimo teorinius aspektus; atlikti Lietuvos siuvimo pramonės atstovų interviu; įvertinti Lietuvos siuvimo įmonių konkurencingumą, pateikti siūlymus konkurencingumui skatinti; išnagrinėti veiksnius, įtakančius siuvimo įmonių konkurencingumą Lietuvoje; įvertinti apmokestinimo sistemos įtaką siuvimo įmonių konkurencingumui; nustatyti materialinių investicijų poreikį konkurencingumui skatinti, išsiaiškinti verslo finansavimo galimybes Lietuvoje. **Tyrimo metodai:** tikslinės literatūros bei teisės aktų analizė; kokybinė apklausa (interviu), statistinių duomenų analizė; lyginamasis metodas; apibendrinimo metodas. **Darbo struktūra.** Pirmoje dalyje dėmesys skiriamas šalies, regionų, įmonių ir produktų konkurencingumo teoriniai apžvalgai, įvardijami ir išanalizuojami veiksniai, įtakoiantys įmonės konkurencingumą, sudaromas įmonės konkurencingumo vertinimo modelis. Antroje dalyje aprašoma tyrimo metodologija, interviu atlikimo eiga, tikslai, pateikiamas respondentų aprašymas. Trečioje dalyje atliekama siuvimo įmonių konkurencingumo, verslo aplinkos analizė. Siuvimo įmonių vadovų apklausos pagalba nustatomi pagrindiniai veiksniai, įtakoiantys įmonių konkurencingumą. Įvertinama, ar mokesčiai Lietuvoje yra pagrindinė kliūtis, šiam verslui sėkmingai vystytis. Tyrimo metu nustatyti pagrindiniai veiksniai, neigiamai įtakoiantys siuvimo įmonių konkurencingumą: darbuotojų trūkumas, mokesčiai, galimybė gauti finansavimą. **Iškelta hipotezė, kad mokesčiai yra pagrindinis veiksnys, darantis įtaką siuvimo įmonių konkurencingumui Lietuvoje iš esmės pasitvirtino.** Įrodyta, kad mokesčiai ne tik tiesiogiai įtakoja įmonių konkurencingumą, bet dažnai yra kitų veiksnių atsiradimo priežastis. Šių veiksnių visuma sudaro verslo sąlygas, kuriomis esant ne visi verslo subjektai sugeba sukurti konkurencinius pranašumus ir išsilaikyti rinkoje. **Darbas gali būti naudingas:** besimokantiems ekonomiką aukštosiose mokyklose, įmonėms, kurios teikia siuvimo paslaugas, tarnautojams, kurių darbas siejamas su SVV skatinimo priemonių įgyvendinimu ir sąžiningų konkurencinių sąlygų užtikrinimu Lietuvoje.

SUMMARY

Kudriašova N. The tax impact on business competitiveness, the situation in Lithuania / Financial Management Master's thesis. Guide Assoc. Dr. M. Strumskis - Vilnius: University, Economics and Finance Management Faculty of 2012. - 83 p.

Lithuanian business competitiveness has become one of the most important priorities, in order to facilitate the sustainable long-term regional development and reduce economic and social disparities between regions. **Raised problem** - the promotion of business competitiveness and the factors affecting it negatively impact reduction. The aim is to ensure fair competition, to create an efficient market system, promote the emergence of new enterprises and existing enterprises competitiveness. **Hypothesis:** The taxes are a major factor influencing the competitiveness of the clothing companies in Lithuania. **The object** - factors affecting the competitiveness of sewing companies **The aim of this study** – with the results of a survey to analyze the competitive environment in sewing and tailoring the factors affecting the competitiveness of enterprises in Lithuania. **Objectives:** To define the competitiveness assessment of the theoretical aspects; to interview the members of Lithuanian sewing industry; to perform analysis in order to estimate the competitiveness of Lithuanian industry companies, submit proposals resulting in the competitiveness enhancement; to analyze the factors influencing the competitiveness of the clothing companies in Lithuania; to assess the tax system affect on the competitiveness of clothing companies; to determine the need for investment; to find out about business financing opportunities in Lithuania. **Methods:** the analysis of the literature and legislation; a qualitative survey (interview), statistical analysis; the comparative method; aggregation method. **Structure.** The first part focuses on national, regional, corporate and product competitiveness in the theoretical review, identified and analyzed the factors influencing the competitiveness of the company in the form of enterprise competitiveness evaluation model. The second part describes the research methodology, conduct the interview process, the objectives, a profile of respondents. In the third part business environment analysis of the sewing factories competitiveness is performed. The survey of the sewing business leaders identifies the main factors influencing the competitiveness of enterprises; whether or not taxes in Lithuania are the main obstacles to the successful development of this business. The study identified the main factors negatively affecting industry competitiveness: a lack of staff, taxes, access to finance. ***The hypothesis that taxes are a major factor affecting the competitiveness of the clothing companies in Lithuania is in principle confirmed.*** It has been shown that taxes not only directly affects the competitiveness of enterprises, but often there are other factors cause. These factors combine to form business environment in which not all businesses are able to create and sustain competitive advantages in the market. Work can be useful for learners in higher education economy, companies that provide services to industry, civil servants whose work is associated with the implementation of SME promotion measures, and ensuring fair competitive conditions in Lithuania.

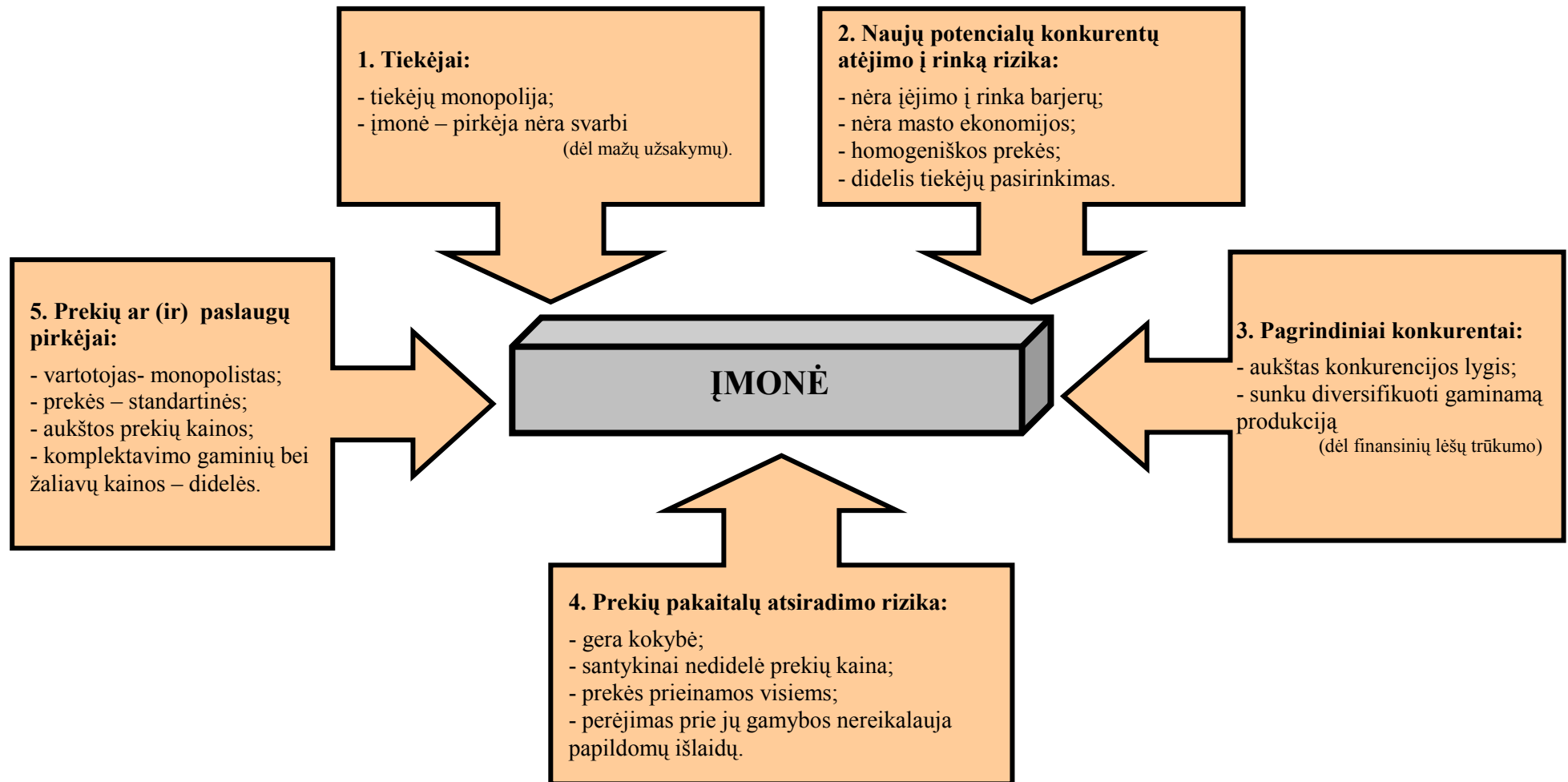
PRIEDAI

EUROPOS SĄJUNGOS VALSTYBIŲ SĄRAŠAS

Eil. Nr.	Valstybė	Valstybės kodas	Europos Sąjungoje narystės pradžia
1.	<u>Belgija</u>	BE	1957 m. kovo 25 d.
2.	<u>Italija</u>	IT	1957 m. kovo 25 d.
3.	<u>Liuksemburgas</u>	LU	1957 m. kovo 25 d.
4.	<u>Nyderlandai</u>	NL	1957 m. kovo 25 d.
5.	<u>Prancūzija</u>	FR	1957 m. kovo 25 d.
6.	<u>Vokietija</u>	DE	1957 m. kovo 25 d.
7.	<u>Airija</u>	IE	1973 m. sausio 1 d.
8.	<u>Danija</u>	DK	1973 m. sausio 1 d.
9.	<u>Jungtinė Karalystė</u>	UK	1973 m. sausio 1 d.
10.	<u>Graikija</u>	EL	1981 m. sausio 1 d.
11.	<u>Ispanija</u>	ES	1986 m. sausio 1 d.
12.	<u>Portugalija</u>	PT	1986 m. sausio 1 d.
13.	<u>Austrija</u>	AT	1995 m. sausio 1 d.
14.	<u>Suomija</u>	FI	1995 m. sausio 1 d.
15.	<u>Švedija</u>	SE	1995 m. sausio 1 d.
16.	<u>Čekija</u>	CZ	2004 m. gegužės 1 d.
17.	<u>Estija</u>	EE	2004 m. gegužės 1 d.
18.	<u>Kipras</u>	CY	2004 m. gegužės 1 d.
19.	<u>Latvija</u>	LV	2004 m. gegužės 1 d.
20.	<u>Lenkija</u>	PL	2004 m. gegužės 1 d.
21.	<u>Lietuva</u>	LT	2004 m. gegužės 1 d.
22.	<u>Malta</u>	MT	2004 m. gegužės 1 d.
23.	<u>Slovakija</u>	SK	2004 m. gegužės 1 d.
24.	<u>Slovėnija</u>	SI	2004 m. gegužės 1 d.
25.	<u>Vengrija</u>	HU	2004 m. gegužės 1 d.
26.	<u>Bulgarija</u>	BG	2007 m. sausio 1 d.
27.	<u>Rumunija</u>	RO	2007 m. sausio 1 d.

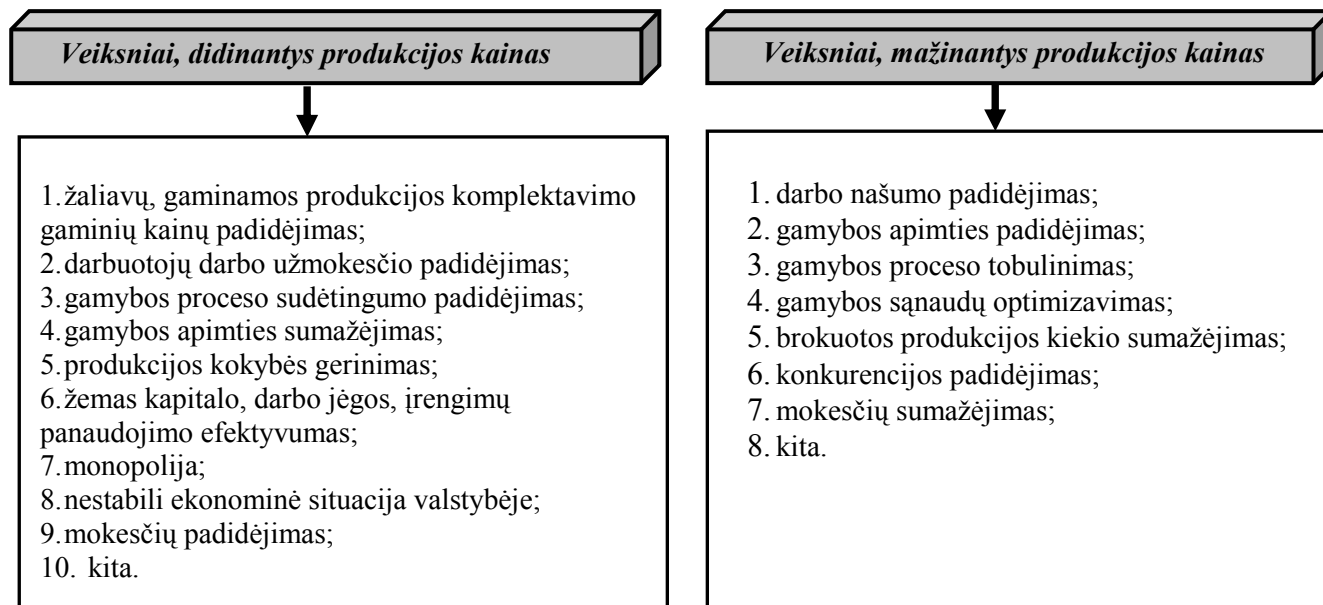
Šaltinis: sudaryta pagal Europos Sąjungą. http://europa.eu/about-eu/countries/index_lt.htm [žiūrėta 2012 02 12]

M. PORTERIO PENKIŲ KONKURENCINIŲ JĖGŲ MODELIS

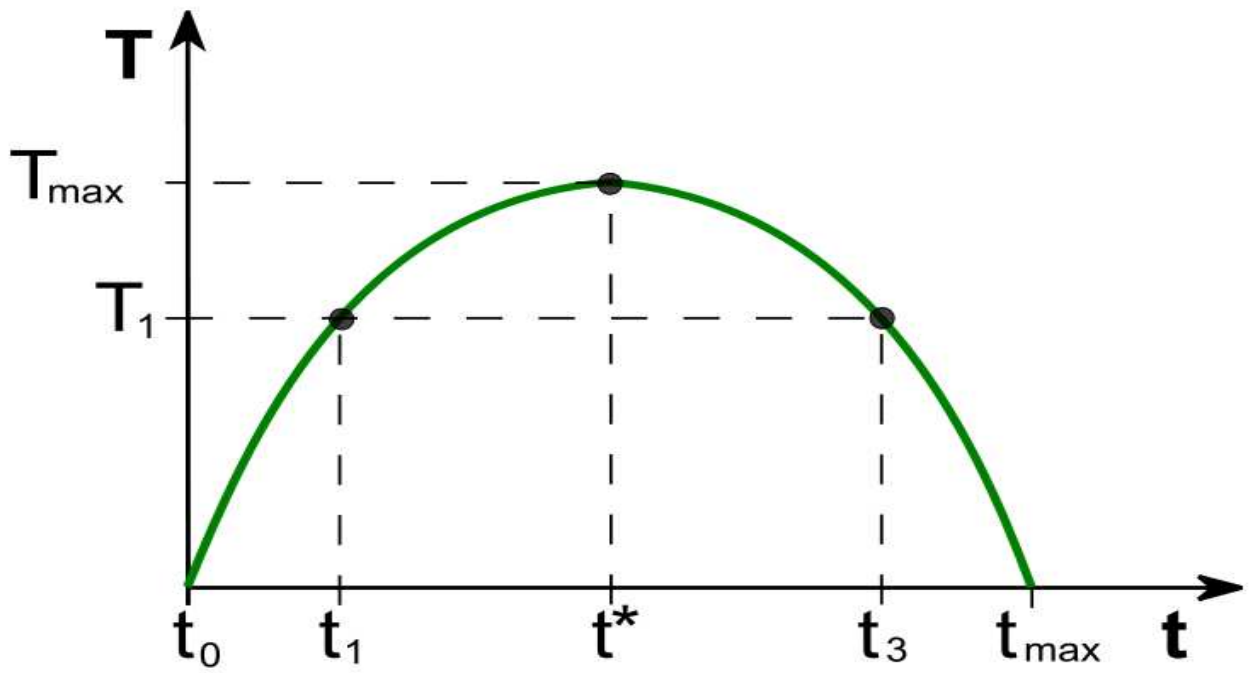
Šaltinis: sudaryta pagal Porter M., 2006.

VEIKSNIAI, DARANTYS ĮTAKĄ ĮMONĖS GAMINAMOS PRODUKCIJOS PARDAVIMO KAINAI

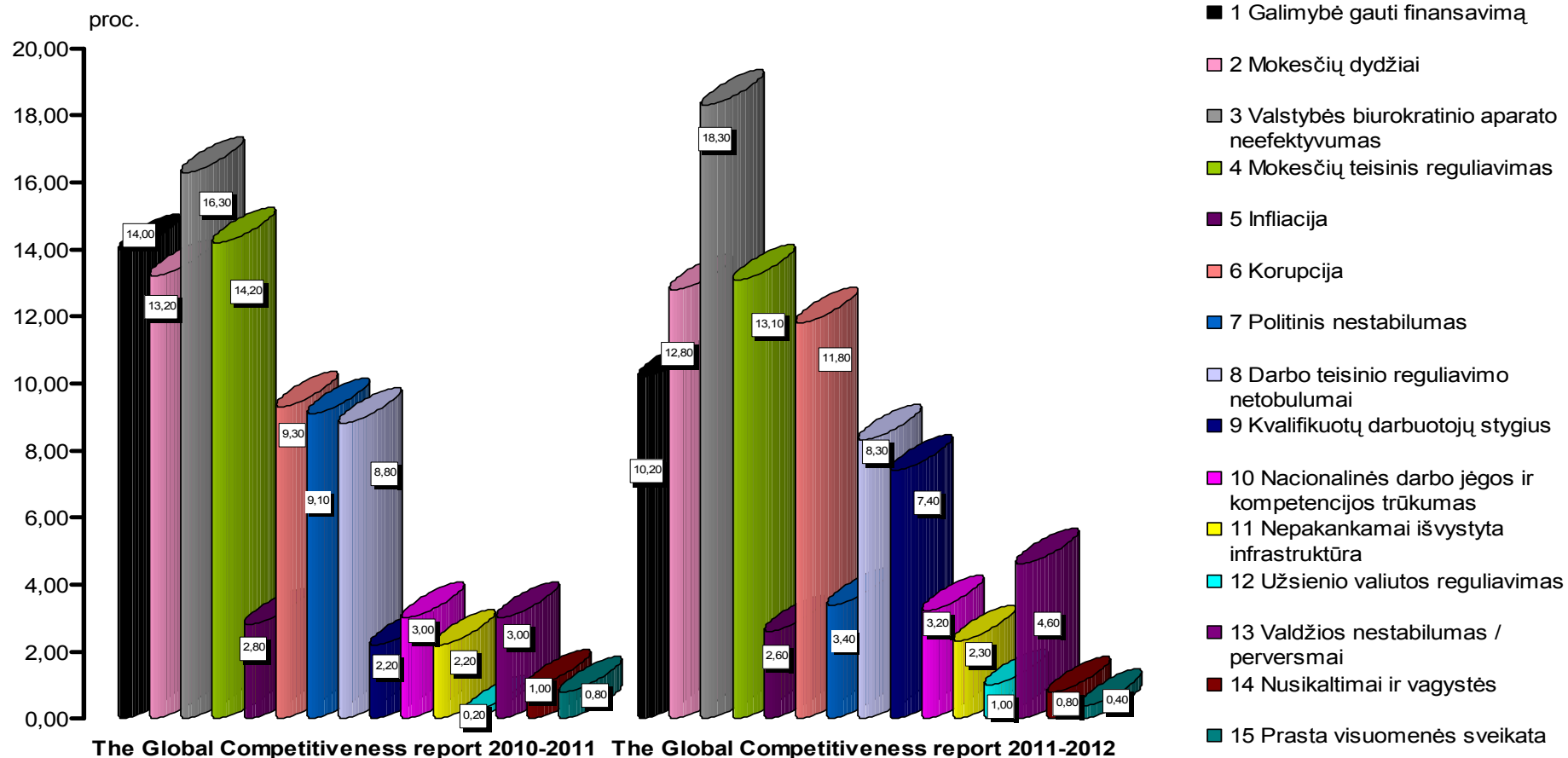
Šaltinis: sudaryta pagal Bruce R. Jewell, 2002, p. 195

LAFERIO KREIVĖ

Šaltinis: sudaryta pagal Snieška, Čiburienė, 2005, p. 178

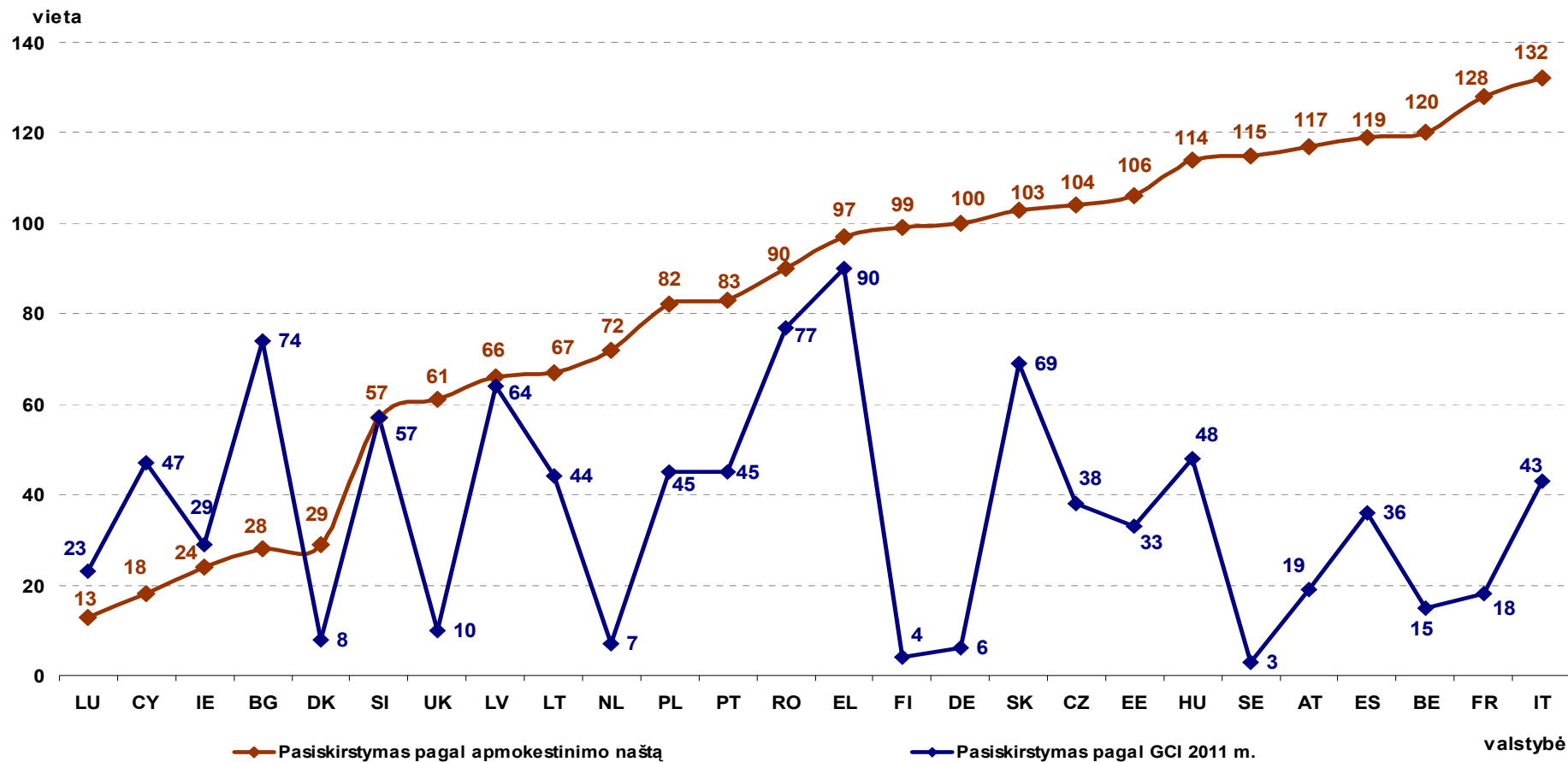
PAGRINDINĖS VESLO KLŪTYS LIETUVOJE
WORLD ECONOMIC FORUM 2010/2011 M. IR 2011/2012 M. ATASKAITŲ APKLAUSOS DUOMENYS

Šaltinis: sudaryta pagal The Global Competitiveness Report 2010-2011; The Global Competitiveness Report 2011-2012.

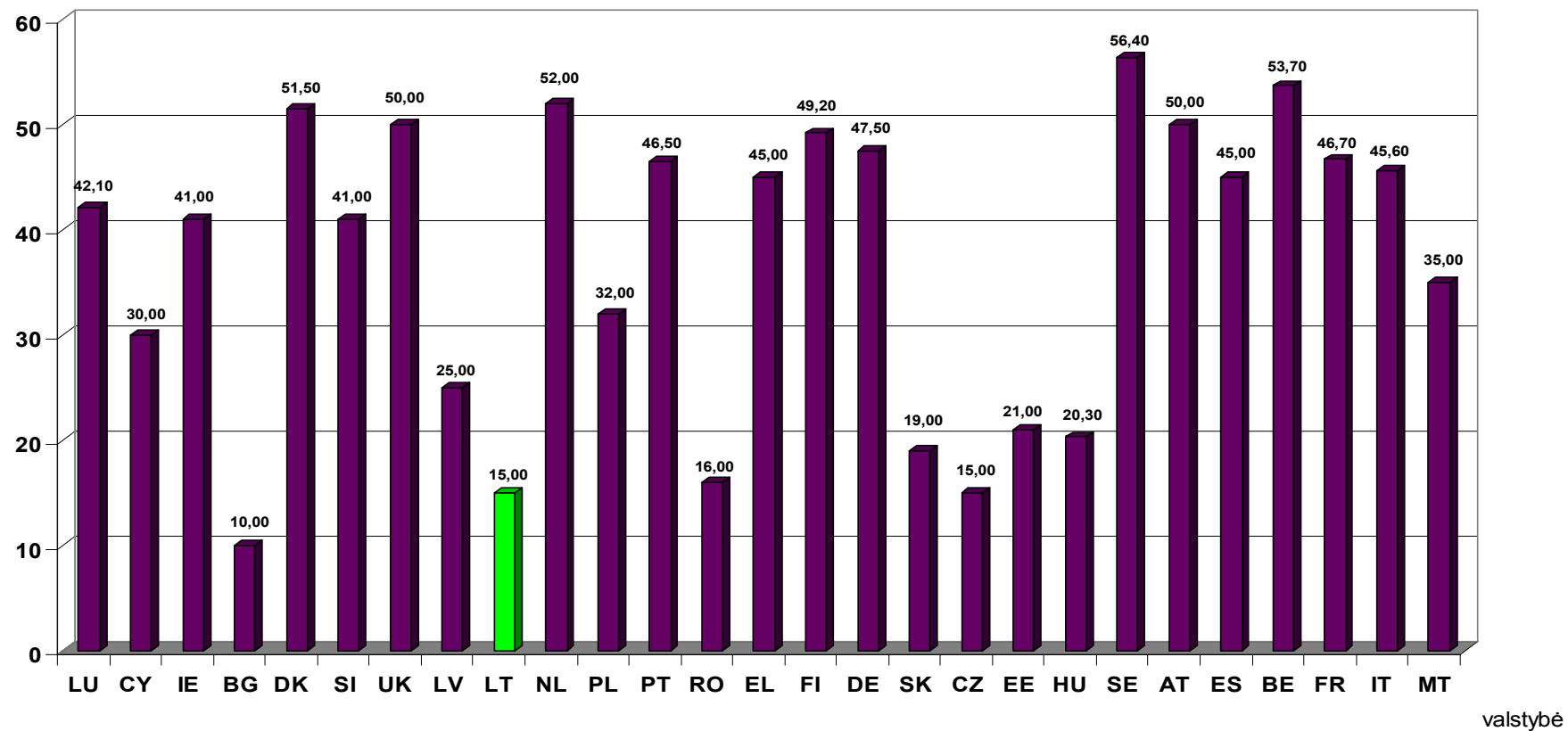
ES VALSTYBIŲ MOKESTINĖS NAŠTOS IR KONKURENCINGUMO PASISKIRSTYMAS 2011 METAIS POŽYMIS: VALSTYBĖS UŽIMAMA VIETA IŠ 142 PASAULIO VALSTYBIŲ

Šaltinis: sudaryta pagal The Global Competitiveness Report 2011-2012.

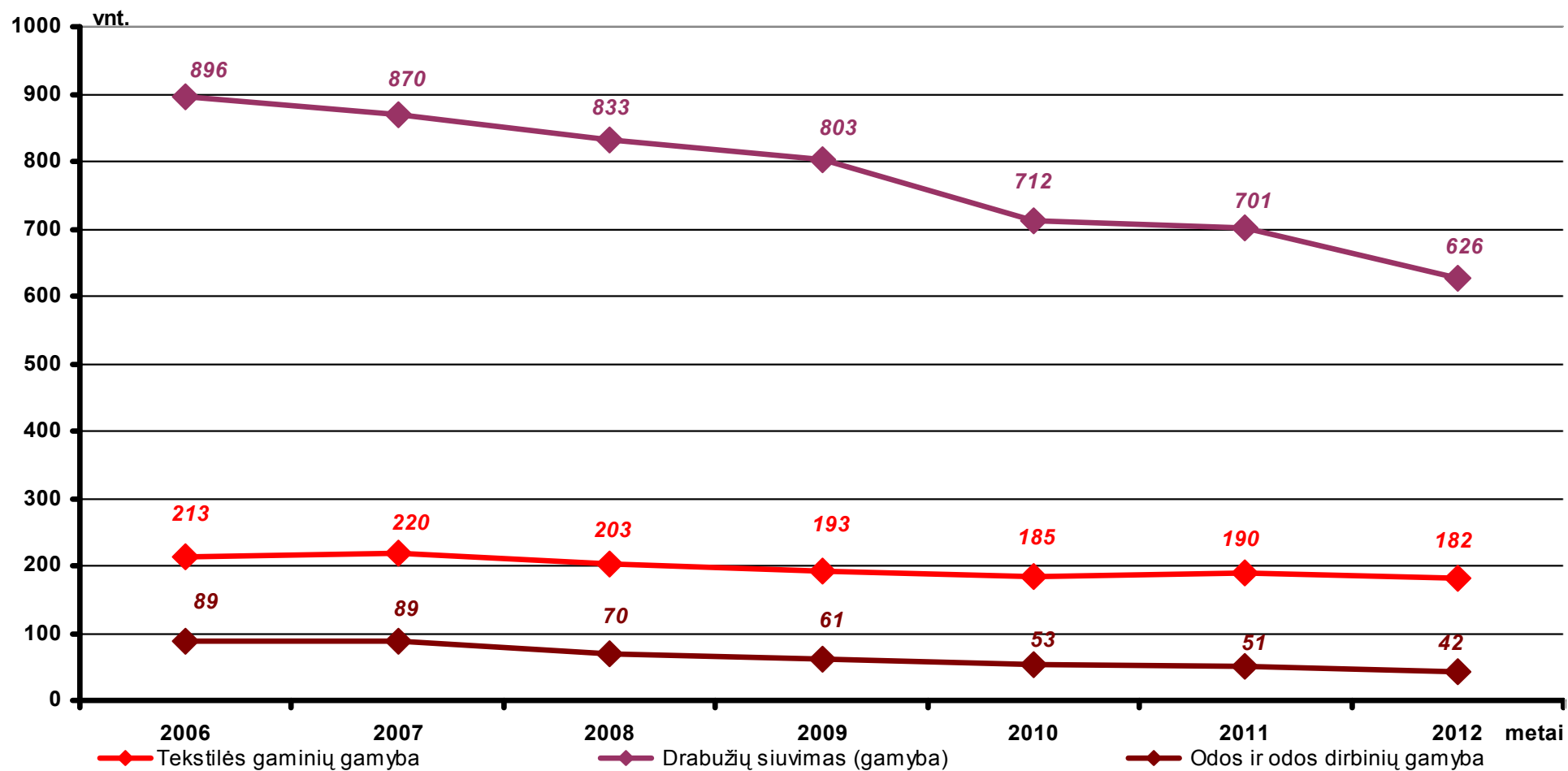
ES VALSTYBIŲ GYVENTOJŲ PAJAMŲ MOKESČIO TARIFŲ DYDŽIAI 2011 M. LIEPOS 1 D. (PROC.)

proc.

Šaltinis: sudaryta pagal Eurostat newsrelease. Taxation trends. DG TAXUD. STAT/11/100. 1 July 2011

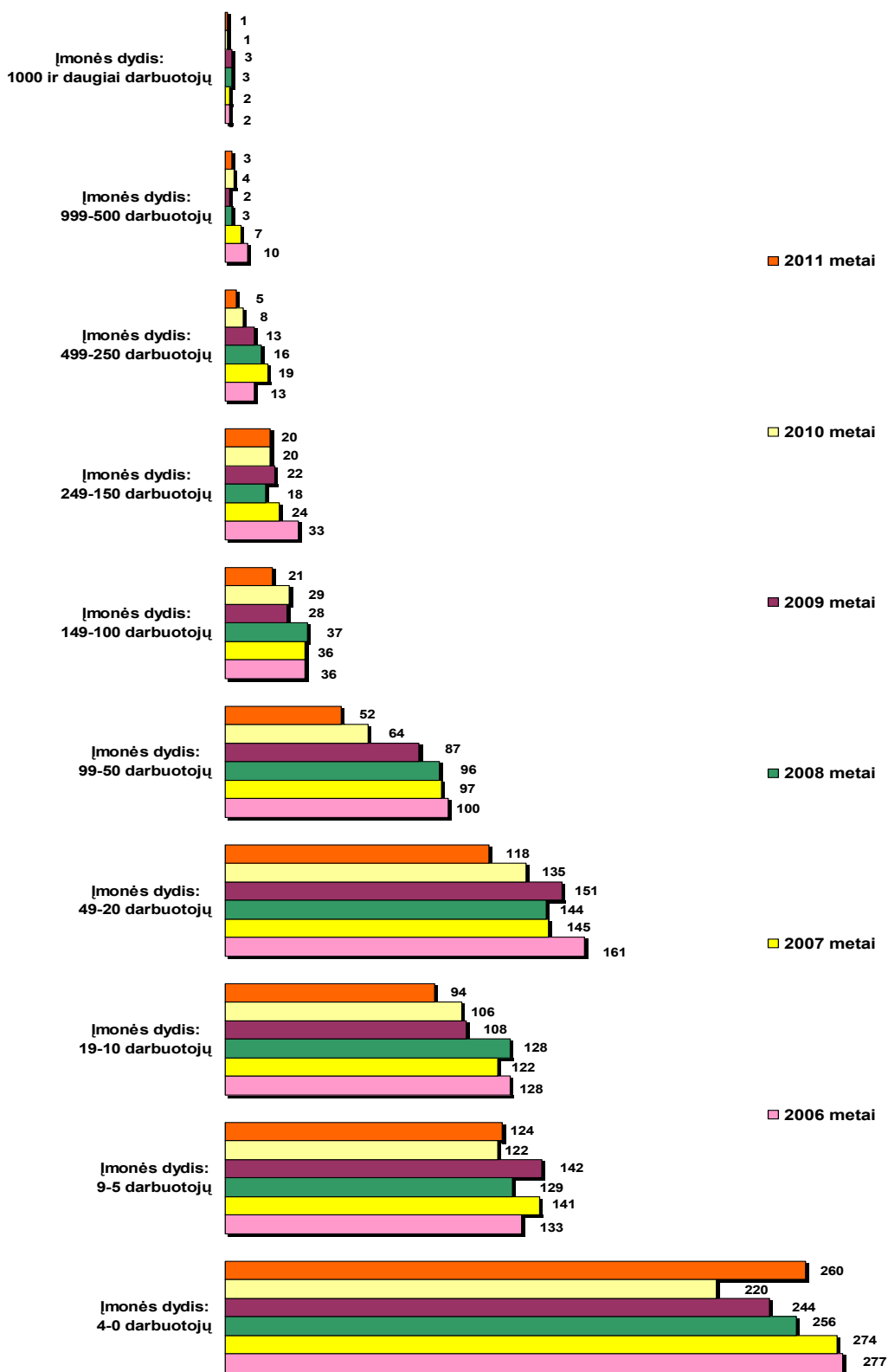
LIETUVOS APRANGOS IR TEKSTILĖS PRAMONĖS ĮMONIŲ SKAIČIAUS DINAMIKA 2006-2012 M. (VNT.)

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento 2006-2012 m. duomenis: veikiančių ūkio subjektų skaičius metų pradžioje.

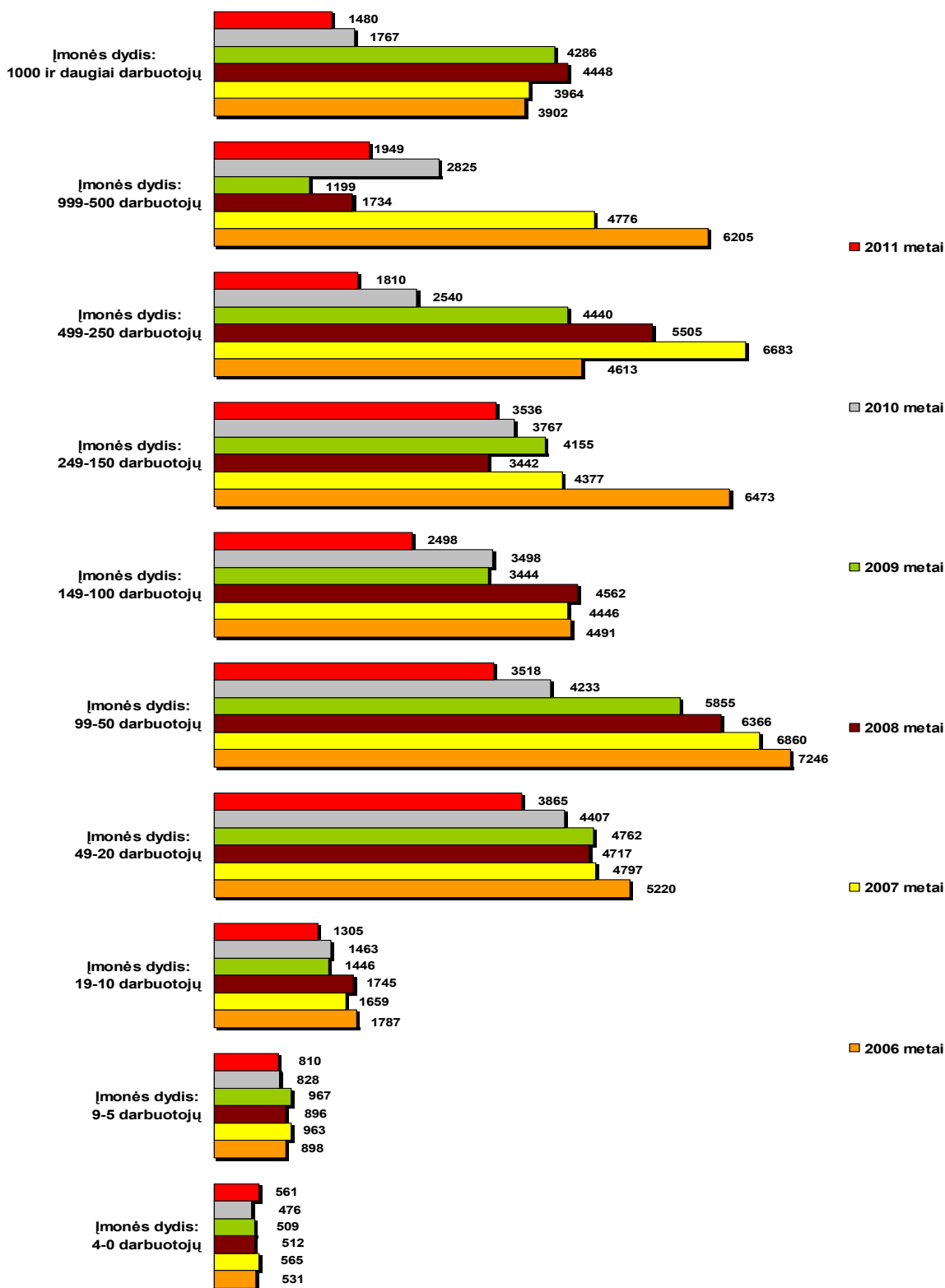
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>

SIUVIMO ĮMONIŲ SKAIČIAUS DINAMIKA 2006-2011 M. POŽYMIS: ĮMONĖS DYDIS

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento 2006-2011 m. duomenis: siuvimo įmonių skaičiaus dinamika. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>

SIUVIMO ĮMONIŲ DARBUOTOJŲ SKAIČIAUS DINAMIKA 2006-2011 M. POŽYMIS: ĮMONĖS DYDIS

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento 2006-2011 m. duomenis: darbuotojų skaičiaus dinamika.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>

**TEKSTILĖS IR SIUVIMO ĮMONIŲ PROCENTINĖ DALIS LIETUVOS VERSLO SEKTORIUJE.
DINAMIKA 2006-2011 M.**

Eil. Nr.	Verslo sritis	Metai													
		2006		2007		2008		2009		2010		2010		2011	
		vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.
1.1.	Drabužių siuvimo įmonės	896	1,22	870	1,13	833	1,02	803	0,95	712	0,86	701	0,81	626	0,75
1.2.	Tekstilės gaminių gamybos įmonės	213	0,29	220	0,29	203	0,25	193	0,23	185	0,22	190	0,22	182	0,22
1.3.	Odos ir odos dirbinių gamybos įmonės	89	0,12	89	0,12	70	0,09	61	0,07	53	0,06	51	0,06	42	0,05
2.	VISO (tekstilės ir aprangos įmonės):	1198	1,63	1179	1,54	1106	1,36	1057	1,25	950	1,14	942	1,09	850	1,02
3.	VISO (visos Lietuvoje veikiančios įmonės):	73344	100,00	76516	100,00	81376	100,00	84574	100,00	83202	100,00	86987	100,00	83624	100,00

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento 2006-2011 m. duomenis: produkcijos gamyba. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>

LIETUVOS SIUVIMO ĮMONIŲ GAMINAMOS PRODUKCIJOS EKSPORTO DINAMIKA 2006-2011 M. (PROC.)

Pavadinimas	2006 metai		2007 metai		2008 metai		2009 metai		2010 metai		2011 metai	
	mln.lt	%	mln.lt	%	mln.lt	%	mln.lt	%	mln.lt	%	mln.lt	%
1. Megzti ir nerti drabužiai ir jų priedai	673,40	1,7	705,00	1,6	831,80	1,5	797,10	2,0	892,80	1,7	963,40	1,5
2. Drabužiai ir jų priedai, išskyrus megztus ir nertus	1252,20	3,2	1152,40	2,7	990,90	1,8	814,50	2,0	969,20	1,8	1010,70	1,6
VISO (1+2):	1925,60	4,9	1857,40	4,3	1822,70	3,3	1611,60	4,0	1862,00	3,5	1974,10	3,1
Šalies eksportas::	38888,30	100,0	43192,40	100,0	55511,00	100,0	40732,00	100,0	54038,80	100,0	63629,50	100,0

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento 2006-2011 m. duomenis: eksportas ir importas. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>

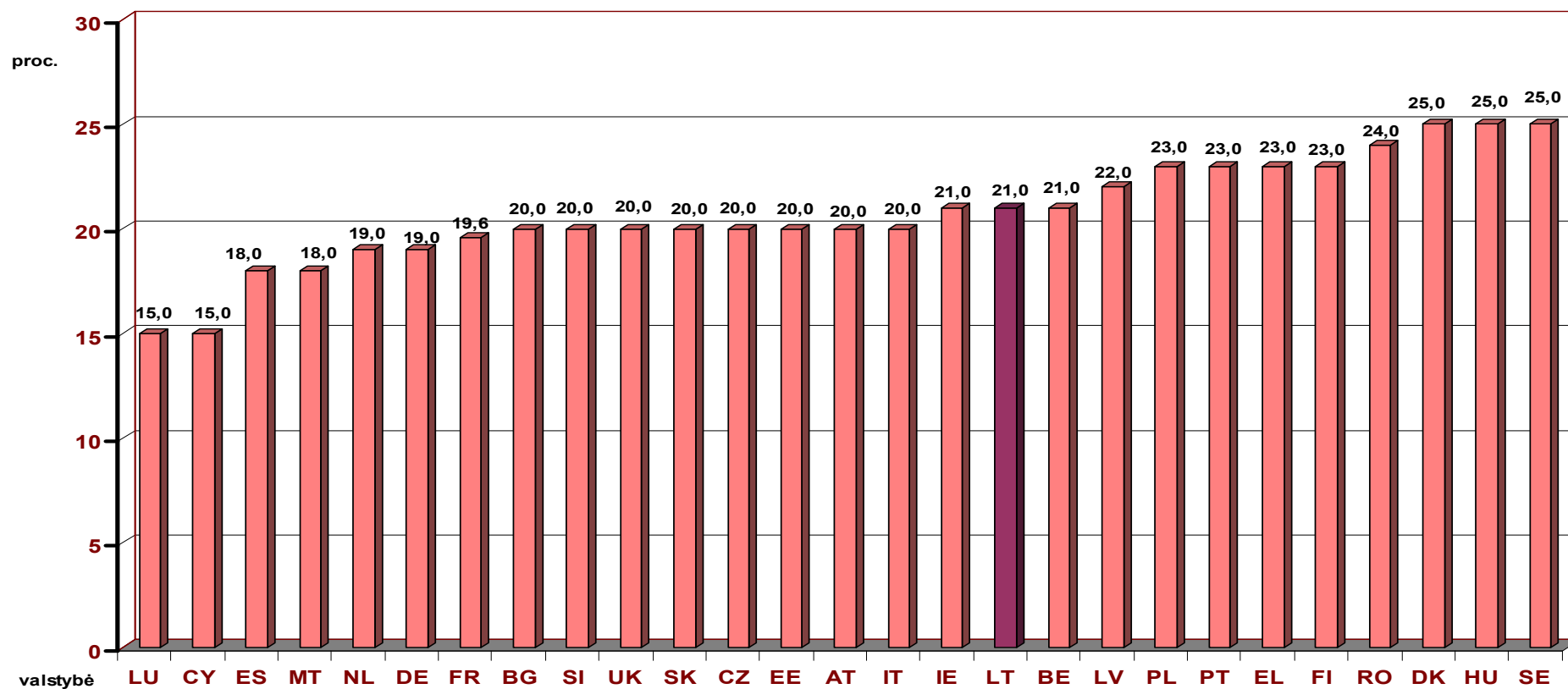
**TREČIŲJŲ ŠALIŲ SIUVIMO ĮMONIŲ GAMINAMOS PRODUKCIJOS
IMPORTO Į LIETUVĄ DINAMIKA 2006-2011 M. (PROC.)**

Pavadinimas	2006 metai		2007 metai		2008 metai		2009 metai		2010 metai		2011 metai	
	mln.lt	%	mln.lt	%	mln.lt	%	mln.lt	%	mln.lt	%	mln.lt	%
1. Megzti ir nerti drabužiai ir jų priedai	296,10	0,6	382,20	0,6	612,70	0,8	528,30	1,2	550,30	0,9	567,70	0,8
2. Drabužiai ir jų priedai, išskyrus megztus ir nertus	404,30	0,8	585,80	1,0	624,90	0,9	450,40	1,0	498,40	0,8	529,40	0,7
VISO (1+2):	700,40	1,4	968,00	1,6	1237,60	1,7	978,70	2,2	1048,70	1,7	1097,10	1,5
Šalies importas:	53274,60	100,0	61503,50	100,0	73006,30	100,0	45311,00	100	60952,80	100	71738,60	100,0

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos Statistikos departamento 2006-2011 m. duomenis: eksportas ir importas. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>

ES VALSTYBIŲ PRIDĖTINĖS VERTĖS MOKESČIO STANDARTINIAI TARIFAI 2011 M. LIEPOS 1D. (PROC.)

Šaltinis: sudaryta pagal Eurostat newsrelease. Taxation trends. DG TAXUD. STAT/11/100. 1 July 2011.

**SIUVIMO PRAMONĖS DARBUOTOJŲ PAKLAUSOS IR PASIŪLOS PASISKIRSTYMAS 2011 M. GRUODŽIO 31 D.
POŽYMIŠ: DIDŽIAUSIŲ LIETUVOS MIESTŲ SAVIVALDYBĖS**

Pareigos	Savivaldybės									
	Vilniaus m.		Kauno m.		Klaipėdos m.		Panevėžio m.		Šiaulių m.	
	<i>pasiūla*</i>	<i>paklausa</i>	<i>pasiūla</i>	<i>paklausa</i>	<i>pasiūla</i>	<i>paklausa</i>	<i>pasiūla</i>	<i>paklausa</i>	<i>pasiūla</i>	<i>paklausa</i>
Drabužių sukirpėjas	11	1	17	1	3	0	4	0	0	0
Siuvėjas sukirpėjas	8	5	4	3	9	0	3	0	1	0
Tekstilės sukirpėjas	0	0	5	0	0	0	0	0	2	2
Siuvinėtojas	9	0	6	0	3	0	6	0	2	0
Siuvėjas	205	39	174	16	171	5	138	3	72	0
Lygintojas (rankomis)	34	2	21	2	6	0	7	0	16	0
VISO:	267	47	227	22	192	5	158	3	93	2

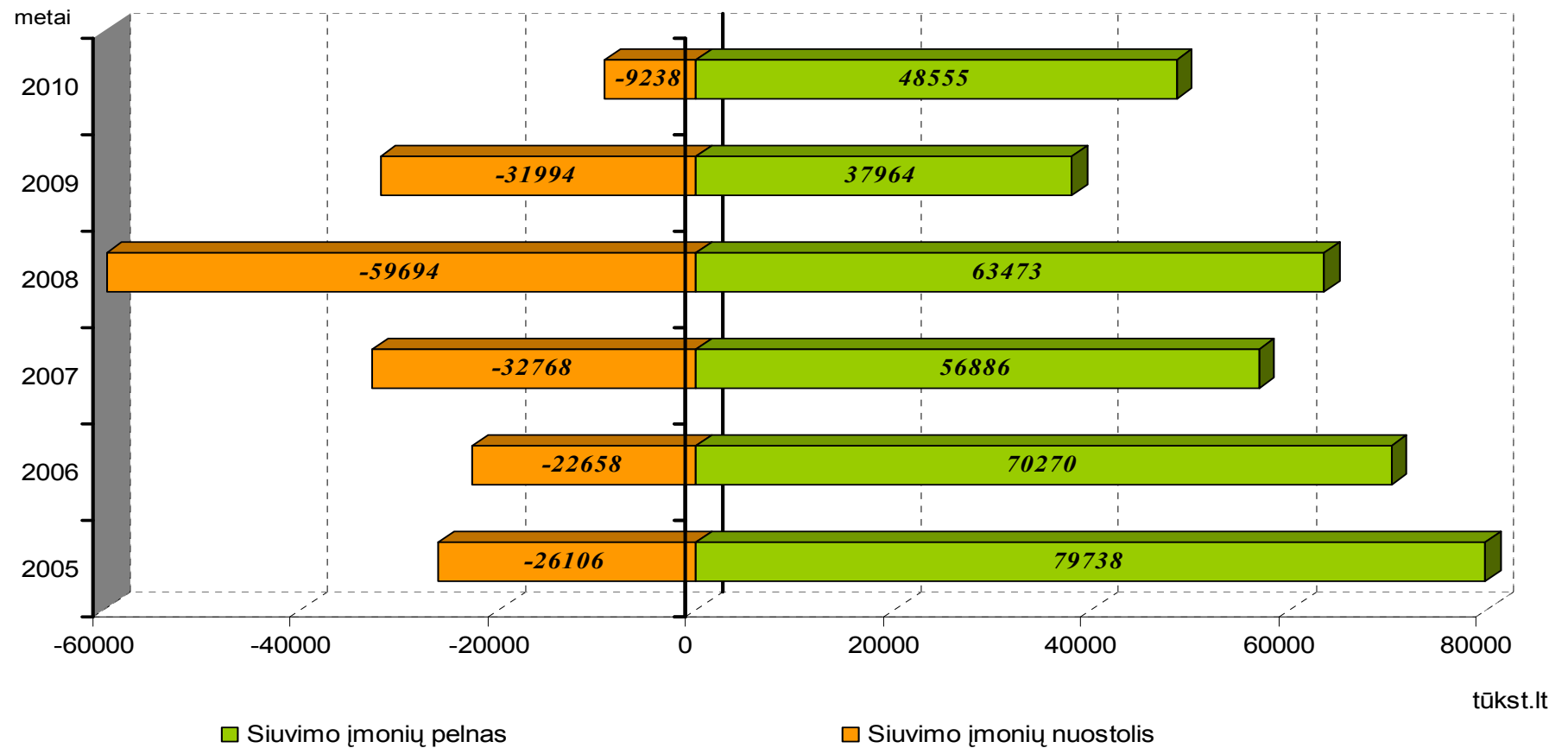
Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos darbo biržos duomenis, pateikus oficialų užklausimą papildomai informacijai gauti.

PELNINGAI VEIKIANČIŲ SIUVIMO ĮMONIŲ LIETUVOJE DINAMIKA 2005-2010 M. (PROC.)

Eil. Nr.	Pavadinimas	Metai											
		2005		2006		2007		2008		2009		2010	
		vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.
I.	Pelningai dirbančios siuvimo įmonės	324	1,57	318	1,33	298	1,13	225	0,97	215	1,11	398	1,25
	Visos pelningai dirbančios įmonės (nepriklausomai nuo ekon. veiklos)	20698	100,00	23868	100,00	26196	100,00	23129	100,00	19284	100,00	31949	100,00
II.	Pelningai dirbančios siuvimo įmonės	324	39,32	318	35,49	298	34,25	225	27,01	215	26,77	398	55,90
	Visos siuvimo įmonės:	824	100,00	896	100,00	870	100,00	833	100,00	803	100,00	712	100,00
III.	Pelningai dirbančios siuvimo įmonės	324	0,48	318	0,43	298	0,39	225	0,28	215	0,25	398	0,48
	Visos veikiančios įmonės (nepriklausomai nuo ekon. veiklos)	72330	100,00	73344	100,00	76516	100,00	81376	100,00	84574	100,00	83202	100,00

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento 2005-2010 m. duomenis: pelningos ir nuostolingos įmonės. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>

LIETUVOS SIUVIMO ĮMONIŲ PELNO DINAMIKA 2005-2010 M. (TŪKST. LT)

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento 2005-2010 m. duomenis: pelningos ir nuostolingos įmonės. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>

BŪTINI IR GALIMI INTERVIU KLAUSIMAI

1. Kokie yra Lietuvos siuvimo įmonių konkurenciniai pranašumai vietinėje bei tarptautinėje rinkoje? .....
2. Kokių valstybių siuvimo įmonės yra didžiausios Lietuvos siuvimo pramonės konkurentės? Kodėl? .....
3. Kokie šalies ekonominiai, politiniai-teisiniai, technologiniai veiksniai daro didžiausią neigiamą įtaką Lietuvos siuvimo įmonių konkurencingumui? .....
4. Procentais įvertinkite žemiau pateiktų veiksnių įtaką siuvimo įmonių konkurencingumui Lietuvoje.

Eil. Nr.	Pavadinimas	Poveikis siuvimo įmonės konkurencingumui (proc.)
1.	prasta visuomenės sveikata	.....
2.	nusikaltimai ir vagystės	.....
3.	valdžios nestabilumas/perversmai	.....
4.	užsienio valiutos reguliavimas	.....
5.	nepakankamai išvystyta infrastruktūra	.....
6.	nacionalinės darbo jėgos ir kompetencijos trūkumas	.....
7.	kvalifikuotų darbuotojų stygius	.....
8.	darbo teisinio reguliavimo netobulumai	.....
9.	politinis nestabilumas	.....
10.	korupcija	.....
11.	infliacija	.....
12.	mokesčių teisinis reglamentavimas	.....
13.	valstybės biurokratinio aparato neefektyvumas	.....
14.	mokesčių dydžiai	.....
15.	galimybė gauti finansavimą	.....
VISO:		100,00

5. Ar sutinkate su nuomone, kad Lietuvoje trūksta siuvimo srities kvalifikacijos darbuotojų? Dėl kokių priežasčių? .....

6. Kaip vertinate darbo užmokesčio apmokestinimo sistemą Lietuvoje? Kokie būtų Jūsų pasiūlymai situacijai gerinti. ....

7. Kokie mokesčiai turi didžiausią įtaką siuvimo verslui Lietuvoje, kaip šie mokesčiai įtakoja įmonės veiklą? .....

8. Kaip manote, ar PVM tarifo sumažinimas įtakotų vietinės siuvimo pramonės gaminamos produkcijos pardavimo kainą rinkoje?

9. Ar sutinkate su nuomone, kad Lietuvoje didžioji dalis siuvimo įmonių naudoja pasenusią įrangą, tai neigiamai įtakoja darbo našumą bei mažina konkurencingumą. Kokiais finansavimo šaltiniais dažniausiai naudojasi siuvimo įmonės investuojant į įrenginius, gamybos proceso modernizavimą? .....

- ✓ nuosavas pelnas;
- ✓ paskolos;
- ✓ struktūriniai fondai;
- ✓ subsidijos, dotacijos.

10. Lietuvos siuvimo įmonių problema yra nešiuolaikiška pramonės struktūra (mažai mokslui imlius produktus gaminančių įmonių), mažas darbo našumas, nedaugelis įmonių vykdo tiriamąją ir inovacinę veiklą. Ar pelno mokesčio tarifo sumažinimas įtakotų siuvimo įmonių modernizavimą? .....